This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at http://books.google.com/

BS
715
1893A
PT.11

HARVARD
DIVINITY
SCHOOL
Andover-Harvard
Theological Library

C. H. Cornill

The Book of Jeremiah

in Hebrew

THE present edition of the Sacred Books of the Old Testament in Hebrew exhibits the reconstructed text on the basis of which the new translation of the Bible has been prepared by the learned contributors mentioned on the other page of the cover. It is, therefore, the exact counterpart of the English edition. Wherever the translation is based on a departure from the Received Text, the deviation appears here in the Hebrew text. Transpositions in the translation are also found here in the original.

Departures from the Received Text are indicated by diacritical signs: ·· (*i. e.* V = *Versions*) designates a reading adopted on the authority of the Ancient Versions; ·· (*i. e.* c = *conjecture*), conjectural emendations; and ·· (*i. e.* נ = נקוד), changes involving merely a departure from the Masoretic points, or a different division of the consonantal text (*e. g.* זבובי ימות, Eccl. 10, 1). A פסק I indicates transposition of the Masoretic סוף פסוק; ·· is used in cases where the קרי has been adopted instead of the כתיב, and ·· for changes introduced on the strength of parallel passages. Doubtful words or passages are marked with notes of interrogation (··). Occasionally two diacritical marks are combined, *e. g.* ··, *i. e.* deviations from the Received Text suggested by the Versions as well as by parallel passages; or ··, *i. e.* departures from the Masoretic points supported by the Versions, &c. — In cases where two or three consecutive words are transposed the traditional sequence is indicated by ¹ ² ³ &c. respectively prefixed to the individual words (*e. g.* **13**, 25). Hopelessly corrupt passages are indicated by . . . . ., while asterisks * * * * point to *lacunæ* in the original. The text has been left unpointed except in ambiguous cases. The headings printed in RED (pp. 1.13.16.17.23.26.27.38), of course, do not constitute a part of the reconstruction of the original text of the book of Jeremiah but have been added by Professor CORNILL.

The Ancient Versions are referred to in the *Notes* under the following abbreviations: 𝔐 = Masoretic Text; 𝔊 = LXX; 𝔗 = Targum; 𝔖 = Peshita; 𝔏 = Vetus Latina; 𝔍 (*i. e.* St. Jerome) = Vulgate; Ꭺ = Aquila; Θ = Theodotion; Σ = Symmachos. 𝔪 denotes the Samaritan recension of the Pentateuch. $𝔊^{A}$ means Codex Alexandrinus (A), $𝔊^{L}$ = Lucianic recension (Λ), $𝔊^{M}$ = Ambrosianus (F; — M = Mediolanensis), $𝔊^{S}$ = Sinaiticus (א), $𝔊^{V}$ = Vaticanus (B); $𝔗^{O}$ is the Targum of Onkelos, $𝔗^{J}$ = Targum of Pseudo-Jonathan; AV = Authorized Version, RV = Revised Version, RV^{M} = Revised Version Margin, OT = Old Testament. It has not been deemed necessary to classify all the divergences exhibited by the Ancient Versions. As a rule, only those variations have been recorded on the authority of which an emendation has been adopted by the editor of the text.

The heavy-faced figures in the left margin of the *Notes* (**1**, **2**, **3**, &c.) refer to the chapters, the numbers in ( ) to the verses of the Hebrew text. The mark ‸ means *omit(s)* or *omitted by*.

The Book of Jeremiah

CORNILL

THE SACRED BOOKS

OF

The Old Testament

A CRITICAL EDITION OF THE HEBREW TEXT

PRINTED IN COLORS, WITH NOTES

PREPARED

By eminent Biblical scholars of Europe and America

UNDER THE EDITORIAL DIRECTION OF

PAUL HAUPT

PROFESSOR IN THE JOHNS HOPKINS UNIVERSITY, BALTIMORE

PART II

The Book of Jeremiah

BY

C · H · CORNILL

Leipzig
J · C · HINRICHS'SCHE BUCHHANDLUNG
1895

Baltimore
THE JOHNS HOPKINS PRESS

London
DAVID NUTT, 270-271 STRAND

THE BOOK

OF THE

Prophet Jeremiah

CRITICAL EDITION OF THE HEBREW TEXT

ARRANGED IN CHRONOLOGICAL ORDER

WITH NOTES

BY

C · H · CORNILL, D. D.
PROFESSOR IN THE UNIVERSITY OF KÖNIGSBERG

English translation of the Notes

BY

C · JOHNSTON, PH. D.
ASSOCIATE IN THE JOHNS HOPKINS UNIVERSITY, BALTIMORE

Leipzig
J · C · HINRICHS'SCHE BUCHHANDLUNG
1895
Baltimore
THE JOHNS HOPKINS PRESS
London
DAVID NUTT, 270-271 STRAND

JUL 5 1893
Semitic Library.

ANDOVER-HARVARD
THEOLOGICAL LIBRARY
CAMBRIDGE, MASS.
H 76,421
Mar. 16, 1950

PRINTED BY W· DRUGULIN

PAPER FROM FERD· FLINSCH

Leipzig

BS
715
1893a
pt. II

[All rights reserved]

cc., vv.	pp., ff.	cc., vv.	pp., ff.
17,19-24	= 38,17-24.	36,4-32	= 29.
17,25-27	= 39,1-6.	37,1.2	= 32, footnote.
18,1-16	= 6,26-44.	37,3	= 31,32.33.
18,17-28	= 7,1-11.	37,4	= 32,22.
19,1-20,5	= 27.	37,5	= 31,31.
20,6	= 28,1-3.	37,6-10	= 31,34-39.
20,7-18	= 21,14-26.	37,11-38,4	= 32,22-41.
21,1-4	= 20,36-41.	38,5-28[a]	= 33,1-37.
21,5-14	= 21,1-12.	38,28[b]	= 33,43.
22,1-4	= 18,26-30.	39,1.2	= 39,8.9.
22,5-23,6	= 19.	39,3	= 33,43-44.
23,7.8	= 23,15-18.	39,4-13	= 39,10-22.
23,9-40	= 20,1-35.	39,14	= 34,1.2.
24	= 17,19-33.	39,15-18	= 33,38-42.
25,1-16	= 9,22-33.	40,1-5	= 39,22-29.
25,17-38	= 10,1-14.	40,6-41,16	= 34,2-44.
26	= 28,5-39.	41,17-43,6	= 35.
27	= 30,8-34.	43,7-44,23	= 36.
28,1[a]	= 30,8.	44,24-30	= 37.
28,1[b]-7	= 30,35-41.	45	= 30,1-7.
28,8-17	= 31,1-12.	46,1-12	= 10,16-31.
29,1-7	= 17,35-41.	46,13-26	= 25,23-38.
29,8-32	= 18,1-16.	46,27	= 25, footnote.
30,1-6	= 23,26-31.	46,28	= 26, footnote.
30,7-31,21	= 24.	47,1-3	= 10,33-35.
31,22-40	= 25,1-21.	47,4-48,43	= 11.
32,1-11	= 21,28-35.	48,44-49,27	= 12.
32,12-33,1	= 22.	49,28-33	= 13,1-8.
33,2-26	= 23,1-15.	49,34-39	= 18,18-24.
34,1-7	= 31,21-30.	50,1-11	= 39,31-42.
34,8	= 31,40.	50,12-51,5	= 40.
34,9-22	= 32,1-21.	51,6-48	= 41.
35,1-14.	= 15,29-44.	51,49-64	= 42,1-20.
35,15-19	= 16,1-6.	51,59-64	= 31,14-19.
36,1-3	= 28,41-44.	52,1-19	= 42,22-44.

52,20-34 = 43.

Corrigenda

Page 3, linc 6, *for* ותקעו *read* ־תקעו.
Page 15, line 6, *for* וכל *read* ו־כל.
Page 16, line 37, *for* שלמ־ה־ *read* שלמ־ה־ו:.

Arrangement of the Text

In the present edition of the Book of Jeremiah the text is arranged in chronological order as follows:

1,1.2.4-19; 2,1-13.18-37; 3,1-5.19-25; 4,3-9.11-31; 5,1-19.23-31; 6; 3,6-16; 11; 12,1-3.5.6; 18; 7; 8; 9,1-21; 10,17-24; 25,1-3.7-11.13^{a}.15-29; 46,1-12; 47; 48,1-21^{a}.25.28.35-44; 49,1-33.

14; 15,1-10.15-21; 16,1-13.16-18.21; 17,1-4.14-18; 12,7-17; 35,1-14.17-19.

13.

24; 29,1.3-15.21-22^{a}.31^{b}.32; 49,34-39; 22; 23,1-6; 23,9-18.21-40; 21,1-10.13.14; 20,14-18.7-12; 32,1^{a}.2^{a}.6-15.24-44; 33,1.4-13; 23,7.8(=16,14.15).

30,1-9.13-21; 31,1.2-9.15-34.38-40; 46,13-26.

19; 20,1-6; 26,1-19.24.20-23; 36; 45; 28,1^{a}; 27,1-6.8-22; 28,1^{b}-17; 51,59.60^{a}.61.63.64; 34,1-7; 37,5.3.6-10; 34,8-22; 37,4.11-21; 38,1-28^{a}; 39,15-18. 38,28^{b}.39,3.14; 40,6-16; 41; 42; 43; 44,1-28.

10,1-4.9.5-8.10.12-16; 17,19-27; 39,1.2.4-12; 40,1-5; 50; 51; 52.

Interpolations relegated to the Footnotes

The following passages, being later glosses and interpolations, are relegated from the text, and appear in the footnotes:

1,3; 3,17.18; 4,1.2.10; 5,20-22; 10,11.25; 15,11-14; 17,12; 20,13; 21,11.12. 23,19.20; 25,4-6.12.13^{b}.14.30-38; 27,7; 29,2.16-20.22^{b}-31^{a}; 30,10.11.22-24; 31,10-14.35-37; 32,1^{b}.2^{b}-5.17-23; 33,2.3.11$^{a\beta}$.14-26; 35,15.16; 37,1.2; 39,13; 44,29.30; 46,27.28; 48,21^{b}-24.26.27.29-34.45-47; 51,60^{b}.62.

Index Table

to facilitate references to verses appearing in the present edition out of the traditional order.

cc., vv.		pp., ff.	cc., vv.		pp., ff.
1,1-2,3	=	1.	11,1-10	=	5,30-41.
2,4-13	=	2,1-11.	11,11-12,3	=	6,1-21.
2,14-17	=	26,5-7.	12,4	=	26,17.18.
2,18-37	=	2,12-32.	12,5.6	=	6,22-24.
3,1-5	=	2,33-38.	12,7-17	=	15,16-27.
3,6-18	=	5,14-28.	13,1-20	=	16,14-39.
3,19-24	=	2,39-44.	13,21-27	=	17,1-12.
3,25-5,7	=	3.	14,1-15,1	=	13,17-44.
5,8-6,19	=	4.	15,2-16,13	=	14,1-38.
6,20-30	=	5,1-12.	16,14.15	=	23,15-18.
7,1-29	=	7,13-44.	16,16	=	14,39.40.
7,30-9,13	=	8.	16,17.18	=	15,1.2.
9,14-21	=	9,1-12.	16,19.20	=	26,20-22.
9,22-25	=	26,9-15.	16,21-17,4	=	15,3-9.
10,1-16	=	38,1-15.	17,5-13	=	26,24-36.
10,17-25	=	9,13-20.	17,14-18	=	15,10-14.

51 (48) 𝔐 reads יבוא, the plural is, however, to be restored according to 𝔗𝔖𝔙. In 𝔊 the whole passage, 44b-49a, is wanting.

(49) 𝔐 חללי ישראל. These words can only be taken as a vocative: *Babylon, too, must fall, O ye slain of Israel!* but this gives no close association of ideas, and the address to the slain is peculiar. 𝔙, quite freely, *et quomodo fecit Babylon ut caderent occisi in Israel, sic de Babylone cadent occisi in universa terra.* 𝔗𝔖 have taken בבל as adverbial accusative, or else have read בבבל and taken לנפל as predicate to חללי ישראל: אף בבבל איתרמיאו קטילי ישראל. In 𝔊 the whole passage is wanting. The necessity for an emendation is evident, and sense and parallelism both point to a convenient way. We need merely repeat the final ל of לנפל before חללי, and order is at once restored.

(58) 𝔐 reads חמות. 𝔊𝔙, better, חומת; *cf.* 1,18.

𝔐 ויעפו, which is probably a mere clerical error. 𝔊𝔖 simply, ἐκλείψουσιν, [illegible] without conjunction; *cf.* the parallel passage Hab. 2,13.

(59-64) Verses 59-64, in their original form as an independent passage, have already occupied our attention; but since they are the root from which the present oracle against Babylon has grown up, and in their traditional shape form the inseparable conclusion of that oracle, they must be repeated here. For all questions of textual criticism I would refer to the previous treatment of the subject (on p. 71).

52 (1 ff.) Since c. 52, with exception of some slight variations, is verbally identical with 2 K. 24,18–25,30, and is merely an external and foreign appendix added to the Book of Jeremiah, we give here only the most essential points of the textual criticism and would refer for all else to the critical notes on the Book of Kings.

(1) 𝔐 Kᵉthîb חמיטל.

(11) 𝔐 Kᵉthîb בבית.

(12) 𝔐 points עָמַד, but, according to 𝔊𝔙 ἑστηκώς, עֹמֵד is better. The parallel passage, 2 K. 25,8, has instead of עמד לפני, the shorter עבד.

(14) 𝔐 + כל, which is at least superfluous.

(15) At the beginning of v. 15 𝔐 erroneously places the words ומדלות העם, derived from the beginning of v. 16. The words are altogether unsuitable here, and are wanting in 𝔊 as well as in the parallel passage 2 K. 25,11.

(20) 𝔐 Kᵉthîb האחר.

(21) 𝔐 Kᵉthîb קומה.

(23) The words רוחה כל הרמנים מאה are utterly obscure, and evidently corrupt. No successful restoration has as yet been accomplished, which is the more to be deplored as the passage is wanting in 2 K. 25, and might throw light on the description of the two bronze pillars in 1 K. 7,15-22.

(31) 𝔐 Kᵉthîb הכליא; *cf.* 37,4.

(32) 𝔐 Kᵉthîb מלכים.

(33) 𝔐 Kᵉthîb חיו.

51 (3) An utterly desperate passage. 𝔐 reads אַל־ידרך ידרך הדרך קשתו ואַל־יתעל בסרינו, the second ידרך being erased by the Q^e^rê: it is a כתיב ולא קרי and a mere dittogram. It would seem simplest to point the traditional אל as the negative אַל, and this has actually been done by 𝔗𝔖𝔍. But this is impossible on account of the meaning, since only the enemies of the Chaldeans can be addressed here; and therefore 𝔐 points אֶל־ and explains the whole as a violent ellipsis: *To him who bends, I say: Let him bend his bow; and to him who envelops himself in his coat of mail: Spare not.* This explanation is, however, merely a desperate effort to get out of the difficulty; the position of הדרך and especially that of the jussive יתעל is absolutely incomprehensible. We must, therefore, with 𝔊 τεινέτω ὁ τείνων τὸ τόξον αὐτοῦ καὶ περιθέσθω ᾧ ἐστιν ὅπλα αὐτοῦ, strike out the two negatives, although the elimination of a negative is one of the most hazardous operations of textual criticism. But another variation of 𝔊 from 𝔐 is noteworthy: ᾧ ἐστιν ὅπλα αὐτοῦ can never have been the translation of a simple בסרינו, but would go back to a עליו סרינו. Besides, the parallelism and the structure of the verse would lead us not to subjoin as the second member a simple ויתעל בסרינו, in which, moreover, the jussive יתעל coming immediately before the pause is, to say the least, unusual. 𝔖, too, has found it necessary to supply a special subject for this clause, and renders: ܘܠܐ ܢܚܘܣ (*sic!*) ܡܬܩܢ ܡܨܒܬܐ. In view of the reading ויתעל עליו סרינו, which is conjecturally assumed as that of 𝔊, and in accordance with the structure of the first three words, we easily arrive at ויתעל הָעֹלֶה בסרינו as the original reading. עלה is the common word for *hostile aggression*, so that הָעֹלֶה can actually mean *the enemy*.

(7) 𝔐 + גוים.

(11) The word השלטים can, in the context, hardly mean anything else than *quivers*, as 𝔊𝔍 translate; 𝔗𝔖 simply retain the obscure word.

(13) 𝔐 K^e^thîb שכנתי.
The two words אַמַּת בִּצְעֵךְ are very obscure, but are found in all the Versions; for 𝔊's reading εἰς τὰ σπλάγχνα σου is merely due to the error of a scribe who wrote במעך for בצעך. אמת is pointed by a number of witnesses אֱמֶת; but 𝔐 has very properly avoided this, as in that case no construction is to be obtained which would be satisfactory. For the sense, parallelism and context are reliable guides; the assonance בצעך .... קצך must be regarded as intentional.

(19) 𝔐 K^e^thîb יעקוב.
𝔐 + ושבט, which gives no satisfactory sense; we should have to read וישראל שבט נחלתו, with 𝔗 אף די ברא כולא הוא וישראל חולק שבטא דאחסנתיה, in conformity with the primary passage 10,16. 𝔊, therefore, correctly, ὅτι ὁ πλάσας τὰ πάντα αὐτός ἐστι κληρονομία αὐτοῦ. 𝔖 combines 𝔐 and 𝔊: ܠܐ ܗܢܘܢ ܕܒܪܐ ܠܐ ܗܘܝܘ ܡܢܬܗܘܢ ܘܫܒܛܐ ܕܝܪܬܘܬܗܘܢ.

(30) 𝔐 reads הִצִּיתוּ which, in parallelism with נשברו, is extremely harsh. We shall, therefore, have to read the Hof'al with 𝔊𝔗𝔍, while 𝔖 ܟܒܫܘ ܠܡܬܩܢܘܬܗ ܐܚܪܘ ܐܚܕܘܗ, has both verbs in the active voice. The Masorites probably pointed the consonantal form הצתו as an active verb, because the Hof'al does not elsewhere occur in the OT, the Nif'al being the usual passive.

(34) 𝔐 K^e^thîb אכלנו הממנו.
𝔐 K^e^thîb הצינגו.
𝔐 K^e^thîb בלענו.
𝔐 has הדיחנו, and the Q^e^rê has the same verb הֱדִיחָנִי; but we must derive the form from the stem נדה, and so point הִדִּיחָנִי.

(41) 𝔐 + שֵׁשַׁךְ, an *Athbash* for בבל; *cf. ad* v. 1 (p. 76), and 25,26 (p. 54). The fact that the word disturbs the elegiac scheme evidently intended here (note the איך!), is sufficient to show that it is a later interpolation.

(43) 𝔐 + ארץ.

50 ܬܘ̣ ܢܬܠܘܐ, בֹּאוּ וְנִלְוָה; *cf.* 51,10; 35,11. The sudden change to the direct narration makes the expression finer and more vivid.

(6) 𝔐 K^e^thîb היה.
𝔐 K^e^thîb שובבים, which is utterly meaningless and a mere clerical error.

(7) 𝔐 + יהוה.

(8) 𝔐 K^e^thîb יצאו.

(11) 𝔐 K^e^thîb תשמחי.
𝔐 K^e^thîb תעלזי.
𝔐 K^e^thîb תפושי.
𝔐 points דָּשָׁא, and, therefore, regards the word as feminine participle from the stem דוש. All textual witnesses, with exception of 𝔐, point דֶּשֶׁא: 𝔊 ὡς βοίδια ἐν βοτάνῃ; 𝔍 *sicut vituli super herbam*; 𝔗 כעגלי ריבקא (similarly 𝔖), all going back to this pointing. But in this case we should have to read either כעגלת דשא, or כעגלה עלי דשא, and besides the reading of 𝔐 is correct in point of fact. Threshing, during which the animal could eat at pleasure (Deut. 25,4), was agreeable work (Hos. 10,11), and, according to the very common metaphorical application of the word *thresh*, the action which is here figuratively described, the work of the enemies of Israel, the plunderers of the inheritance of JHVH, is in fact a *threshing*.
𝔐 K^e^thîb ותצהלי.

(15) 𝔐 K^e^thîb אשויתיה.

(17) 𝔐 has הריחו הראשון, but, following HITZIG, the two words must be divided, הריחוה ראשון. The object, which is expressed in all the other witnesses to the text, can hardly be dispensed with, while ראשון can here stand very well without the article.
𝔐 + נבוכדראצר.

(21) 𝔐 + אחריהם.

(29) 𝔐 points רַבִּים, and exegetical tradition agrees in rendering πολλοῖς. But the parallelism would lead us to follow RASHI in deriving it from the stem רבה *to shoot*, and to point, in accordance with Gen. 21,20, רֹבִים. Moreover, according to Job 16,13, a passage to which RASHI expressly refers, the pointing רַבִּים may perhaps be intended to bear this meaning.
לה is a קרי ולא כתיב; 𝔊𝔗𝔖 had it also; *cf.* v. 26.

(30) 𝔐 + ביום ההוא.

(31) 𝔐 reads פְּקַדְתִּיךָ; see *ad* 6,15 (p. 48).

(32) 𝔐 בעריו. 𝔊 ἐν τῷ δρυμῷ αὐτῆς; *cf.* 21,14 and also 46,23. In poetry the figurative form of speech is always to be preferred to the literal.

(33) 𝔐 וכל. 𝔊𝔍 merely πάντες. The asyndeton is much stronger and more emphatic, and the ו a dittogram from the preceding יחדו.

(38) In this place alone 𝔐 points חֹרֶב, on account of prosaic considerations of reasonableness. The whole structure and plan of the passage, which rests upon the rhetorical figure of anaphora, to which this section is especially partial, imperatively require חֶרֶב, which is, moreover, the reading of 𝔖. The word is altogether wanting in 𝔊, but even here no inconsiderable number of MSS, among them 𝔊^L^, read μάχαιρα(ν) ἐπὶ τῷ ὕδατι αὐτῆς.

(44) 𝔐 K^e^thîb ארוצם.

(45) 𝔐 נוה, which is also attested by 𝔊. Nevertheless we must read with 𝔗𝔖𝔍, and the primary passage 49,22, נוהם. In 𝔐 the ם has dropped out before מקול.

51 (1) 𝔐 לב קמי, which is a so-called *Athbash* for כשדים, and, like the *Athbash* in 25,26 and in v. 41 of the present chapter, owes its origin to a later interpolation. 𝔊 still had the original reading, καὶ ἐπὶ τοὺς κατοικοῦντας Χαλδαίους.

(2) 𝔐 points זָרִים, but the context absolutely requires זֹרִים, *ventilatores* (𝔍). 𝔊, also ὑβριστὰς καὶ καθυβρίσουσιν αὐτήν, and 𝔖 ܒܙܘܙܐ ܘܢܒܙܘܙܘܢܗ, take זרים as participle of זרה.

17 pecially Neh. 13,15-22. We also find in this passage many details of expression not agreeing with the style of Jeremiah which add external confirmatory evidence to the internal grounds of suspicion. But, on the other hand, the whole tone and form of expression is so plainly intended to imitate Jeremiah, and depends so evidently on parallel passages of Jeremiah, that we must assume that a partisan of Nehemiah put this sabbath sermon into the mouth of the prophet and incorporated it into his book.

39 (1 ff.) C. 39 has no connection at all with c. 38, and presents an entirely different legendary narrative of the fate of Jeremiah after the capture of Jerusalem. The narrative, in its present form, has been worked over and interwoven with the older account, in the course of which some of its details have been omitted. Verses 4-13 are wanting in 𝔊, but improperly.

(4) The reading of 𝔐 and all the Versions is כאשר ראם, refering back to v. 3 (which, however, belongs to a different connection), and giving an altogether false sense. It was not the knowledge that the Babylonian generals had taken position at the middle gate, but the perception of the fact that Jerusalem was captured, that drove Zedekiah and the troops which still remained, to seek their safety in flight by night.

𝔐 reads ויצא, but 𝔖𝔙 have, correctly, the plural, *et egressi sunt,* which is also the reading of the parallel passage 52,7 (וילכו).

(8) 𝔐 בית. 𝔖, and the parallel passage 52,13, correctly, בתי.

(13) V. 13, returning to v. 3, leads over to v. 14, which belongs to the older narrative; it must, therefore, be attributed to the latest redaction.

40 (1) The beginning of v. 1 reads in the traditional text: הדבר אשר היה אל ירמיהו מאת יהוה אחר שלח אתו נבוזראדן רב טבחים מן הרמה בקחתו אתו. But this superscription cannot be original, for in the whole of the following section no word of God whatever comes to Jeremiah. We must, therefore, see in these words another result of the combination of the two narratives of the experience of Jeremiah after the destruction of Jerusalem. The statement that the following scene, the fulfillment of the royal edict of Nebuchadnezzar issued in 39,12, took place in Ramah is, of course, essential, and forms part of the original contents of this account, in the reconstruction of which it must, therefore, be retained. The words which we have inserted in the text on purely conjectural grounds, and without any external support, would restore in the simplest manner the connection between 39,12 and 40,1-6.

(3) 𝔐 + והיה לכם דבר (Qrê הדבר) הזה.

(4) 𝔐 ועתה הנה.

𝔐 + היום.

𝔐 + לבוא אתי בבל.

𝔐 + ראה כל הארץ לפניך אל טוב ואל הישר בעיניך ללכת שמה לך.

(5) V. 5 begins in 𝔐 with the utterly unintelligible words ועודנו לא ישוב.

𝔐 בערי. 𝔊 ἐν γῇ, which is decidedly better.

50 For cc. 50 and 51 the student should consult BUDDE's conclusive investigation, *Über die Capitel 50 und 51 des Buches Jeremia*, in *Jahrbücher für deutsche Theologie*, vol. xxiii, pp. 428-470; 529-562.

(2) 𝔐 + הבישו עצביה חתו גלוליה.

(5) 𝔐 reads וְנִלְווּ, but seems, by the pointing בֹּאוּ, which, of course, can only be the imperative, to intend to indicate that ונלוו also is to be taken as an irregular imperative Nif'al. Were ונלוו correct, we should at least have to read ובאו ונלוו in accordance with 𝔊𝔙, καὶ ἥξουσι καὶ καταφεύξονται. We read, therefore, with 𝔖

44 crescences which we have already repeatedly encountered in the narrative sections.

(17·19.25) Here also 𝔐 points everywhere לִמְלֶכֶת השמים; *cf.* note on 7,18 (p. 51).

(19) 𝔐 + לְהַעֲצִבָה, with special Masoretic marginal note, הה' רפה. This difficult word, which is wanting in 𝔊𝔖, has been explained in various ways: 𝔗 לטעותא; 𝔍 *ad colendam eam*; 𝔄, εἰς κάκωσιν; Σ, τῷ γλυπτῷ αὐτῆς; in some Greek MSS we find καὶ σοββα which may be the rendering of Θ. The most probable explanation is that given by RASHI, in accordance with Job 10,8, *to make an image of her*, so that the meaning would be *to make an image of the goddess out of dough*.

(22) 𝔐 + מאין יושב.

(23) 𝔐 + כיום הזה.

(29.30) The fact that vv. 29 and 30 are not original has been clearly shown by HITZIG. Jer. does not give an אות anywhere else; and the way in which the fall of Hophra is here predicted as not caused by the conqueror of Zedekiah shows that we have here a *vaticinium ex eventu*. The real Jeremiah mentions, (43,10·12; 46,20ff.) the catastrophe of Hophra as brought about by Nebuchadnezzar, which is also the view of Ezekiel in his Egyptian prophecies, cc. 29·32. In general, the conclusion of the biographical portion of the Book of Jeremiah is mutilated: we expect, beyond question, the continuation of the narrative to the catastrophe. And this mutilation must be regarded as intentional, for the traditional account of the tragic end of the venerable prophet is supported by every external and internal probability, and it is easy to understand how in later times pains would be taken to draw the veil of oblivion over this sad and shameful occurrence.

10 (5·9) Throughout this whole section the text of 𝔊 is very corrupt and in a mutilated condition; so much, however, is certain, that 𝔊 read v. 9 before vv. 5ff., and this position of v. 9 is by far better and more natural than in 𝔐, and must certainly have been original.

(5) 𝔐 reads ינשוא, which is, of course, a mere clerical error.

(11) V. 11, which the fact of its being written in Aramaic is sufficient to characterize as something *sui generis*, must be considered a very late interpolation in the passage 10,1·16, itself a late addition. It violently separates vv. 10 and 12, which belong intimately together; but it is found in 𝔊 which, on the other hand, omits v. 10, and also vv. 6·8. This wide divergence of tradition must of itself arouse suspicion; moreover, the whole passage 10,1·16 is so specifically in the style of Deutero-Isaiah, that no one but a late writer conversant with that prophet can be its author. Nevertheless it does not belong to the very latest portions of the book of Jeremiah, since, as is shown by the citation 51,15·19, it was regarded by the author of cc. 50.51 as an integral part of the book.

(13) 𝔐 Kᵉthîb ארץ.

17 (19) 𝔐 Kᵉthîb עם.

(23) 𝔐 Kᵉthîb שומע.

(24) 𝔐 Kᵉthîb בה.

(19·27) This passage is not by Jeremiah, but quite late. Jeremiah nowhere else mentions the Sabbath at all, and is such an earnest opponent of all the dead works of the Law that he cannot have connected with the external observance of the Sabbath such promises, even going so far as to make the very existence of Judah and Jerusalem dependent upon it. We are reminded rather of the struggle of Ezra and Nehemiah for the carrying out of the law of the Sabbath; *cf.* es-

41 (6) 𝔐 reads הָלֹךְ הָלֹךְ וּבֹכֶה. It is impossible to see any motive for Ishmael's weeping, whereas the eighty men, who come as mourners, are the natural subject of the verb here. 𝔊 therefore, correctly, αὐτοὶ ἐπορεύοντο καὶ ἔκλαιον.
(7) 𝔐 + תוך.
(9) 𝔐 has ביד גדליהו, which is utterly meaningless and admits of no explanation. 𝔊, with very slight variation from the consonantal text of 𝔐, φρέαρ μέγα.
(10) 𝔐 reads את בנות המלך ואת כל העם הנשארים במצפה. 𝔊 merely καὶ τὰς θυγατέρας τοῦ βασιλέως. The conjunction is indispensable; the rest in 𝔐 is a needless addition, and a mere repetition of what has been previously said.
𝔐 + וישבם ישמעאל בן נתניה. This, too, is a needless repetition.
(16) We must emend, with Hitzig, אשר שבה ישמעאל instead of the traditional reading, אשר השיב מאת ישמעאל. The corruption would be still easier to explain, if we could assume, with Hitzig, that the original reading was, אשר השבה אתם ישמעאל; but no Hif'il of the stem שבה occurs.
(17) 𝔐 K^e^thîb כמוהם.

42 (1) 𝔐 ויזניה. 𝔊 καὶ Ἀζαρίας; *cf.* 43,2.
(2) 𝔐 + כל.
(6) 𝔐 K^e^thîb אנו.
(12) 𝔐 points וְהֵשִׁיב, and 𝔊, too (καὶ ἐπιστρέψω ὑμᾶς), derives the word from the stem שוב. The first person in 𝔊 has no weight against the third person in 𝔐, which latter is the only correct reading. But 𝔖𝔗, *et habitare vos faciam*, derive the form from the stem ישב, and this is what the whole context positively requires.
𝔐 has אל.
(18) 𝔐 + וחמתי.
(20) 𝔐 K^e^thîb התעתים; a mere clerical error.
𝔐 + אל יהוה אלהיכם.

43 (10) 𝔐 טמנתי. 𝔊𝔖, better, κατέκρυψας.
𝔐 K^e^thîb שפרורו.
(11) 𝔐 K^e^thîb ובאת.
(12) 𝔐 והצתי; 𝔊𝔖𝔗, better, καὶ καύσει.
The original and remarkable rendering of v. 12^b^ in 𝔊, καὶ φθειριεῖ γῆν Αἰγύπτου ὥσπερ φθειρίζει ποιμὴν τὸ ἱμάτιον αὐτοῦ, is, of course, genuine and reproduces the original sense of the passage. Perhaps 𝔊 read another verb instead of עטה.
(13) 𝔐 reads בארץ מצרים. 𝔊, far better, τοὺς ἐν Ὢν; *cf.* Gen. 41,45.50; 46,20, and Ez. 30,17 (𝔊).

44 (3) 𝔐 reads המה אתם ואבותיכם, which is intended to lead over to the direct address which follows. 𝔖, better, ܐܢܬܘܢ ܘܐܒܗܝܟܘܢ. In 𝔊 the words are wanting altogether.
(9) 𝔐 נשיו. 𝔊 τῶν ἀρχόντων ὑμῶν. The מלך and the שרים always form a *syzygy*, and the mention of the שרים would be decidedly missed here. 𝔐, however, seems to be right in reading the suffix pronoun of the third person singular, as against the second person plural of 𝔊.
(11.12^a^) Verses 11 and 12^a^ appear in 𝔐 in the following form: לכן כה אמר יהוה צבאות אלהי ישראל הנני שם פני בכם לרעה ולהכרית את כל יהודה [12]ולקחתי את שארית יהודה אשר שמו פניהם לבוא ארץ מצרים לגור שם ותמו כל בארץ מצרים יפלו בחרב ברעב יתמו מקטון ועד גדול בחרב וברעב ימתו. 𝔊, on the other hand, διὰ τοῦτο οὕτως εἶπε Κύριος· ἰδοὺ ἐγὼ ἐφίστημι τὸ πρόσωπόν μου τοῦ ἀπολέσαι πάντας τοὺς καταλοίπους τοὺς ἐν Αἰγύπτῳ, καὶ πεσοῦνται ἐν ῥομφαίᾳ καὶ ἐν λιμῷ, καὶ ἐκλείψουσιν ἀπὸ μικροῦ ἕως μεγάλου. The text as given by us varies from this latter form merely in the position of the conjunction in a single instance. Here again 𝔐 exhibits all the ex-

37 the most intimate connection with the contents of c. 34, and must originally have been narrated along with them. The temporary retreat of the Chaldeans is supposed in 34,21.22 to be already known; and therefore the only passage in which it is reported, 37,5, must necessarily have stood originally before 34,21. Moreover, the two verses which at present open c. 37, and there introduce the report severed from its connection with c. 34, are of the most superficial and worthless character, and clearly bear the stamp of mere patch-work. The removal of 37,4 from this connection and the placing of 37,3 after 37,5 are necessary consequences.

34 (11) 𝔐 Q^{e}rê ויכבישום. The Hif'il of כבש occurs nowhere else.
(12) 𝔐 + מאת יהוה, which, alongside of דבר יהוה, is entirely superfluous and incomprehensible, and is properly wanting in 𝔊.

37 (4) 𝔐 K^{e}thîb הכליא; *cf.* 52,31.
(16) 𝔐 כי בא, which is syntactically very strange and difficult. 𝔊 καὶ ἦλθεν.
(19) 𝔐 K^{e}thîb ואיו.

38 (3) 𝔐 only כה. 𝔊, better, ὅτι οὕτως.
(4) 𝔐 + השרים. It is easy to understand how, after all that comes between, the need would be felt clearly to designate the subject from v. 1, but this is not indispensable.
(5) 𝔐 אתכם, according to which the words would be part of the speech of Zedekiah, and would contain a confession, on the part of the king, of his unworthy situation. Better, with 𝔊, πρὸς αὐτούς, as an explanatory remark of the narrator.
(10) שלושה is a generally accepted emendation of Hitzig's for the traditional שלשים.
𝔐 את ירמיהו הנביא. 𝔊, simpler and better, merely αὐτόν.
(11) 𝔐 K^{e}thîb הסחבות.
(16) 𝔐 + בסתר. Here a useless addition.
𝔐 + את, which is, however, expressly attested as כתיב ולא קרי.
(23) 𝔐 points תִּשְׂרֹף, probably on account of the את which can, however, very well stand with the passive. Much better and more naturally 𝔊𝔗𝔖 κατακαυθήσεται.

39 (15-18) Another transposition must be made here. The account of the oracle given to Ebed-melech in person forms the natural conclusion of c. 38, and comes, both as regards matter and time, before the conquest of Jerusalem which is described in 39,1 ff.
(16) 𝔐 K^{e}thîb מבי before את immediately following.
(14) Between 39,14 and 40,6 must originally have stood a statement of the fact that Gedaliah was appointed the Babylonian governor over the people who remained, and that he took up his abode at Mizpah.

40 (8) 𝔐 וישמעאל; 𝔊𝔖 without copulative conjunction.
𝔐 has ויוחנן ויונתן בני קרח. 𝔊 καὶ Ιωαναν υἱὸς Καρηε. Since in the further course of the narrative only a יוחנן בן קרח appears, the doubling of the name in 𝔐 must be referred to an uncorrected clerical error.
𝔐 K^{e}thîb עופי.
(10) 𝔐 אלינו. 𝔊, much better and more in keeping with the context, ἐφ' ὑμᾶς.
𝔐 בעריכם. 𝔊 merely ἐν ταῖς πόλεσιν.

41 (1) 𝔐 + ורבי המלך.
(3) 𝔐 + את גדליהו.

27 and translated, and that alone, can stand as forming an integral part of the genuine ancient text. In καὶ τῶν ἐπιλοίπων σκευῶν we have probably a corruption in the Greek text for καὶ ἐπὶ τῶν λοιπῶν σκευῶν.

28 (1) 𝔐 reads: ויהי בשנה ההיא בראשית ממלכת צדקיה מלך יהודה בשנת הרביעית בחדש החמישי אמר אלי. 𝔊: καὶ ἐγένετο ἐν τῷ τετάρτῳ ἔτει Σεδεκία βασιλέως Ἰούδα ἐν μηνὶ τῷ πέμπτῳ εἶπέ μοι, the eye of the scribe having wandered from בשנה to בשנת. But this elaborate date is utterly out of place here. Every attempt to represent to ourselves what is here reported leads to the recognition of the fact that we have, in cc. 27 and 28, a connected narrative, in which the events follow one another in swift succession. After Jeremiah has completed his warning and dissuasive words, Hananiah immediately presents himself, and both by speech and by symbolical action defends the opposite view.

(3b.4) Verses 3b and 4 read in 𝔐: את כל כלי בית יהוה אשר לקח נבוכדנאצר מלך בבל מן המקום הזה ויביאם בבל ואת יכניה בן יהויקים מלך יהודה ואת כל גלות יהודה הבאים בבלה אני משיב אל המקום הזה נאם יהוה כי אשבר את על מלך בבל. 𝔊, on the other hand, has: τὰ σκεύη οἴκου Κυρίου καὶ Ἰεχονίαν καὶ τὴν ἀποικίαν Ἰούδα, ὅτι συντρίψω τὸν ζυγὸν βασιλέως Βαβυλῶνος. Here, too, as in 27,19-22, excrescences may be recognized in the text of 𝔐, and the briefer recension of 𝔊 is original.

(11) 𝔐 + נבוכדנאצר.

𝔐 + בעוד שנתים ימים, a needless repetition.

At the end of v. 11 𝔐 and all the Versions have the words וילך ירמיה הנביא לדרכו, except 𝔊, which has merely: καὶ ᾤχετο Ἱερεμίας εἰς τὴν ὁδὸν αὐτοῦ. But the following words of Jeremiah can only be conceived as the immediate answer to the symbolical action of Hananiah; it would be utter nonsense to suppose that the prophet after this action goes quietly home, and does not speak what follows till several days have passed. Moreover, the introduction of these words by הלוך ואמרת, from which the addition וילך ירמיה לדרכו has arisen, must not be understood to mean that Jeremiah, when he spoke these words, was no longer in the presence of Hananiah but in some other place; *cf.*, on this point, 35,13, and especially 39,16.

(13) 𝔐 ועשית. 𝔊 καὶ ποιήσω, is undoubtedly correct.

(14) V. 14 reads in 𝔐: כי כה אמר יהוה צבאות אלהי ישראל על ברזל נתתי על צואר כל הגוים האלה לעבד את נבוכדנאצר מלך בבל ועבדהו וגם את חית השדה נתתי לו. 𝔊, on the other hand, has only: ὅτι οὕτως εἶπε Κύριος· Ζυγὸν σιδηροῦν ἔθηκα ἐπὶ τὴν τράχηλον πάντων τῶν ἐθνῶν ἐργάζεσθαι τῷ βασιλεῖ Βαβυλῶνος.

51 (59ff.) This remarkable narrative has come down to us as an appendix to the long oracle against Babylon, cc. 50 and 51; to make it applicable there, vv. 60b and 62 were interpolated later, and these verses must of course be omitted if we would restore the original form of the narrative.

(64) At the end of this passage 𝔐 adds the words, wanting in 𝔊, ויעפו עד הנה דברי ירמיהו. The utterly meaningless ויעפו can only have strayed in here through some unfortunate accident from v. 58; it is the concluding word of the long oracle against Babylon. The words עד הנה דברי ירמיהו are, after the analogy of Job 31,40; ψ 72,20, a note intended to mark off the speeches of Jeremiah from the historical appendix c. 52; they owe their origin to the final redaction of the Book of Jeremiah.

34 (5) 𝔐 ובמשרפות. 𝔍 *et secundum combustiones*; 𝔊𝔖 καὶ ὡς ἔκλαυσαν.

(7) 𝔐 + הנותרות.

37 (5) Another transposition must be made here. The facts related in c. 37 stand in

36 𝔐 + הראשנה.

(32) 𝔐 has: וירמיהו לקח מגלה אחרת ויתנה אל ברוך בן נריהו הספר, corresponding closely to v. 28. 𝔊, more briefly, καὶ ἔλαβε Βαρουχ χαρτίον ἕτερον, which must be regarded as the original reading, altered in 𝔐 in accordance with v. 28.

45 (4) 𝔐 + את כל הארץ היא. These words, which are moreover very strange syntactically, distort the whole sense. We must at least have את כל הארץ ההיא; for the grief of Baruch over the sorrow and affliction which he must write down has reference to the calamity with which the people of God are threatened; and the great thing which Baruch seeks is evidently the turning away of this sentence; and *that which JHVH has built and planted*, can refer to *Israel* in accordance with prophetic usage.

27 (1 ff.) The narrative of cc. 27 and 28, as will appear later on, has been variously disarranged and very much revised. A transposition must be made at the very beginning, and the date, 28, 1, be prefixed to the whole narrative. In 𝔐, c. 27 begins with the words, (Q^e^rê: יאשיהו) בראשית ממלכת יהויקים בן יאושיהו, which has long been recognized as a palpable error, since in v. 3 Zedekiah appears as the king then reigning in Jerusalem. The error may have arisen from 26, 1, where the statement is quite correct. 𝔊 has no superscription at all, but begins c. 27 with v. 2: οὕτως εἶπε Κύριος· ποίησον [σεαυτῷ] δεσμοὺς καὶ κλοιούς. But a date in the superscription is indispensable. Since, however, c. 28, which clearly forms the immediate continuation of c. 27, at least does not need a date, all difficulties are removed if we simply transfer the words of 28, 1 to the head of c. 27.

(1) Instead of בשנת the Q^e^rê reads בשנה; *cf. ad* 32, 1 (p. 63).

(2) 𝔐 + אלי, contrary to the style of the narrative sections. 𝔊 has, correctly, only οὕτως εἶπε Κύριος.

(6) 𝔐 את כל הארצות האלה. 𝔊, better, simply τὴν γῆν.

(7) Verse 7 is properly wanting in 𝔊. The idea that the dominion of the Chaldeans is to be merely transitory, and is to fall to pieces after the third generation, is decidedly inappropriate in this place, where it is much more to the interest of the prophet to depict the power of Nebuchadnezzar as terribly as possible.

(9) 𝔐 חֲלֹמֹתֵיכֶם, but the parallelism imperatively requires τῶν ἐνυπνιαζομένων ὑμῶν, which is actually the reading of 𝔊𝔏𝔍; *cf. ad* 29, 8 (p. 61).

(12.16) Here and in v. 16 the reading of 𝔐 and all the Versions is דברתי. But such a change to the first person is not appropriate to the narrative sections, to which c. 27 undoubtedly belongs; even the אלי of v. 2 is wanting in 𝔊. I, therefore, read in both cases תדבר.

(18) 𝔐 has לבלתי באו, which is absolutely impossible. A perfect is syntactically not allowable here, and 𝔐 therefore points, not בָּאוּ, which would naturally suggest itself, but בֹּאוּ; we are left, therefore, the choice between the infinitive בוא and the imperfect יבואו. The latter is the more probable; the initial י of יבואו dropped out after the final י of לבלתי.

(19-22) Verses 19-22 appear in 𝔐 in the following form: [19]כי כה אמר יהוה צבאות אל העמֻּדים ועל הים ועל המכונות ועל יתר הכלים הנותרים בעיר הזאת [20]אשר לא לקחם נבוכדנאצר מלך בבל בגלותו את יכוניה (Q^e^rê יכניה) בן יהויקים מלך יהודה מירושלם בבלה ואת כל חרי יהודה וירושלם [21]כי כה אמר יהוה צבאות אלהי ישראל על הכלים הנותרים בית יהוה ובית מלך יהודה וירושלם [22]בבלה יובאו ושמה יהיו עד יום פקדי אתם נאם יהוה והעליתים והשבתים אל המקום הזה. This intolerable diffuseness and prolixity evidently owes its origin to later redaction. 𝔊 has in fact the following shorter form, which is certainly the original, although the opening words have been somewhat disarranged: ὅτι οὕτως εἶπε Κύριος· καὶ τῶν ἐπιλοίπων σκευῶν, ὧν οὐκ ἔλαβε βασιλεὺς Βαβυλῶνος, ὅτε ἀπῴκισε τὸν Ἰεχονίαν ἐξ Ἱερουσαλημ, εἰς Βαβυλῶνα εἰσελεύσεται, λέγει Κύριος. What 𝔊 has here read

19 (2) 𝔐 K^e^thîb החרסות. But 𝔊 has πύλης τῆς χαρσειθ.

(11) 𝔐 + ובתפת יקברו מאין מקום לקבור. These words, which are identical with $7,32^b$, just as v. 6 with $7,32^a$, here unnaturally separate the correlative clauses, and destroy the connection entirely. By changing their position and inserting them, for example, after ואת העיר הזאת in the same verse (so EWALD), nothing is gained. In 𝔊 they are, very properly, wanting.

(12) 𝔐 ולתת, through dittography of the final ו of וליושביו. This reading has the support of 𝔗 alone. We should at least have to read, with 𝔙 *et ponam,* ונתתי. 𝔊, simply, τοῦ δοῦναι.

(13) הטמא must be the correct reading, and 𝔗 כאתר תופת דמסאב, seems actually to have read thus. 𝔐 has הטמאים, but to take this as in apposition to the singular מקום התפת is altogether out of the question. If we should attach the ה to התפת, and read, in accordance with Is. 30,33, כמקום התפתה טמאים, we should undoubtedly remove the chief objection; but, in the first place, תפתה in this single instance, while we have תפת everywhere else, would be very strange; and, in the second place, we should certainly expect to find טמאים before כמקום התפתה, whereas 𝔊 καθὼς ὁ τόπος ὁ διαπίπτων, ἀπὸ τῶν ἀκαθαρσιῶν αὐτῶν ἐν πάσαις ταῖς οἰκίαις, bears indirect testimony to the traditional order of the words. We might be tempted to read, with 𝔊, מִטֻּמְאָתָם, but this is wholly un-Jeremian. There remains, then, nothing else but to read הטמא, though it must be acknowledged that the sense thus obtained is rather feeble.

𝔐 וְהַסֵּךְ. The infinitive absolute, which in 7,18 is entirely in place, would be very strange here. According to 32,29, we should read וְהִסְּכוּ; 𝔊 καὶ ἔσπεισαν.

(15) 𝔐 K^e^thîb מבי, before the following אל.

20 (2) 𝔐 ויכה פשחור את ירמיהו הנביא. 𝔊 merely καὶ ἐπάταξεν αὐτόν, *cf.* 26,23. The reading יכה probably preserves a trace of the original וַיַּכֵּהוּ.

26 (1) The words אל ירמיהו are wanting in 𝔐 and all the Versions, but can hardly be dispensed with; *cf.* 27,1; 34,1; 36,1, and 49,34.

(2) 𝔐 has על.

𝔐 + ערי, which is wanting in 𝔊; *cf.* 7,2; 17,20; 36,6.

(5) 𝔐 והשכם, probably a mere clerical error; all the Versions and the parallel passages 7,13.15; 11,7; 25,3.4; 29,19; 32,33; 35,14.15; 44,4, agree in omitting the conjunction.

(6) 𝔐 K^e^thîb הזאתה.

(8) 𝔐 has צִוָּה, but these consonants must have originally been intended to have the pronunciation צִוָּהוּ, 𝔊 συνέταξε . . . αὐτῷ, as in 36,8.

𝔐 + וכל העם. But an omission of these words in 𝔊 would be hard to explain, while, on the other hand, it is entirely in keeping with the situation for priests and prophets to take the initiative and incite the people, as in v. 11, where they are the authors of the accusation, and as, *vice versa,* in v. 16 the words of Jeremiah make such an impression on the people that they turn against the priests and prophets.

(18) Instead of מיכיה the Q^e^rê would read the more usual form of the name מיכה.

(24) It is very awkward that v. 24, though it forms the immediate continuation of v. 19, is separated from it by the intervention of vv. 20-23; for Ahikam, the son of Shaphan, also belongs to the princes of Judah who here sit in judgment upon Jeremiah.

36 (17) 𝔐 + מפיו, which has been erroneously and awkwardly introduced from v. 18, and is, therefore, properly wanting in 𝔊.

(28) 𝔐 + הראשנים.

2 מוליך we should expect the infinitive (GRAF). The words are, moreover, redundant, while up to this point we have a well-constructed verse of two parallel members. 𝔊 evidently did not read the words, and had the text of v. 17 in a somewhat different form: οὐχὶ ταῦτα ἐποίησέ σοι τὸ καταλιπεῖν σε ἐμέ; λέγει Κύριος ὁ Θεός σου. This נאם יהוה אלהיך, as a more complete conclusion to our coherent and independent passage, is certainly very tempting, and אתי instead of את can hardly be regarded as a mere variant; yet it seems to me more prudent to abide by 𝔐, on account of the strict parallelism subsisting between the two members of the verse.

12 (4) Instead of את אחריתנו, 𝔊 has ὁδοὺς ἡμῶν=ארחותינו which may be the better reading; but it is impossible to come to any decision in regard to such a fragment, standing, as it does, apart from all context.

17 (8) The Q^e^rê following the false analogy of v. 6, which is altogether dissimilar, would read here ולא יִרְאֶה instead of ולא ירא; this reading of the Q^e^rê has only the support of 𝔗. The K^e^thîb is correct, and we must, with 𝔊𝔖𝔍, point יִרָא.

(10) 𝔐 ולתת. 𝔊𝔍, better, without the conjunction.
𝔐 K^e^thîb כדרכו.

(11) 𝔐 K^e^thîb ימו.

(12) V. 12 in the form in which it has come down to us can only be an appeal to God, parallel to מקוה ישראל יהוה, v. 13, and must then be taken in close connection with v. 13. But this causes considerable difficulties. It is hardly possible to conceive of מקום מקדשנו as said of JHVH; מרום is a most unnatural expression for the one who sits enthroned in the heights of heaven; and in the single parallel passage in Jeremiah, 14,21, כסא כבוד refers to Jerusalem. Some have, therefore, been disposed to regard the whole verse as an apostrophe to Jerusalem: *O glorious high throne from the beginning, place of our sanctuary!* while others have taken the sentence as a separate statement: *The place of our sanctuary is a glorious, high throne from the beginning.* But the latter interpretation of the words yields no connection with the context, and introduces a perfectly idle and, in this place, unintelligible thought; while the former, an invocation of Jerusalem as the place whence alone salvation can come, involves an idea not to be expected from the prophet who (7,13-15) so emphatically protests against all external estimation of the temple of Jerusalem. Since 𝔊, too, has the words in a greatly abbreviated form, θρόνος δόξης ὑψωμένος, ἁγίασμα ἡμῶν, we are forced to recognize in them a later addition.

(13) וסוריך בארץ יכלמו is EWALD's extremely happy emendation. 𝔐 has יסורי בארץ יכתבו, for which the Q^e^rê reads וסורי. But this sudden change to the first person is extremely harsh, and we should certainly read, with 𝔍 *recedentes a te*, וסוריך; כ might easily drop out immediately before ב. Without either pronoun 𝔊 ἀφεστηκότες, and 𝔖 [illegible]. The traditional בָּאָרֶץ יִכָּתֵבוּ must also be due to a clerical error. The figure *they shall be written on the earth* (that is, in the dust, and not on the imperishable rock) is very peculiar, and is not to be met with elsewhere in the OT; moreover, we expect here an idea parallel to the preceding יבשו. All these difficulties are solved in the simplest manner by EWALD's emendation יִכָּלֵמוּ; בארץ, then, must, of course, be connected with וסוריך.

19 (1) 𝔐 has here simply מוקני, but a new verb is indispensable here. 𝔊𝔗𝔖, in accord, καὶ ἄξεις ἀπὸ τῶν πρεσβυτέρων. 𝔍, simplifying differently, *vade et accipe lagunculam figuli testeam a senioribus populi.*

31 ture of the verse to retain על בניה in the first half, and omit it in the second half of the verse. 𝔍 has at least: *Rachel plorantis filios suos et nolentis consolari super eis.*

(21) 𝔐 K^e^thîb הלכתי.

(22) The enigmatic words נקבה תסובב גבר are certain so far as the textual criticism is concerned, but their meaning is very obscure; see the explanatory note to the English translation.

(28) 𝔐 + ולנתוץ ולהרס ולהאביד, which is wanting in 𝔊; *cf.* also 1, 10.

(35-37) Verses 35.36.37 are found in 𝔊 in the order 37.35.36. HITZIG strikes them out as being in the style of Deutero-Isaiah, and only loosely connected with the preceding.

(38) באים is wanting in the K^e^thîb, but is expressly noted as קרי ולא כתיב, and is in fact indispensable.

(39) 𝔐 K^e^thîb קוה.

(40) 𝔐 K^e^thîb השרמות, which is merely a clerical error.

46 (15) 𝔐 מדוע נסחף אביריך לא עמד, in which נסחף is difficult to explain, and the harsh enallage of the number is very striking. 𝔗𝔖 avoid the latter objection by reading the plural, the former rendering: מא דין איתברו גברך ולא יכילו למקם, the latter: ܡܛܠ ܡܢܐ ܐܬܦܫܚܘ ܓܢܒܪܝܟ ܘܥܪܩܘ ܘܠܐ ܩܡܘ; while 𝔍 *quare computruit fortis tuus? non stetit,* has the singular throughout. This, however, still does not remove the difficulty of נסחף, which Σ, adhering to the etymology, renders: τί ὅτι συνεψήσθη ὁ δυνατός σου. 𝔊 has preserved the original rendering, διὰ τί ἔφυγεν ἀπὸ σοῦ ὁ Ἆπις; ὁ μόσχος ὁ ἐκλεκτός σου οὐκ ἔμεινεν, where it should be noted that the words ἀπὸ σοῦ are wanting in a number of the best and oldest MSS; ὁ Ἆπις=חף speaks for itself; ὁ ἐκλεκτός is an explanatory interpolation. For the parallelism of נס and לא עמד *cf.* v. 21.

(17) 𝔐 points קָרְאוּ שָׁם, which hardly gives sense. 𝔊 καλέσατε τὸ ὄνομα, and 𝔍 *vocate nomen,* give the simple and good reading קִרְאוּ שֵׁם.

(20) 𝔐 has יפה פיה, as two words; but we have here a קטלטל formation, and must therefore treat it as one word; *cf.* the verbal form יפיפית ψ 45, 3.
𝔐 reads בא בא, which is certainly a mere clerical error. All the Versions agree in reading ἦλθεν ἐπ' αὐτήν.

(27.28) On vv. 27-28, *cf.* note *ad* 30, 10. 11 (p. 66).

2 (14-17) The obvious fact that vv. 2, 14-17 cannot originally have belonged here, because they interrupt the connection, is duly recognized by EWALD (*Propheten,* ii², p. 100), who also (*l. c.* p. 85) advances the suggestion that Jeremiah himself inserted the verses here in his final revision of the work in Egypt shortly before his death. The verses certainly bear throughout the stamp of Jeremiah's style, and their authenticity is the less to be questioned, since it is impossible to imagine any other reason for their interpolation in the book of Jeremiah.

(15) Instead of נצתה the Q^e^rê would read נצתו; but the passage 4, 17 clearly shows that we have here the stem נצה, not יצת. The singular נִצְּתָה, found also in 9, 11 and 46, 19, with the feminine plural subject עריו is syntactically unimpeachable.

(15.16) The superfluous words מבלי ישב in v. 15 are found, it is true, in 𝔐 and all the Versions; if, however, they be omitted, we obtain for vv. 15.16 three correctly constructed elegiac lines, which can hardly be accidental:

עליו ישאגו כפירים   נתנו קולם
וישיתו ארצו לשמה   עריו נצתה
גם בני נף ותחפנחס   ירעוך קדקד

(16) 𝔐 K^e^thîb ותחפנס.

(17) 𝔐 + בעת מוליכך בדרך, which is syntactically very strange; instead of the participle

33 (26) 𝔐 K^ethîb אשוב, Q^erê אשיב.

30 (5) 𝔐 כי כה; 𝔊𝔖 οὕτως.

(8) 𝔐 צוארך ומוסרותיך, a very harsh enallage of the person. 𝔍 indeed has *de collo tuo,* but, on the other hand, *et vincula ejus.* 𝔊 τὸν ζυγὸν ἀπὸ τοῦ τραχήλου αὐτῶν καὶ τοὺς δεσμοὺς αὐτῶν διαῤῥήξω. In view of עָלָיו, we must have the singular suffix in both cases.

(10.11) Verses 10.11 are here wanting in 𝔊, while in 46,27.28, where we meet with them again, they are found in 𝔊 also. They are, however, to be canceled in both places, since they are so evidently in the style of Deutero-Isaiah, that they can only be regarded as the work of an interpolator familiar with that book. Note especially the sudden appearance here of Jacob-Israel, while elsewhere throughout the whole speech only Judah-Israel is mentioned, and Jacob alone occurs in vv. 9 and 18.

(12) 𝔐 כי כה, which is intended to form a connection between this verse and the interpolation; 𝔊 simply οὕτως.

(16) 𝔐 K^ethîb שאסיך.

(22-24) V. 22, which anticipates 31,1 and is altogether superfluous, is wanting in 𝔊. Verses 23.24, which we have characterized above as spurious (*cf. ad* 23,19.20), are here, too, an interpolation, and are even less appropriate than in c. 23, since, as they stand, they can only be explained as referring to a punishment directed against the godless elements in Israel, which is here entirely foreign to the context and to the whole meaning of the passage. V. 22 is apparently more closely connected with v. 21 than 31,1, and the immediate repetition of נאם יהוה in v. 31,1 seems rather strange, so that we might feel tempted to cancel 31,1, and retain 30,22. But the לכל משפחות ישראל in 31,1 is of special importance in this connection, and much more emphatic than the simple address of 30,22.

31 (3) 𝔐 נראה לי ואהבת עולם, where לי, especially, causes the greatest difficulty. 𝔊 ὤφθη αὐτῷ· ἀγάπησιν αἰώνιον, which is, practically, merely another division of the words. Perhaps the scribe stumbled at לו, which would refer to ישראל in v. 2, because the whole subsequent address, after בתולת ישראל, is in the feminine.

(7) 𝔐 הושע יהוה את עמך. 𝔊, however, ἔσωσε Κύριος τὸν λαὸν αὐτοῦ, and 𝔗 פקיד יי ית עמיה ית שארא דישראל, which is the only correct rendering, since the redemption of Israel is presupposed as an accomplished fact. The reading of 𝔐 seems to be more than an error, resulting from the form הושע written *defective*; it makes rather the impression of an intentional alteration, because the promise conveyed here in the text of 𝔊𝔗 has not been fulfilled.

(10-14) It is evident that v. 15 forms the immediate continuation of v. 9. The sudden address to the nations, in v. 10, is strange, and איים, in the same verse, is a distinctive feature of Deutero-Isaiah. These verses have, moreover, a certain Levitical character, which is decidedly un-Jeremian: note the prominence attributed to the priests in v. 14, and the fact that the gracious gifts of JHVH in v. 12 are specially limited to grain, new wine, oil, and the young of the flock and the herds, in other words, to all the requisites for sacrifice. It is also worthy of note that ישראל and יעקב are used in the widest sense to designate all Israel, while in vv. 7 and 9 they are used with special reference to the ten tribes, to which v. 15 ff. also exclusively refers. We must therefore regard vv. 10-14 as a later addition and strike them out.

(15) 𝔐 + על בניה. The repetition of על בניה is extremely awkward. 𝔊 has: Ραχηλ ἀποκλαιομένη οὐκ ἤθελε παύσασθαι ἐπὶ τοῖς υἱοῖς αὐτῆς; 𝔖 ܪܚܝܠ ܒܟܝܐ ܥܠ ܒܢܝܗ̈ ܘܠܐ ܨܒܝܐ ܠܡܬܒܝܐܘ; על בניה, therefore, occurs but once in these texts. We have followed 𝔖, because it is more in accordance with the parallelism and the struc-

33 sense and contents, it is first of all apparent that הנתצים, which is found in all the Versions, is to be pointed as the Nif'al participle, and taken in the sense of the Latin gerundive, the Greek verbal adjective: *those doomed to destruction.* באים must then be taken as the predicate to הכשרים, the את before the latter word must be omitted. Thus with the smallest possible departure from that which has been transmitted to us, the text, in the form proposed by us, yields a sense at once satisfactory and in accordance with the context.

(5) 𝔐 מהעיר הזאת; 𝔊 ἐπ' αὐτῶν.

(8) 𝔐 Kethîb לכול.

(9) 𝔐 לשם ששון; 𝔊, better, εἰς εὐφροσύνην.

𝔐 + אותם, which is wanting in 𝔊, and is certainly superfluous.

(11) The words which stand here in the middle of the verse are, on account of their liturgical and Levitical character, to be ascribed to a later redaction, and consequently stricken out, as in the case of vv. 14-26 of this chapter and of 31, 10-14.

(14-26) The whole passage, vv. 14-26, is wanting in 𝔊, and is clearly a later excrescence, whose ideas and views are entirely foreign to those of the real Jeremiah; it is therefore to be canceled. On the other hand, an independent discourse of some length could not well end with v. 13, and we must, therefore, look for a fitting conclusion. Now if we take the passage 23,7-8, which is placed by 𝔊 after 23,40, we find that it serves in both texts as the final paragraph of a long discourse, although it forms a fitting conclusion in neither case. Indeed, the very fact of the varying position of the passage in the two texts, would be sufficient to arouse our suspicion that these verses in c. 23 have not retained their original place. Here, however, at the end of a speech which deals *ex professo* with the future of Israel after its release from the Exile, they would form a most appropriate conclusion. We also meet with these verses, almost word for word, in 16, 14-15, where, although they are to be found in all the Versions, they are absolutely inappropriate and interrupt the connection very sensibly. On the other hand, their occurrence in all the witnesses speaks in favor of their authenticity which is, in fact, not to be questioned.

The form in which these verses appear here, is produced by a combination of cc. 16 and 23. In 16, 14, 𝔐 has ולא יֵאָמֵר עוד, against ולא יאמרו עוד 23,7; but 𝔊 has in both places καὶ οὐκ ἐροῦσιν ἔτι. In 𝔐 the second verse (16, 15) reads: כי אם חי יהוה אשר העלה את בני ישראל מארץ צפון ומכל הארצות אשר הדיחם שמה והשבותים על אדמתם אשר נתתי לאבותם. 𝔊 has the same text except that it reads τὸν οἶκον Ἰσραηλ, instead of את בני ישראל, and ἐξώσθησαν instead of הדיחם; 23,8, however, 𝔐 has: כי אם חי יהוה אשר העלה ואשר הביא את זרע בית ישראל מארץ צפונה ומכל הארצות אשר הדחתים שם וישבו על אדמתם; and 𝔊: ἀλλὰ Ζῇ Κύριος ὃς συνήγαγε πᾶν τὸ σπέρμα Ἰσραηλ ἀπὸ γῆς βοῤῥᾶ καὶ ἀπὸ πασῶν τῶν χωρῶν οὗ ἐξῶσεν αὐτοὺς ἐκεῖ, καὶ ἀπεκατέστησεν αὐτοὺς εἰς τὴν γῆν αὐτῶν. The use of the two verbs together, אשר העלה ואשר הביא, in 𝔐 is very harsh; we, therefore, following 16, 15, read simply אשר העלה, which is in keeping with the parallelism and in agreement with 𝔊 (here συνήγαγε, while in the preceding verse העלה is rendered by ἀνήγαγε). The reading of 𝔊 πᾶν τὸ σπέρμα Ἰσραηλ is certainly preferable to the את כל זרע בית ישראל of 𝔐, since the two exiled kingdoms of Israel and Judah are here referred to. For the conclusion of the verses we have adhered as closely as possible to 16,15. Instead of הדחתים 23,8, 𝔊 reads הדיחם, as also 𝔐 correctly in 16, 15. The conclusion of 23,8 in 𝔊 is more closely conformed to 16, 15, from the fact that והשיב אותם is read, instead of וישבו; *cf.* 𝔐 והשבותים. It must be acknowledged, however, that the reading of 𝔐 in 23,8 is to be preferred in that it has the stem ישב and not השיב. The return to the old home is mentioned in the first half of the verse, and now follows as a new element, the promise that they shall always dwell there. We therefore prefer to read והושבתים; *cf.* also 32,37.

32 τὸν ἐν Αναθωθ. The mere fact of their varying position is enough to show that they are not original.

(9) 𝔐 + אשר בענתות, which is rightly lacking in 𝔊.

(11) 𝔐 + המצוה והחקים. The whole of the following passage is, in 𝔐, utterly unintelligible, and can only be restored by the help of 𝔊. *Cf.* the admirable accomplishment of this task by STADE, ZAT. v, 175-178.

(12) 𝔐 ואתן את הספר המקנה; 𝔊 καὶ ἔδωκα αὐτό.
𝔐 לעיני; 𝔊𝔖𝔍 with copulative conjunction.

(14) 𝔐 reads the verse: לקוח את הספרים האלה את ספר המקנה הזה ואת החתום ואת ספר הגלוי הזה ונתתם בכלי חרש למען יעמדו ימים רבים. 𝔊 also incorrectly but rather nearer the original: λάβε τὸ βιβλίον τῆς κτήσεως τοῦτο καὶ τὸ βιβλίον τὸ ἀνεγνωσμένον καὶ θήσεις αὐτὸ εἰς ἀγγεῖον ὀστράκινον ἵνα διαμείνῃ ἡμέρας πλείους. The text resulting from a combination of these two corrupt versions together with a justification of the details is given by STADE, *l. c.*

(17-23) Verses 17-23 are found in all the Versions, but STADE, in ZAT. iii, 15, and v, 175, note, clearly shows that they are not original.

(23) 𝔐 K^e^thîb ובתרותך, Q^e^rê בתורתך.

(25) 𝔐 + אדני יהוה.

(26) 𝔐 אל ירמיהו. 𝔊, correctly, πρός μέ, *cf.* 35,12.

(28) 𝔐 ביד הכשדים וביד נבוכדראצר מלך בבל. 𝔊 merely εἰς χεῖρας βασιλέως Βαβυλῶνος.

(29) 𝔐 ושרפוה ואת הבתים. 𝔊 καὶ κατακαύσουσι τὰς οἰκίας.

(30) 𝔐 + כי בני ישראל אך מכעסים אתי במעשה ידיהם נאם יהוה. These words are suspicious from the fact that בני ישראל has not the same meaning here as in the preceding line, and are rightly lacking in 𝔊.

(35) 𝔐 K^e^thîb החטי, which is immediately followed by את.

(36) 𝔐 אתם אמרים. Since the reference here can only be to the words of Jeremiah himself in vv. 24-25, the reading of 𝔊, σὺ λέγεις, must be correct.

(43) 𝔐 אתם אמרים, 𝔊 σὺ λέγεις.

33 (2-3) HITZIG and, following him, GRAF have stricken out vv. 2-3 as un-Jeremian. It would be better, moreover, to read, with 𝔊 ποιῶν γῆν, עֹשֵׂה הארץ instead of עֹשֶׂה יהוה.

(4) כי כה is universally attested; but after cutting out vv. 2-3, כי also must be omitted.

(4-5) A conjectural restoration of this utterly corrupt passage. 𝔐 reads: ועל בתי מלכי יהודה הַנְּתֻצִים אל הסללות ואל החרב: ⁵באים להלחם את הכשדים. 𝔖 ܘܥܠ ܒ̈ܬܐ ܕܡܠܟ̈ܐ ܕܝܗܘܕܐ ܕܐܬܬܪܥܘ ܠܘܬ ܩܘܠܒ̈ܐ ܘܠܘܬ ܚܪܒܐ ⁵ܕܐܬܝܢ ܠܡܬܟܬܫܘ ܥܡ ܟܠܕܝ̈ܐ, 𝔍 *et ad domos regis Judae quae destructae sunt et ad munitiones et ad gladium ⁵venientium ut dimicent cum Chaldaeis.* 𝔊 also, not varying greatly from 𝔐, καὶ περὶ οἴκων βασιλέως Ιουδα τῶν καθῃρημένων εἰς χάρακας καὶ προμαχῶνας ⁵τοῦ μάχεσθαι πρὸς τοὺς Χαλδαίους. With these words, however, nothing whatever can be done; הנתצים אל הסללות ואל החרב presents insuperable difficulties. A departure from the traditional text is absolutely necessary. The simplest course would be to adopt the suggestion of ROTHSTEIN and read בבאי instead of באים, *when I appeared to fight with the Chaldeans.* But this would still not remove the difficulty of v. 4^b^, and even though the whole passage may have been written down in its final form after the destruction of Jerusalem, it must be consistent with the supposition that Jeremiah was still a prisoner in the court of the prison, and cannot, therefore, allude to the destruction of Jerusalem as a fact already accomplished. It is clear, to begin with, that only the Chaldeans can be the subject, and the houses of Jerusalem the object of ולמלאם in v. 5; it must be, moreover, the fortifications and swords of the Chaldeans, to which reference is made in v. 4. Starting then from this fixed point, and studying the traditional text with a view to obtaining from it a form which will be satisfactory both as regards

23 (33) 𝔐 אֶת־מַה־מַּשָּׂא, which is utterly unintelligible, and is due solely to a wrong division of the words. 𝔊 ὑμεῖς ἐστὲ τὸ λῆμμα=אתם המשא.

(37) 𝔐 תאמר, but, according to v. 35, we must, with 𝔖 ܐܡܪܝܬܘܢ, read תאמרו. The corresponding words are altogether wanting in 𝔊 owing to a corruption of the text; but the Hexaplar text supplies from Θ οὕτως ἐρεῖτε.

(39) 𝔐 points and reads וְנָשִׁיתִי אתכם נָשֹׁא; but 𝔊𝔖𝔗 agree in reading διὰ τοῦτο ἰδοὺ ἐγὼ λαμβάνω, ܡܛܠ ܗܢܐ ܗܐ ܐܢܐ ܫܩܠ ܠܟܘܢ ܫܩܠܐ, and this is absolutely required by the sense and the play on the words evidently intended here.

21 (3) All the Versions agree with 𝔐 in reading ויאמר ירמיהו אליהם כה תאמרן אל צדקיהו, which, when compared with v. 8, must certainly be altered to ויאמר יהוה אלי כה תאמר אל צדקיהו. The narrative form introduced by the later editor into the two opening verses, which serve to explain the situation, has caused the use of the narrative form in v. 3 as well.

(4) 𝔐 את מלך בבל ואת הכשדים. 𝔊 only πρὸς τοὺς Χαλδαίους.

(6) 𝔐 ואת האדם. 𝔊𝔖𝔗 without *and*.

(7) 𝔐 + ואת. 𝔊, correctly, καὶ τὸν λαὸν καταλειφθέντα.

𝔐 ביד נבוכדראצר מלך בבל וביד איביהם. 𝔊 only εἰς χεῖρας ἐχθρῶν αὐτῶν.

(9) The Q^e^rê would read here, unnecessarily, וחיה instead of יחיה.

(11-12) The opening words of v. 11 are difficult in 𝔐 (𝔊, however, has ὁ οἶκος βασιλέως Ιουδα ἀκούσατε λόγον Κυρίου), and for the last word of v. 12, מעלליהם, the Q^e^rê would read מעלליכם. These two verses do not suit here at all, since in v. 13 also all Jerusalem is addressed; they are an interpolation based on v. 14 of this chapter and especially on 22,3, and must, therefore, be omitted.

20 (14 ff.) EWALD long since rightly saw that, in the passage 20,7-20, vv. 14-20 should precede vv. 7-13.

(17) 𝔐𝔗 have אשר לא מוֹתְתַנִי מֵרחם; 𝔊𝔖 ὅτι οὐκ ἀπέκτεινέ με ἐν μήτρᾳ. What follows shows that not מרחם, but ברחם is the original and correct reading. Since it did not lie within the power of any human being to bring this to pass, least of all in the power of the איש, who, in accordance with Oriental custom, had no access to the lying-in room, and whose sole task it was to convey the news of the happy birth, we must point מותתני as the second person and take it as an address to JHVH. Then אשר also, at the beginning of the verse, must be altered to למה.

(13) This verse, with its very singular transition to the tone of the Psalms (*cf.* especially the characteristic use of אביון), must be regarded as a later addition; v. 12 forms a sufficient conclusion, requiring no further.

32 (1) Instead of בשנת, the Q^e^rê would read here בשנה as in 28,1, although in 46,2 and 51,59 the former reading is allowed to stand.

(1^b & 2^b ff.) Verses 1^b and 2^b-5 have been omitted because they are simply detailed circumstantial historical additions, quite in the style of the biographical portions of the Book of Jeremiah, and are merely intended to explain the situation in the following chapter.

(2) 𝔐 + הנביא.

(4) 𝔐 K^e^thîb עינו, Q^e^rê עיניו.

(6) 𝔐, adhering to the style of the preceding explanatory and narrative additions, reads, ויאמר ירמיהו היה דבר יהוה אלי לאמר, while 𝔊𝔖 read, καὶ ὁ λόγος Κυρίου ἐγενήθη πρὸς Ἱερεμίαν λέγων; *cf.* 33,1, and also 14,1.

(8) After אשר בענתות come, in 𝔐, the entirely superfluous words אשר בארץ בנימין, which 𝔊 places before אשר בענתות, κτῆσαι σεαυτῷ τὸν ἀγρόν μου τὸν ἐν γῇ Βενιαμιν

22 (3) 𝔐 אל. 𝔊𝔗𝔖 agree in reading the copulative conjunction.
(4) 𝔐 K^e^thîb ועברו.
(6) 𝔐 K^e^thîb נושבה.
(14) 𝔐 חַלּוֹנָי וְסָפוּן, and all the Versions agree with 𝔐 in thus incorrectly connecting the ו with the second word. The suggestion, first made by J. D. MICHAELIS, to divide the words differently and read חַלּוֹנָיו סָפוּן, has been generally adopted.
(15) 𝔐 בארז, for which many different explanations have been offered. The whole context requires a proper name. 𝔊, in the majority of the MSS, has ἐν Αχαζ, which graphically indeed agrees closely with the traditional בארז; but from material considerations the reading of 𝔊^A^, and its daughter, the Arabic Version, ἐν Αχααβ=באחאב, is preferable, since we know, on the reliable authority of 1 K. 22,39, that Ahab was actually possessed with a mania for building. In the archetype of 𝔐 the name was probably written באחב, with omission of the second א (*cf.* in this connection נחנתי v. 23), and this, under the influence of בארז in v. 14^b^, was corrupted to בארז.
(23) 𝔐 K^e^thîb ישבתי.
𝔐 K^e^thîb מקננתי.
𝔐 has, according to BAER-DELITZSCH, נֶחַנְתְּ, while usually נחנתי appears as the K^e^thîb. This is, of course, a clerical error for ננחת, καταστενάξεις (𝔊𝔖𝔍), and this again an incorrect writing for נאנחת.
(25) 𝔐 + וביד.
𝔐 וביד. 𝔊𝔖, better, without the copulative conjunction.
(26) 𝔐 has הארץ אחרת, which is grammatically objectionable; *cf.* 2,21.

23 (10) In 𝔐 the verse begins with the words (wanting in 𝔊): כי מנאפים מלאה הארץ; *cf.* 9,1. These words are superfluous; they destroy the parallelism, and their contents are singular. The reproach is here too special, and, moreover, one the responsibility for which cannot be imputed to the false prophets. The *curse* forms the immediate continuation of *the holy words of JHVH.*
(17) 𝔐 has אומרים אמור לִמְנַאֲצַי דִּבֶּר יהוה; 𝔊, on the other hand, λέγουσι τοῖς ἀπωθουμένοις τὸν λόγον Κυρίου=לִמְנַאֲצַי דבר יהוה, which is much better and more natural.
(18) 𝔐 מי; 𝔖, and apparently also 𝔗, has the copulative conjunction.
Instead of דברי the Q^e^rê would read here דברו, as just before, and this reading is supported by 𝔖𝔗𝔊^L^. The reading of the K^e^thîb is, however, to be retained, and is attested by the oldest Hexaplar MSS τίς ἠνωτίσατο τὸν λόγον μου. The words are altogether wanting in the genuine text of 𝔊.
𝔐 has וַיִּשְׁמָע; but according to v. 22 we must, with GRAF, point וַיַּשְׁמִעַ.
(19-20) Verses 19 and 20, which are repeated with slight variation in 30,23-24, are not only suspicious on account of the expression באחרית הימים, but destroy the connection between vv. 18 and 21. The only possible way of obtaining any suitable sense from them would be to regard them as containing an example of the true prophetic word revealed by God, to show how the prophets ought to preach if they were true prophets, but how in fact they do not preach; but this is extremely forced; *cf.* STAERK, ZAT. xi, 248 ff.
(28) 𝔐 חלום; 𝔊, better, τὸ ἐνύπνιον αὐτοῦ.
(32) 𝔐 הנני על נִבְּאֵי חלמות שקר; 𝔊 διὰ τοῦτο ἰδοὺ ἐγὼ πρὸς τοὺς προφήτας τοὺς προφητεύοντας ἐνύπνια ψευδῆ, and הנביאים is absolutely required by the parallelism with vv. 30 and 31. The reading of 𝔐 is connected with other variants where we find the same idea, that dreams do not form a peculiarity of the false prophets, but are entirely outside the province of all prophecy, whether false or true; *cf. ad* 29,8, and 27,9.

24 (8) 𝔐 + כי, which 𝔊 rightly omits.
(9) After לזועה, which the Q^{e}rê again alters to לזועה, 𝔐 adds לרעה. The word is perhaps merely a dittogram from לזועה; in any case, such a use of רעה is unexampled.

29 (1) 𝔐 + הנביא.
𝔐 + יתר, an addition which is difficult to understand.
𝔐 + אשר הגלה נבוכדראצר מירושלם בבלה.
(2) V. 2 occurs in all the Versions, but is undoubtedly to be attributed to the editor who worked over the genuine text of the letter and brought it into its present form.
(3) 𝔐 + נבוכדראצר.
(8) אל חלמתם אשר הם חלמים is absolutely required by the context in place of the traditional אל חֲלֹמֹתֵיכֶם אשר אתם מַחְלְמִים. In c. 23 also, it is the false prophets who have dreams and use them as the vehicle of their false prophecies (23,25.27.28 and, according to the reading of 𝔊, v. 32); *cf.* also 27,9 (𝔊). The impossible form מחלמים has long been recognized as being due to a dittography of the final ם of אתם.
(14) 𝔐 K^{e}thîb שביתכם.
(16-20) Verses 16-20 must positively be stricken out. They form a digression to the subject matter of c. 24 very difficult to understand, and v. 21 is evidently the immediate continuation of v. 15. The passage is wanting in 𝔊, but probably because the scribe skipped from בבלה v. 15 to בבלה v. 20.
(21) 𝔐 + צבאות אלהי ישראל.
𝔐 + נבוכדראצר.
(22-31) Verses 22^b-31^a are to be omitted. At the time when Jeremiah wrote, the fate of these two false prophets could not have been fulfilled, since otherwise the fact that the passage has the form of a prophecy would be absolutely incomprehensible. We must assume that Jeremiah merely threatened these two persons with a violent death, and that later, after this had actually occurred, the fact was inserted by the author of the narrative portion and editor of the whole book of Jeremiah. The account is doubtless correct, and very valuable to us, but certainly formed no part of the original contents of the letter. We must regard in a similar manner what is reported in vv. 24ff. with reference to Shemaiah, which certainly comes from the same reliable source. Jeremiah could not refer in his letter to a document which only came to Jerusalem from Babylon as a result of that letter. This narrative also is no doubt correct in point of fact, and is exceedingly interesting to us, but must certainly here be due to later interpolation. I would call attention here to the change in the form of the narrative to the third person, just as in the biographical portions of the Book of Jeremiah. Moreover, it is necessary in v. 26 to read, with 𝔊 (γενέσθαι ἐπιστάτην), פקיד instead of פקדים.
(23) 𝔐 K^{e}thîb הוידע, Q^{e}rê היודע.
(32) 𝔐 ולא יראה. Jeremiah could not expect that Shemaiah would live seventy years longer, to see the future salvation of his people. With 𝔊 τοῦ ἰδεῖν, we must read לראות.

49 (36) 𝔐 K^{e}thîb עולם.
(39) The reading of 𝔐 and all the Versions is באחרית הימים. I read, instead, אחרי כן according to 49,6; *cf.* STAERK, ZAT. xi, 247-253.
𝔐 K^{e}thîb אשוב; Q^{e}rê אשיב. We must, of course, adopt the reading of 𝔊, καὶ ἀποστρέψω, which represents the proper Hebrew construction.
𝔐 K^{e}thîb שבית.

35 (18) 𝔐 + ירמיהו כה אמר. The words are wanting in 𝔊 and must certainly be omitted, since throughout the whole chapter up to this point the first person is employed. 𝔊 reads the verse in a somewhat different form: διὰ τοῦτο οὕτως εἶπε Κύριος ἐπειδὴ ἤκουσαν υἱοὶ Ιωναδαβ υἱοῦ Ρηχαβ τὴν ἐντολὴν τοῦ πατρὸς αὐτῶν ποιεῖν καθότι ἐνετείλατο αὐτοῖς ὁ πατὴρ αὐτῶν.
𝔐 + ותשכרו את כל מצותיו, which is again wanting in 𝔊.

(19) 𝔐 + כה אמר יהוה צבאות אלהי ישראל. The לכן also is wanting in 𝔊, but this must be retained.

13 (16) The Q^e^rê incorrectly alters the K^e^thîb ישית to וְשִׁית.

(18) All the Versions, except 𝔗, have ἀπὸ κεφαλῆς ὑμῶν. 𝔐 reads מַרְאֲשֹׁתֵיכֶם; since, however, מראשות never means *head-ornament*, but always *region of the head*, just as מרגלות means *region of the feet*, we should expect at least ממראשותיכם. For ראש in its primitive meaning *head* a plural ראשות cannot be established, even from Ez. 36,11, and we must, therefore, read מֵרָאשֵׁיכֶם.

(19) 𝔊𝔍 ἀποικίαν τελείαν=גָּלֻת שְׁלֵמָה, Am. 1,6.9. 𝔐 הָגְלַת שְׁלוֹמִים, but שלומים in the sense required here is very strange, and 𝔗 איתקבילו תשלימת עובדיהון, seems to have felt the difficulty and pointed שִׁלּוּמִים. הגלת arose under the influence of the immediately preceding הגלת by dittography of the final ה of כלה.

(20) 𝔐 has שאי עיניכם וראי, which the Q^e^rê corrects to שאו עיניכם וראו. So 𝔗𝔖𝔍, the latter taking the following הבאים מצפון as a vocative and subject of the two imperatives. 𝔊 has ἀνάλαβε ὀφθαλμούς σου Ιερουσαλημ καὶ ἴδε τοὺς ἐρχομένους ἀπὸ βοῤῥᾶ. Ιερουσαλημ is here an explanatory gloss, but is quite correct, since the whole verse is addressed to Jerusalem. The metre itself shows that 𝔐 is right in omitting this word, but the singular must, of course, be restored throughout.

(21) The unanimously attested reading is: מה תאמרי כי יפקד ואת למדת אותם עליך אלפים לראש. We are here in precisely the same situation as in 18,15: the metre is disturbed. According to the elegiac scheme there are too many words for one verse, too few for two; and the question, therefore, arises whether we should expand to two verses or abridge to one. As in case of 18,15, the rhythm of those stanzas which can be clearly distinguished, is in favor of the latter alternative. What is the meaning of the general and indefinite subject of יפקד, 𝔊 ὅταν ἐπισκέπτωνται? JHVH is throughout the speaker, and the subject of the approaching visitations. The slight change to בפקדי removes both objections and restores a correct first member of the metre. Since אלפים לראש gives the requisite second member and forms the natural conclusion of the thought, the unsuitable and superfluous intervening words ואת למדת אותם עליך must be omitted.
𝔐 has כמו אשת, but כאשת suits the metre better and is smoother.

(24) According to the structure of the remaining stanzas a whole verse must have fallen out here, which, however, I do not venture to restore. The word ואפיצם, found in all the Versions, with its departure from the vocative hitherto strictly observed, is evidence of the corruption which has here taken place in the text.

(25) Here, too, the text must be somewhat altered for the sake of the metre. The universally attested reading is: זה גורלך מנת מדיך מאתי נאם יהוה, although 𝔊 (καὶ μερὶς τοῦ ἀπειθεῖν ὑμᾶς ἐμοί) read מְרִיֵךְ instead of מִדַּיִךְ. We need not hesitate to omit the נאם יהוה, which is frequently inserted or omitted in the different Versions, and then by simply changing the position of מאתי we obtain a verse perfectly correct in form, with which the second member, whose metrical structure has been preserved intact in all the Versions, joins naturally to form a stanza.

24 (2) 𝔐 has again אחר; 𝔊𝔖, better, אחר.

(6) 𝔐 has על.

16 of subject from that of v. 6^b is indicated, the subject must be the same here, *viz.* the survivors, and the object the dead. It is then at once clear that 𝔊 is right in reading לנחם, instead of 𝔐 לנחמו. The words להם and לחם are both indispensable, and, in the case of two words so much alike standing side by side, either the first (as in 𝔊), or the second (as in 𝔐) might easily drop out; we must here combine 𝔐 and 𝔊. SCHWALLY also strikes out the universally attested על before אבל, whereby the text is made smoother; he also omits the suffixes of אביו and אמו.

(16) 𝔐 Kethîb לדונים, which is here, as in Ez. 47,10, altered by the Qerê to דינים.

(18) 𝔐 + ראשונה, which is correctly omitted in 𝔊. It is related to vv. 14 and 15, which did not belong here originally, but are a later addition; before the promise can be fulfilled the guilt of Judah must be atoned for twofold.

17 (1) 𝔐 מזבחותיכם, but ΑΘΣ𝔖𝔍 agree in reading the third person. 𝔊 omits the whole of vv. 1-4 and the opening words of v. 5, the eye of the scribe having probably wandered from יהוה (16,21) to יהוה ($17,5^a$).

(2) These words are very obscure. All the Versions, so far as we have them, connect כזכר בניהם in such a way that בניהם is made the subject of כזכר: ἡνίκα ἀναμνησθῶσιν οἱ υἱοὶ αὐτῶν; and it must be acknowledged that this view is grammatically the most likely. But the sense and context would rather lead us to take בניהם, as well as the two following words, as the object of כזכר. For the sacrifice of children is always regarded, in Jeremiah and Ezekiel, as the culmination of Israel's crimes. In this case we may suppose that the matter is intentionally alluded to here in a delicate manner, just as the succeeding crimes are merely mentioned without being specially characterized.

All the Versions read, with 𝔐, מזבחותם; but here, alongside of אשרים, only מצבות could have stood. The same change of מצבה to מזבח is recognized by WELLHAUSEN in Gen. 33,20.

(3) The longer form הֲרָרִי is very strange in the singular, and ΑΘΣ𝔗𝔖 understood, in fact, הֲרָרֵי. 𝔐, however, has probably pointed correctly, in which case הררי בשדה will refer to Jerusalem; *cf.* 21,13.

𝔐 כל. The *and*, which is found in ΑΘΣ𝔗𝔖𝔍, is indispensable; *cf.* also 15,13.

(4) 𝔐 ובך, which only admits of a very forced explanation. 𝔗 evades the difficulty by a lengthy paraphrase. The Hexaplar Version, whose origin is not expressly stated, reads, probably on the basis of a variant text, καὶ ἀφαιρεθήσεται καὶ ταπεινωθήσετε. 𝔖𝔍 both render freely; 𝔖 ܘܬܬܚܪܒܝ; 𝔍 *et relinqueris sola.* We must, with GRAF, emend to ידך, in accordance with Deut. 15,2.3.

𝔐 קדחתם. ΑΘΣ, better, ἐκκέκαυται; *cf.* 15,14.

12 (9) The unanimously attested reading is לי, which, following GRAF, must be emended to כי.

𝔐 points הֲעַיִם, which results from the corruption of כי to לי. Only the article can be intended here, and not the interrogative particle.

(11) 𝔐 שָׂמָה. 𝔗𝔖𝔍, better, שָׂמָהּ. 𝔊, quite freely, ἐτέθη.

35 (12) 𝔐 אל ירמיהו; 𝔊 correctly πρός μέ.

(14) 𝔐 + עד היום הזה כי שמעו את מצות אביהם.

(15-16) Verses 15-16 are found in all the Versions, but must nevertheless be stricken out. The prolixity of the latter half of this chapter is positively intolerable, and the portions wanting in 𝔊 show that later hands have been at work here.

(17) 𝔐 + אלהי ישראל. An altogether unparalleled accumulation of divine names, in which 𝔐 stands entirely alone.

𝔐 + יען דברתי אליהם ולא שמעו ואקרא להם ולא ענו.

49 emendation proposed by HITZIG, איך לעזבה, would, in order to give a proper meaning, have to read איך היתה לעזבה. It seems best, then, to read, in accordance with 4,13.37; 6,4; 13,10; 45,3: אוי לי כי, which is a genuine Jeremian expression, and yields at least a clear sense in agreement with the context.

𝔐 has תהלה. Instead of this the Qᵉrê reads תְּהִלַּת, which, in view of the well-known עזי וזמרת יה, would be equivalent to תהלתי. 𝔊 merely πόλιν ἐμήν. In any case, the suffix pronoun must either stand both times, or be omitted both times, as in 𝔗𝔖𝔍.

(26) 𝔐 + ביום ההוא, which sensibly disturbs the parallelism, and is rightly lacking in 𝔊.

(28) 𝔐 and all the Versions add to this heading the words: אשר הכה נבוכדראצר מלך בבל, against the analogy of all the other headings in this section (the first oracle against Egypt is a special case), and all the more unnecessarily, since, in v. 30, the King of Babylon is expressly named as the threatening enemy.

(30) 𝔐 again points הֶעְמִיקוּ; *cf. ad* v. 8.

𝔐 + נבוכדראצר.

(31) 𝔐 + נאם יהוה, which is utterly inappropriate in the mouth of the heathen who speak here.

14 (3) 𝔐 Kᵉthîb צעוריהם.

(6) 𝔐 + כתנים, which, in the meaning ὡς δράκων (ΑΘ𝔗𝔍), or ܐܝܟ ܬܢܝܢܐ (𝔖), is alike incongruous, and therefore is correctly omitted in 𝔊.

(14) 𝔐 Kᵉthîb ואלול, which is corrected by the Qᵉrê to ואליל. The conjunction is found in all the Versions; but the usage of the language and the parallelism compel us, with GRAF, to strike out the ו, and to take וקסם אליל as in construct relation.

𝔐 Kᵉthîb תרמותם.

(18) 𝔐 ולא; 𝔊 and 𝔍 correctly ἣν οὐκ ᾔδεισαν.

15 (4) In Jeremiah the word זועה is always altered in the Qᵉrê to זעוה, in accordance with Deut. 28,25; Ez. 23,46.

(8) 𝔐 Kᵉthîb אלמנותו.

(9) 𝔐 Kᵉthîb באה.

(10) 𝔐 has, in consequence of an incorrect division of the words, the portentous reading כֻּלֹּה מְקַלְלַוְנִי.

(11-14) Verses 11-14 are to be omitted. It is generally acknowledged that vv. 13 and 14 are an unfortunate and unskillful interpolation from 17,3; and we must hold the same opinion in regard to vv. 11 and 12. V. 12 is absolutely unintelligible, though innumerable attempts have been made to make sense of it. V. 11, in respect to which the Versions vary greatly, can only be intended to console the prophet and to remind him that his condition is neither so bad nor so devoid of comfort as he supposes. But after these comforting words of God, how are we to explain the terrible outbreak in v. 15? To what, then, do the opening words of v. 15, אתה ידעת, incorrectly omitted in 𝔊, refer? V. 15 is the immediate continuation of v. 10, and by so regarding it all difficulties and objections are removed.

(11) 𝔐 Kᵉthîb שרותך; Qᵉrê שֵׁרִיתִךָ.

(16) 𝔐 Kᵉthîb דבריך.

16 (7) In regard to this whole passage *cf.* SCHWALLY, *Leben nach dem Tode* (Giessen, 1892) p. 22. 𝔐 has ולא יפרסו להם על אבל לנחמו על מת ולא ישקו אותם כוס תנחומים על אביו ועל אמו; 𝔊 καὶ οὐ μὴ κλασθῇ ἄρτος ἐν πένθει αὐτῶν εἰς παράκλησιν ἐπὶ τεθνηκότι οὐ ποτιοῦσιν αὐτὸν ποτήριον εἰς παράκλησιν ἐπὶ πατρὶ καὶ μητρὶ αὐτοῦ. 𝔊, therefore, read לחם instead of להם, and לנחם instead of לנחמו. Since no change

48 (45-47) Verses 45-47, which in fact are wanting in 𝔊, are to be cut out as a later interpolation. They are very awkwardly made up from Num. 21,28.29, and 24,17, and only serve to weaken the forcible and full conclusion of v. 44. Moreover, in accordance with the parallel passage Num. 21,28, מבית סיחון must be read instead of מבין סיחון.

49 (1) 𝔐 points מַלְכָּם; but 𝔊 (Μελχολ) and 𝔖 read here correctly the name of *Milcom*, the principal god of the Ammonites.

(3) The form universally attested is חשבון. But according to the context, only Ammon itself, or a prominent Ammonite city can be addressed. It is true that Hesbon lay only five hours journey from Rabbath Ammon, but it was never an Ammonite town, nor was it ever considered as such. Nothing remains, therefore, but to emend to עמון. עמון alone, without בני, is, indeed, only found in 1 Sam. 11,11; but here, where the land is addressed as personified, there can be no objection to this rather rare mode of designating it.

עָר is an excellent emendation by K. H. Graf, for the עַי of 𝔐 and Versions. The context imperatively requires the capital of Ammon. It is true that we only find the form עָר in case of the capital of Moab, but there is nothing to prevent our assuming that the capital of Ammon also, which, as Graf very justly remarks, had no proper name, was called עָר by the Israelites. Moreover this objection can be readily removed by reading שדדה העִיר; העִיר is the capital, as the occurrence of the name *Rabbah* in parallelism with it puts beyond doubt; *cf.* 2 Sam. 10,3, and especially v. 8, where we read simply פתח השער, but where we must conclude from the context that Rabbah is intended, although it is not mentioned by name throughout the whole chapter, and even in v. 14 appears merely as העִיר.

𝔐 points again מַלְכָּם; *cf.* especially 48,7.

(4) 𝔐 only מי; 𝔊 ἡ λέγουσα τίς εἰσελεύσεται ἐπ' ἐμέ. This האמרה can hardly be dispensed with.

(8) 𝔐 points הֶעְמִקוּ, but the sense absolutely requires an imperative.

𝔐 reads פקדתיו; 𝔊 also, ἐν χρόνῳ ᾧ ἐπεσκεψάμην ἐπ' αὐτόν; while 𝔗𝔖𝔍 read פקדתו. *Vid. ad* 6,15.

(20) 𝔐 reads יַשִּׁים. There can be no doubt as to the sense.

(23) 𝔐 has בים דאגה, with which nothing can be done. The change to כים, in accordance with Is. 57,20, (so Graf) must be considered a complete failure; since a boiling and raging sea cannot form a fitting image for a frightened and despairing multitude. 𝔊 has ἐξέστησαν ἐθυμώθησαν; but to read נמגו דאגו and assume that בים is an interpolation from Is. 57,20, where also the words השקט לא יוכל occur, is out of the question, since in the passage before us the parallelism requires three words. It would be simplest to read בם instead of בים: *fear is upon them;* but the order of the words opposes this, since in that case we should certainly expect דאגה בם. To read, in accordance with ותמוגנו (or rather ותמוגגנו) ביד עונינו Is. 64,6, נמגו ביד דאגה is also unsatisfactory. In view, then, of the traditional form of the text, nothing remains but to read נמגו בה מדאגה, Σ and 𝔍 actually have, respectively, ὑπὸ μερίμνης, and *prae sollicitudine.*

𝔐 יוכל; but we must read, with 𝔊 and 𝔗, יוכלו.

(25) The universally attested reading is איך לא עֻזְּבָה, and 𝔊 also has πῶς οὐχὶ ἐγκατέλιπεν. The rendering *how is the splendid city not deserted!* would be acceptable enough so far as the sense is concerned, but is a pure Germanism. The view of certain Jewish commentators, mentioned by Rashi and Qamhi, who took עזב in the meaning of *to let go, to spare,* (למה לא נעזבת מן הרעה הזאת שלא תבא רעה עליה), is inadmissible on grounds of usage. In spite of 𝔍 *quomodo dereliquerunt civitatem laudabilem,* to strike out the negative would be commonplace and unmethodical. The

48 tently באוצרך ובבית גנוך. One thing at least is clear, that 𝔊 read here only one word; and this agrees with the structure of the verse. Since in v. 41 והמצדות= καὶ τὰ ὀχυρώματα, we should have here, as the equivalent of ἐν ὀχυρώματί σου, במצדתך, in which we immediately recognize 𝔐 באצרתך. The reading of 𝔊 is correct in point of fact. While the boasting of riches and treasures introduces a new feature into the picture, for which we are altogether unprepared, and which leads to no result, we need only be acquainted with the nature of the land of Moab, to understand a boasting of mountain fortresses. This במצדתך was corrupted in 𝔐 to באצרתך through the influence of the similar, but not altogether identical, passage 49,4. במעשיך can only be a later addition meaning *idols,* since, in the second half of the verse, Moab's idol Chemosh is explicitly mentioned.

𝔐 K^e^thîb כמיש.

The Q^e^rê unnecessarily alters יחד to יחדו.

(8) 𝔐 אשר; 𝔊 and 𝔖 καθώς.

(12) 𝔐 ונבליהם; 𝔗𝔖 have the plural in both cases; 𝔊 καὶ τὰ κέρατα (corruption of the Greek for κέραμα) αὐτοῦ.

(15) 𝔐 points שֻׁדַּד, which J. D. Michaelis correctly alters to שֹׁדֵד in accordance with v. 18; *cf.* also v. 8.

(18) 𝔐 K^e^thîb ישבי, a mere clerical error.

(20) 𝔐 K^e^thîb הלילי וזעקי.

(21^b^-24) The utterly disproportionate length of this oracle against Moab must strike every one, and this is the more obvious, since the length is in inverse ratio to the importance of the contents. But since the passage contains much that is vigorous and original, and since such an expression as v. 13 can only be understood if placed before the destruction of Jerusalem, we must endeavor to extract the genuine Jeremian nucleus from the mass of accretions that envelop it. This has been our course in our treatment of the text. In favor of striking out vv. 21^b^-24 only æsthetic reasons can be urged, but they seem to be sufficiently weighty.

(21) 𝔐 K^e^thîb מופעת, Q^e^rê מיפעת.

(26-27) Verses 26 and 27 evidently presuppose the fall of Jerusalem, while Moab is regarded as having escaped the calamity; they cannot, therefore, have been written in the fourth year of Jehoiakim.

(27) 𝔐 K^e^thîb נמצאה, Q^e^rê נמצא.

(29-34) Verses 29-34 are utterly idle and empty excerpts from Is. 15 and 16, a prophetic passage which frequently crops out here; but by Jeremiah, while it is freely employed and reproduced, it is never simply copied. The next verses, 35-38, are characteristic of his mode of procedure in regard to his original.

(36) We might feel tempted to alter אל אנשי קיר חרש, in accordance with Is. 16,7, to אל אשישי קיר חרש; but there is no sufficient reason for it, especially after cutting out vv. 29-34.

(37) 𝔐 כי כל ראש, and so also 𝔗𝔍. 𝔊𝔖 translate here freely. According to the parallel passage Is. 15,2, בכל ראש must be read.

𝔐 על כל ידים. But גְּדֻדֹת is undoubtedly a participle and not a nominal form, so that we must read with 𝔊, καὶ πᾶσαι χεῖρες=כל ידים.

𝔐 has ועל מתנים. But כל, which might easily fall out after על, is here indispensable, and is actually found in 𝔊𝔍.

(39) 𝔐 + הילילו, which between the two איך's is out of place and interrupts the connection.

(40) 𝔐 + הנה כנשר ידאה ופרש כנפיו אל מואב. A literal interpolation from 49,22.

(41) 𝔐 + והיה לב גבורי מואב ביום ההוא כלב אשה מצרה. Likewise interpolated from 49,22.

(44) 𝔐 K^e^thîb הנים.

𝔐 has אֵלֶיהָ; 𝔊 and 𝔖, better, ταῦτα=אלה.

25 and with regard to their contents also they are suspicious. Moreover, the meaningless תפוצותיכם in v. 34 must, following 𝔊, be stricken out, and perhaps also instead of ככלי should be read כְּכָרֵי ὥσπερ οἱ κριοὶ οἱ ἐκλεκτοί. In v. 38 instead of the very strange חרון היונה, חרב היונה must be restored from 𝔊; *cf.* 46,16; 50,16.

46 (9) 𝔐 reads ולודים תֹּפְשֵׂי; 𝔊 καὶ Λύδοι ἀνάβητε. The parallelism and the structure of the verse require here two names of peoples, just as previously כוש ופוט. The Lydians are too distant to appear here as the allies or auxiliaries of the Egyptians, so that instead of them the Libyans, לובים, are to be understood; *cf.* Nah. 3,19; 2 Chr. 12,3; 16,8; Dan. 11,43 (see STADE, *De populo Javan,* p. 6). It is impossible to find any national name graphically resembling תפשי. The name סֻכִּיִּים, which stands in 2 Chr. 12,3, next to לובים, is obscure and doubtful.

(11) 𝔐 Kethîb הרביתי.

(12) 𝔐 has קלונך; but 𝔊 φωνήν σου is precisely what is required by the parallelism with וצוחתך.

47 (1) 𝔊 heads this article simply ἐπὶ τοὺς Ἀλλοφύλους, just like the four following. 𝔐 gives the title in the form: אשר היה דבר יהוה אל ירמיהו הנביא אל פלשתים בטרם יכה פרעה את עזה. It is expressly stated by Herodotus (2,159) that Pharaoh Necho conquered Gaza; *cf.* HITZIG's dissertation *De Cadyti urbe Herodotea*; the notice in 𝔐 is, therefore, in substance correct. Nevertheless it can hardly have formed part of the original text, since from the whole style of description (*cf.* that *of the North,* v.2!), and from the analogy of the other oracles forming part of this group, Nebuchadnezzar is the only enemy with whom the Philistines can here be threatened. We must, therefore, look upon the reading of 𝔐 as the result of a false combination.

(5) 𝔐 has עִמְקָם, from which no satisfactory sense can be obtained. 𝔊 καὶ οἱ κατάλοιποι Ενακειμ = שארית ענקים; *cf.* Josh. 11,22.

(7) 𝔐 תשקטי, which can only be a clerical error, due to the influence of the immediately preceding תשקטי. 𝔊𝔖𝔍 unanimously ἡσυχάσει.

48 (1) 𝔐 + הבישה, which three words later, is to be found in all the Versions also.

(4) 𝔐 צעוריה, which is altered by the Qerê to צעיריה. 𝔊 has εἰς Ζογόρα = צֹעֲרָה; *cf.* also the similar parallel passage in Is. 15,5. The pointing צֹעֲרָה (since in the *scriptio defectiva* we have only to do with variation in pointing) is to be explained from 49,20; 50,45; *cf.* also 14,3.

(5) 𝔐 Kethîb הלחות.

𝔐 has בבכי יעלה בכי כי במורד חרונים; 𝔊 ἐν κλαυθμῷ ἀναβήσεται κλαίων ἐν ὁδῷ Ωρωναιμ. בכי, which is found in all the Versions is altogether meaningless, and כי, which immediately follows, looks suspiciously like dittography; indeed 𝔊 omits it altogether. We should, according to the parallel passage Is. 15,5, emend בבכי יעלה בו ובמורד חרונים; the copulative conjunction before במורד can hardly be dispensed with.

𝔐 + צָרֵי, with which nothing can be done. 𝔊 and 𝔗 either did not read the word or did not translate it.

(6) 𝔐 כערוער, which gives no satisfactory sense, whether we take the word as a proper name or as an appellative; 𝔄 μυρίκη; *cf.* ערער 17,6. 𝔊 has ὥσπερ ὄνος ἄγριος = כערוד, which is graphically almost identical, and presents a strikingly appropriate image of the persecuted Moab fleeing in despair into the most lonely and desolate wildernesses in order to save her life from the invading foe.

(7) 𝔐 במעשיך ובאוצרותיך; 𝔊 only ἐν ὀχυρώμασί σου. 𝔖𝔍 translate the text of 𝔐 (though probably influenced by 𝔊): *in munitionibus tuis et in thesauris tuis;* 𝔗 consis-

25 chapter has undergone a revision which has completely distorted the original meaning. This meaning is plainer in 𝔊 than in 𝔐, which exhibits a much more advanced stage of revision. The form of the text adopted by us is based throughout on SCHWALLY.

(1) 𝔐 + היא השנה הראשונית לנבוכדראצר מלך בבל.

(2) 𝔐 + ירמיהו הנביא.

𝔐 + כל.

(3) 𝔐 + היה דבר יהוה אלי.

𝔐 has אשכים.

𝔐 + ולא שמעתם.

(4-6) Verses 4-6 are found in all the Ancient Versions (except that in 𝔊 לשמע is omitted in v. 4, and נא in v. 5), but belong altogether to the revision. They contain an unusual number of strange expressions, and give a view of the fruitless efforts of the other prophets as well, which is utterly inappropriate here.

(7) 𝔐 + נאם יהוה למען הכעסוני (Qᵉrê הכעיסני) במעשה ידיכם לרע לכם.

(9) 𝔐 + כל.

𝔐 משפחות; 𝔊 correctly πατρίαν.

𝔐 + נאם יהוה ואל נבוכדראצר מלך בבל עבדי.

𝔐 + האלה.

𝔐 והחרמתים; 𝔊 better καὶ ἐξερημώσω αὐτούς.

(11) 𝔐 has ועבדו הגוים האלה את מלך בבל; 𝔊 correctly καὶ δουλεύσουσιν ἐν τοῖς ἔθνεσιν.

(12) V. 12 also, which 𝔊 presents in the shorter form καὶ ἐν τῷ πληρωθῆναι τὰ ἑβδομήκοντα ἔτη ἐκδικήσω τὸ ἔθνος ἐκεῖνο καὶ θήσομαι αὐτοὺς εἰς ἀφανισμὸν αἰώνιον, belongs to the revision.

(13) The same is true both of v. 13^b, which has, in 𝔊, the reading על הגוים without כל, and of v. 14 which 𝔊 omits entirely.

The passage 25, 1-13, in its present shape, was intended to form an introduction to the book of discourses on foreign peoples, including those on Babylon cc. 46-51. The latter in 𝔊 are actually introduced in this place, and must once have stood here in 𝔐 also, since the words 13^b, which in 𝔊 plainly form the heading to the discourses on foreign peoples, are here retained in 𝔐.

(14) V. 14 is then a further amplification laying renewed emphasis on the fact that the Babylonian Empire, too, must undergo the wrathful judgement of JHVH.

(15) 𝔐 כי כה; 𝔊 simply οὕτως.

(18) 𝔐 את; 𝔊𝔗𝔖𝔙 unanimously καὶ ἄρχοντας αὐτοῦ.

𝔐 לשרקה ולקללה כיום הזה; 𝔊 only καὶ εἰς συριγμόν. The copulative conjunction is necessary, and the redundant words in 𝔐 are an addition, which is altogether out of keeping with the situation in c. 25.

(20) 𝔐 has ואת כל הָעֶרֶב, and although this is confirmed by 𝔊 καὶ πάντας τοὺς συμμίκτους, the proper name *Arabia* must certainly be read here.

𝔐 + ואת כל מלכי ארץ העוץ. It is especially easy to explain excrescences and additions in just such a passage as this.

𝔐 + ארץ.

(22) 𝔐 + כל (*bis*).

𝔐 ואת מלכי האי; 𝔊 καὶ βασιλεῖς.

(24) 𝔐 + מלכי עֲרָב ואת כל מלכי.

(25) 𝔐 + מלכי זמרי ואת כל.

(26) 𝔐 הַמַּמְלְכוֹת (*sic!*) הארץ. The article is syntactically impossible and stamps the words as not original. 𝔊 simply: καὶ πάσας βασιλείας τὰς ἐπὶ προσώπου τῆς γῆς.

𝔐 + ומלך ששך ישתה אחריהם. The *athbash* שֵׁשַׁךְ is sufficient to prove this a later piece of trifling.

(30-38) SCHWALLY (*loc. cit.*) has clearly established the fact that these nine concluding verses are not original. An entirely different tone all at once appears in them,

9 an interval not less so. The emendation ארצנו, which is graphically very simple, removes both objections. הָשְׁלְכֻנוּ מִמִּשְׁכְּנוֹתֵינוּ is imperatively required both by sense and context. 𝔐 reads הִשְׁלִיכוּ מִשְׁכְּנוֹתֵינוּ, which can only be rendered: *they* (people) *have cast down our dwellings.* 𝔊 καὶ ἀπερρίψαμεν τὰ σκηνώματα ἡμῶν, *i. e.* השלכנו משכנותינו, and this shows the first stage of the corruption of the text, *viz.* the falling out of the מ before מ.

(21) Before ונפלה, 𝔐 reads דַּבֵּר כֹּה נאם יהוה. These words are grammatically very objectionable, have no meaning at all in this place, and disturb the whole metrical arrangement, so that, following 𝔊, we must strike them out.

𝔐 and all the Ancient Versions read כדמן על פני השדה, as in 8,2; 16,4; 25,32; *cf.* also 2 K. 9,37; but this is not allowable for metrical reasons. The form given in the text is based on ψ 83,11: והיו דמן לארמה. 𝔊 presents this verse in a still further amplified form: καὶ ἔσονται οἱ νεκροὶ τῶν ἀνθρώπων εἰς παράδειγμα ἐπὶ προσώπου τοῦ πεδίου τῆς γῆς ὑμῶν, so that we might be tempted to expand the thought into a complete stanza of two verses; but the metrical structure is altogether opposed to this.

10 (17) 𝔐 K^{e}thîb יושבתי. The fact that the metre hitherto employed is retained in this verse also, shows that 10,17 is the immediate continuation of 9,21.

(18) This למען ימצאו is very difficult, but is the universally attested reading. 𝔊 ὅπως εὑρεθῇ ἡ πληγή σου; 𝔗 בדיל דיקבלון פורענות חוביהון; 𝔍 *ita ut inveniantur.* 𝔖 quite freely, and with a different application: ܢܬܚܙܘܢ ܘܢܬܦܢܘܢ. The interpretation which we adopt, *that they may feel it,* is that best suited to the context, although difficult to support by usage. The divine threat was intended in bitter, deadly earnest — that must be the sense of the words; they are immediately followed by the confession of humbled Zion that this severe punishment is fully deserved. The interpretation *that they may find me,* which is to be found as early as 𝔖, cannot be established grammatically, and is based on an incorrect understanding of 16,21. In this connection a promise is out of place, even one that is made possible and brought about through the medium of a severe punishment.

(25) This verse is found in 𝔐 and all the Ancient Versions, though 𝔊 omits the ואכלהו at the end. But this verse gives rise to the most serious suspicion. Apart from the question whether such an idea can be attributed to Jeremiah, it does not suit the context here at all. The words are found, almost literally, in ψ 79 (vv. 6-7) which is certainly Maccabean. There, as the outcry of a people driven to despair by the frantic oppression of the heathen, and by devilish persecution for the sake of JHVH, they are appropriate and psychologically natural. But here, where these heathen have simply executed JHVH's own sentence upon the sinful people, it would be utterly inconsistent to call down God's wrath upon the obedient instrument of JHVH, in order to avert it from the disobedient people. Such a thing could only be possible, if the heathen had exceeded JHVH's commission, and done more than had been commanded them (*cf.* Is. 10,5-19; 47,6-15); but such an idea would have to be expressed, and is, moreover, absolutely inappropriate to the context here. As the words stand, they are a clear expression of the view that the heathen are in themselves an object of JHVH's wrath, the Jews an object of his favor, a view which directly contradicts the whole theology of Jeremiah. It is possible that originally something different stood here, since v. 24 does not form a fitting conclusion to a long connected discourse; but it certainly could not have been the present v. 25.

25 The excellent treatise of SCHWALLY, ZAT. viii, 177-190, should be consulted in regard to the whole of c. 25. SCHWALLY has shown convincingly that this

8 (5) 𝔐 שובבה, which is either a dittogram of the initial ה of העם, or is due to the effect of the interpolated ירושלם.

𝔐 + ירושלם, which in the traditional form of the text, is impossible. We must either read מדוע שובב העם הזה, or מדוע שובבה ירושלם. We decide, with 𝔊, in favor of the former reading.

(6) 𝔐 K^ethîb במרצותם.

(7) 𝔐 K^ethîb וסוס.

(10) 𝔐 שדותיהם, but the asyndeton is here harsh, and quite inadmissible if the words form the conclusion of a verse. The copulative conjunction must, therefore, be inserted, with 𝔊𝔖.

𝔐 + כי מקטן ועד גדול כלה בצע בצע מנביא ועד כהן כלה עשה שקר ¹¹וירפו את שבר בת עמי על נקלה לאמר שלום שלום ואין שלום ¹²הבשו כי תועבה עשו גם בוש לא יבשו והכלם לא ידעו לכן יפלו בנפלים בעת פקדתם יכשלו אמר יהוה. An almost literal repetition of 6,13-15, which suit here well enough, but are entirely unnecessary and, on the other hand, separate יורשים from vv. 13 and 14 which explain it. Since there is no reason for supposing that the words have been either unintentionally or intentionally omitted in 𝔊, we must regard them as a later interpolation from c. 6.

(13) 𝔐 + וָאֶתֵּן לָהֶם יַעַבְרוּם, which can only mean: *and I gave them, caused to befall them, what they had transgressed.* This is in sense impossible, since the punishment evidently lies in the future, and in point of language it would be most singularly expressed. It is better to slightly alter the punctuation and read וְאֶתֵּן *then I will give them, bring upon them, those who shall pass over them,* that is: the enemy who are to execute the punishment; or according to the emendation proposed by Rothstein, יבערום: *who shall devour them.* But what is there to devour on a fig-tree or vine which bears no fruit, and has even lost its foliage? The interpretation most suitable to the context would be that of ΑΘΣ καὶ ἔδωκα αὐτοῖς καὶ παρῆλθεν αὐτούς, *which* (*i. e.* fruit and foliage) *I had given them, but which has vanished from them.* This interpretation is based upon a recognition of the fact that the words והעלה נבל form a conclusion to both the preceding members, אין ענבים בגפן ואין תאנים בתאנה, and cannot, therefore, introduce an entirely new idea. But since the structure of the verse does not absolutely require a new member, we must, following 𝔊, omit these words, as a gloss intended to form a transition between vv. 13 and 14.

(14) 𝔐 ליהוה; 𝔊 better ἐναντίον αὐτοῦ.

9 (4.5) 𝔐 has הָעֲוֵה נִלְאוּ ⁵שִׁבְתְּךָ בְּתוֹךְ מִרְמָה במרמה מאנו דעת אותי נאם יהוה. 𝔊, on the other hand, ἠδίκησαν καὶ οὐ διέλιπον τοῦ ἐπιστρέψαι. τόκος ἐπὶ τόκῳ καὶ δόλος ἐπὶ δόλῳ· οὐκ ἤθελον εἰδέναι με φησὶ Κύριος. Passing over the slight variant העוו for העוה, the two readings are identical, except that the words are differently divided. The form presented by 𝔊 is by far the preferable one, on both material and philological grounds.

(6) 𝔊 ἀπὸ προσώπου πονηρίας θυγατρὸς λαοῦ μου. 𝔐 only מפני בת עמי; but רעת is indispensable, and might easily have dropped out before בת.

(7) The Q^erê reads שחוט instead of שוחט, which is at least unnecessary; the K^ethîb moreover is supported by 𝔊 τιτρώσκουσα, and by 𝔍 *vulnerans.*

(8) 𝔐 + בם, which, however, is rightly lacking in 𝔊𝔖𝔍, and apparently also in 𝔗; *cf.* 5,9.29.

(14) 𝔐 + את העם הזה. 𝔊, correctly, simply ἰδοὺ ἐγὼ ψωμιῶ αὐτούς. 𝔗𝔍 translate as though the text were הנני מאכיל את העם הזה.

(16) 𝔐 ותבואנה; but 𝔊 καὶ φθεγξάσθωσαν must be regarded as the original, as the variation in 𝔐 between תבואנה and ותבואינה immediately before also shows.

(18) 𝔐 has ארץ כי, joining the כי to the following clause. But ארץ alone, without any qualification, would be very singular, and the repetition of the כי after so short

18 idea is certainly most appropriate and in accordance with the connection; but the words do not suit the metre, and it cannot be supposed that the prophet would here suddenly depart from the metrical arrangement, which he so strictly maintains both in the preceding portion and also in the two following verses. We must, therefore, while keeping as closely as possible to the traditional text, bring the words into proper metrical arrangement, and this can be done either by expanding the words into two verses, or by contracting them into one. The form of the other stanzas, in which the idea is invariably expressed in two parallel verses, compels us to adopt the latter alternative, unless we expand the preceding verse כי שכחני עמי לשוא יקטרו, into a complete stanza by the addition of a second verse, and this is in every respect a less advisable procedure. We must, therefore, have a verb which can serve as predicate to both halves of the verse. Since כשל cannot be construed either with מן or with ל, I adopt שלך which is graphically the most probable, and is construed with both the above-mentioned prepositions. בדרכיהם and לכת.....דרך are later explanatory additions.

(16) 𝔐 K^ethîb שרוקת.
All the Versions have יניד; but it is more in accordance with the structure of the קינה strophe, to have the second and shorter member follow asyndetically.

(17) 𝔐 points אֶרְאֵם; but 𝔊𝔗𝔖𝔍 agree in reading δείξω αὐτοῖς=אַרְאֵם.

(22) 𝔐 K^ethîb שיחה.

(23) 𝔐 has תמחי, which is certainly an error; *cf.* 3,6.
For תחיו the Q^erê would read ויחיו, which would have about the same meaning, but would not be so forcible an expression.

7 (2) 𝔊 simply ἀκούσατε λόγον Κυρίου πᾶσα Ἰουδαία. Instead of this, 𝔐 presents the beginning of this chapter in the following amplified form: ¹הדבר אשר היה אל ירמיהו מאת יהוה לאמר ²עמד בשער בית יהוה וקראת שם את הדבר הזה ואמרת שמעו דבר יהוה כל יהודה הבאים בשערים האלה להשתחות ליהוה. Since no reason can be assigned for an unintentional omission of these words in 𝔊, and still less for their intentional omission, the shorter form of the text presented by 𝔊 must be regarded as the original. On the other hand, it is easy to see the motive which would lead to the introduction of additions from 26,2.

(10) The general traditional pointing is נִצַּלְנוּ, which EWALD cleverly alters to נִצַּלְנוּ.

(15) 𝔐 + כל, which has probably crept in here from the following part of the verse. 𝔊 correctly omits it.

(18) 𝔐 always points מְלֶכֶת, which evidently=מְלָאכֶת, and is regarded as a synonym of the more usual צבא השמים. But originally the feminine of מלך was certainly intended, which is always read מַלְכָּה. *Cf.* especially on this point, KUENEN, *Verslagen en Mededeelingen de K. Akad. v. Wetensch., Afdeel. Letterkunde 3. Reeks, Deel 5* (1887) [=KUENEN's *Gesammelte Abhandlungen* (Freiburg i. B. 1894, pp. 186-211] and, as the principal defender of the opposite view, STADE, ZAT. vi, 289-339.

(22) 𝔐 K^ethîb הוציא.

(24) 𝔐 + בשררות, as the word more commonly employed by Jeremiah in such a case. Both words together give rise to an impossible construction, so that, following 𝔊, we omit בשררות.

(25) The universally attested reading is הנביאים יום, in which יום is probably to be regarded as a dittogram of the final ים of הנבאים, since יום alone never means *daily*; we should, in this case, have at least יום יום. *Cf.* 25,4; 26,5; 29,19; 35,15; 44,4.

8 (1) 𝔐 K^ethîb ויוציאו.

(3) 𝔐 + הנשארים, a dittogram from the preceding line and, therefore, rightly lacking in 𝔊.

12 cellent emendation בורח, which is almost categorically demanded by the sense and the context.

18 (3) The Q^erê reads unnecessarily והנה הוא instead of והנהו.

(10) 𝔐 K^ethîb הרעה.

(14) Both here and in the whole of the following passage, we must deviate considerably from the traditional text. 𝔐 reads הֲיַעֲזֹב מִצּוּר שָׂדַי, which can be explained in two ways: שָׂדַי may be taken to mean *my fields*, and we may translate: *Does the snow of Lebanon that comes from the rocks leave my fields?* that is, does it ever cease to water Canaan? Or שָׂדַי may be regarded as the well known poetic by-form for שָׂדֶה, and, according to 17,3; 21,3, referred to Jerusalem: *Does the snow of Lebanon cease from the rock of the field?* In this case, comparing ψ 133,3, a connection is assumed between the waters of Jerusalem and the Lebanon. Then it is still better to adopt EWALD's view, and to see in the rock of the field the peak of Lebanon itself, clad with eternal snow and visible from afar. This interpretation of the words is undoubtedly the most natural and probable; and we obtain this sense clearly and unambiguously, if we make the slight alteration of שדי to שִׂרְיֹן. Sirion is, according to Deut. 3,9, another name for Mount Hermon, which occurs also in poetry ψ 29,6; and the Anti-Lebanon is still more appropriate here than the Lebanon, since the former is actually covered with perpetual snow, while the Lebanon attains the region of perpetual snow only in its more distant northern portions lying outside of Palestine. For the reading שרין, 𝔊 paves the way with its ἀπὸ πέτρας μαστοί and ΣS with ἀπὸ πέτρας μαστῶν, which, since a *status constructus* is altogether out of the question, points to a reading שָׁדַיִם or שָׁדַיִן. A presents here a noteworthy attempt to obtain a satisfactory sense from the traditional text by means of a slight change of punctuation: μὴ ἐγκαταλειφθήσεται ἀπὸ στερεοῦ ἱκανοῦ χιὼν τοῦ Λιβάνου = הֲיַעֲזֹב מִצּוּר שַׁדַּי: *Does the snow of Lebanon ever cease to come from the Rock, the Almighty?* The change to שרין is still not sufficient; we must also correct היעזב to היזוב. עזב used absolutely is very rare, and עזב מן is never used at all, while זוב occurs Lam. 4,9 as a synonym of מסס in the sense, *flow away, melt away, vanish.*

The second hemistich is given by the entire tradition in the form: אִם יִנָּתְשׁוּ מַיִם זָרִים קָרִים נוֹזְלִים. 𝔊 μὴ ἐκκλίνῃ ὕδωρ βιαίως ἀνέμῳ φερόμενον, goes back to a text substantially the same; it evidently reads קדים instead of קרים, and renders somewhat freely. I pass over here the numerous attempts to extract a tolerable sense from זרים קרים. It is evident, however, at the first blush, that the second hemistich forms, in its syntactic relation to the first hemistich, the second member of a double question, and also that, in regard to its matter, it must contain a parallel thought to the first, a rhetorical question. It is, moreover, extremely probable that the construction also was originally parallel to that of the first hemistich. We are thus led to point מים as מִיָּם corresponding to מִצּוּר. The mountain peak is contrasted with the surface of the sea. The Mediterranean Sea (ים אחרון Deut. 11,24; 34,2; Joel 2,20; Zech. 14,8) was, for the Hebrews, the Ocean, the great sea; and this reading must be restored here. That which dries up from the ocean just as little as the snow melts from the mountain tops, is the water. נזלים alone would be completely sufficient in poetic diction (Ex. 15,8; Is. 44,3; Cant. 4,15; Prov. 5,15; ψ 78,16.44), but since the metre positively requires two words, we must read מַיִם. The suspicious similarity of the two words זרים קרים in the received text is very striking. The possibility of regarding them as the corruption of an original אחרון מים cannot be gainsaid, and in this way the conditions both of sense and parallelism are strictly fulfilled.

(15) Here, too, a wide departure from the traditional text is necessary. 𝔐 has וַיַּכְשִׁלוּם בְּדַרְכֵיהֶם שבולי (Q^erê שְׁבִילֵי) עוֹלָם ללכת נתיבות דרך לא סלולה, and so all Versions. The

3 (6) 𝔐 has ותוני, but in accordance with the sense only the third pers. sing. fem. is possible, as rendered by 𝔗𝔖𝔍 and explained by RASHI and QAMḤI. 𝔐, moreover, actually writes ותזן in v. 8. 𝔊 has ἐπόρνευσαν, as previously also ἐπορεύθησαν, but in many MSS, among them those of Lucian's recension, we find in both cases the singular ἐπορεύθη and ἐπόρνευσεν. An analogous case is תמחי 18,23.

(7) The Q^e^rê reads unnecessarily ותרא for ותראה.

(8) 𝔐𝔗 and most of the MSS of 𝔊 have וארא, καὶ εἶδον, which gives no sense. The group of MSS which exhibit the text of Lucian, and 𝔖 offer the only reading which suits the context καὶ εἶδεν, ܚܙܐ; and in 𝔊 it is only a matter of the difference between εἶδον and εἶδεν. 𝔍, rightly perceiving the impossibility of the traditional text, passes over the word altogether.

(9) 𝔐 has קֹּל, which 𝔊𝔗𝔖𝔍, the Masora and Rabbinical tradition derive expressly from the stem קלל. In view of the large number of analogous formations, the fact that no substantive קֹל occurs makes no difference, but the idea would be too weak.

𝔐 has וַתֶּחֱנַף. But since חנף is intransitive, we could only have וַתֶּחֱנַף הָאָרֶץ as in 3,1, omitting את, or וַתַּחֲנִף אֶת־הָאָרֶץ, as in 3,2. The latter is preferable. 𝔗𝔖𝔍 actually render so. 𝔊 omits the words altogether.

(13) 𝔐 שמעתם, an error due to the influence of the succeeding verse. 𝔊𝔍 correctly ὑπήκουσας, *audisti*.

(17-18) STADE has shown (ZAT. iii, 14-15) that vv. 17 and 18 have no connection with the preceding verses, but are an addition by a later hand. This is sufficiently evident from the contradiction between vv. 14 and 18. In the former, the converted remnant of the Ten Tribes of Israel are brought back to Jerusalem, which is clearly regarded as still standing. In the latter, both Israel and Judah return to Palestine from the northern land, so that Judah, too, is regarded as languishing in exile. These interpolated verses have displaced the original conclusion of the passage, since a discourse could not end with v. 16.

11 (2) 𝔐 points very strangely וְדִבַּרְתָּם, as also 𝔗 and 𝔍. The only possible reading is that of 𝔊𝔖 καὶ λαλήσεις, ܘܬܡܠܠ. This would suggest וְדִבַּרְתָּ, but we must assume that וְדִבַּרְתָּם was the original reading, and that 𝔊 and 𝔖, rendering somewhat freely, have left the suffixed pronoun untranslated, since otherwise it would be impossible to account for the reading of 𝔐.

(13) 𝔐 + לבשת מזבחות, an utterly impossible expression, which disturbs the whole structure of the verse.

(14) 𝔐 בעד, which is a mere clerical error. 𝔊𝔗𝔖𝔍 all read ἐν καιρῷ; *cf.* v. 12; 2, 27-28.

(15) 𝔐 presents this verse in the form: מָה לִידִידִי בְּבֵיתִי עֲשׂוֹתָהּ הַמְזִמָּתָה הָרַבִּים וּבְשַׂר־קֹדֶשׁ יַעַבְרוּ מֵעָלָיִךְ כִּי רָעָתֵכִי אָז תַּעֲלֹזִי, which is so hopelessly corrupt that all attempts at explanation must fail. 𝔊 has τί ἡ ἠγαπημένη ἐν τῷ οἴκῳ μου ἐποίησε βδέλυγμα; μὴ εὐχαὶ καὶ κρέα ἅγια ἀφελοῦσιν ἀπὸ σοῦ τὰς κακίας σου, ἢ τούτοις διαφεύξῃ; This undoubtedly contains the original text, and from it the origin of all the corruptions of 𝔐 can be readily and certainly explained.

(19) The reading of 𝔐 and all Versions is בלחמו, which can only be explained in a forced and absurd manner. HITZIG's emendation בְּלֵחוֹ, on the basis of Deut. 34,7, is most excellent in its classic simplicity.

(22) 𝔐 reads יָמֻתוּ, specially noting the *scriptio defectiva*. But even 𝔗 has thought it necessary to alter the verb here. According to 14,15, יִתַּמּוּ is evidently the correct reading.

12 (5) In place of the universally attested reading בוטח, HITZIG again proposes the ex-

6 of בור to בַּיִר (Q^{e}rê) cannot be explained unless הקיר be understood in this way.
𝔐 correctly בור, which is altered by the Q^{e}rê to בַּיִר, owing to its incorrect conception of הקיר.

(9) 𝔊 ἐπιστρέψατε (χεῖρα). The latter word is not found in all MSS, and in none with the possessive pronoun. 𝔐 ידך, which arises through dittography of the initial כ of the following כבוצר, and consequently the infin. absol. הָשֵׁב had to be taken as imperative.

(15) 𝔐 has פְּקַדְתִּים as in 49,8; 50,31; but all the Ancient Versions read פְּקַדְתָּם, as also 𝔐 in the passages 8,12; 10,15; 11,23; 23,12; 46,21; 48,44; 50,27.

(17) 𝔐 וַהֲקִימֹתִי, expressly pointed as ו *conversivum*. 𝔊 correctly καθέστακα, and 𝔗𝔖𝔍 have at least *et constitui*.

(18) 𝔊 καὶ οἱ ποιμαίνοντες τὰ ποίμνια αὐτῶν, which contains a most excellent and apposite reference to v. 3. 𝔐 וּדְעִי עֵדָה אֶת־אֲשֶׁר־בָּם, which is utterly unintelligible. Since עדה in this connection can not possibly designate the congregation of Israel (so 𝔗), or a portion of it, while עֵדָה, without further qualification, can hardly be taken as referring to the assemblage of the peoples (so apparently 𝔍), and the rendering συναγωγὴ ἐν αὐτοῖς (Σ𝔖) is excluded by the את, 𝔄 has cleverly thought of the stem עוד: καὶ γνῶτε (ודעו) τὴν μαρτυρίαν τὴν οὖσαν ἐν αὐτοῖς. But in this case we should at least have את עדה, and, furthermore, עֵדָה never occurs in the sense of testimony given against one. We must, therefore, gratefully accept the reading of 𝔊: ורעי עדריהם, though the construction would certainly be smoother if we read ורעו רעי עדריהם.

(21) The K^{e}thîb יאבדו, in favor of which we have the testimony of all the Ancient Versions, is altered by the Q^{e}rê to וְאָבְדוּ, which only makes the construction more dragging and affected.

(25) The Q^{e}rê reads תצאו and תלכו in conformity with all the Versions. The K^{e}thîb has תצאי and תלכי, which is due to the influence of the singular forms of the following verse.

(27) 𝔐 points מִבְצָר, which gives no satisfactory sense. J. D. Michaelis proposes here the excellent punctuation מְבַצֵּר; for בצר in the sense of *separating* from extraneous matter, said of the refiner of metal, *cf.* בצר Job 22,24.25 (and 36,19?). 𝔊 (ἐν λαοῖς δεδοκιμασμένοις) probably read בְּעַמִּי מבחן, since בחון, which immediately precedes, and ובחנת, which immediately follows, are both rendered by δοκιμάζω, although the word מבחן does not occur elsewhere, and מבחר would be graphically more probable; מחרוץ נבחר, Prov. 8,10, is actually rendered ὑπὲρ χρυσίον δεδοκιμασμένον.

(29) 𝔐 מאשתם in the K^{e}thîb as one word; so also 𝔖 ܡܢ ܢܘܪܗܘܢ. The Q^{e}rê and all other Versions divide into two words. We must also follow the Masoretic accentuation, which joins מֵאֵשׁ to the second part of the verse and separates it from נחר מפח. נחר is not, as 𝔊𝔗𝔖𝔍 take it, Nif'al from חרר, but Qal from נחר *to snort, pant*, of which no verbal forms occur, though it is undoubtedly the stem from which are derived נַחְרָה 8,16, נחר Job 39,20, and נְחִירָיו Job 41,12 (most probably also בנחירותיך Ez. 32,2, the clever emendation proposed by Ewald in place of the traditional בנהרותיך).
𝔐 צָרוֹף, which might be a nominal formation like בָּחוֹן in v. 27; but it is simpler to read, with 𝔊𝔖𝔍𝔄Σ (*cf.* also 9,23) the participle צורף.

3 (6-16) Stade (ZAT. iv, 151-154) has shown convincingly that 3,6-16 forms an independent passage, complete in itself, which interrupts the connection between 3,5 and 3,19, and cannot originally have stood here. A certain affinity with 3,1-3 on the one hand, and with 3,20-22 on the other, may have caused its insertion here.

5 *cf.* also the German *käufisch*. 𝔗 seems not to have read the word. 𝔖 freely, but well [illegible].

(13) 𝔐 + כֹּה יֵעָשֶׂה לָהֶם. These words, rightly omitted in 𝔊, are superfluous and, moreover, do not suit the context. Speeches of the false prophets are not quoted here, and even should we assume that the words of the people given in v. 12 are merely the echo of the lies spoken to them by the false prophets, and, therefore, substantially the language of the prophets, they are nevertheless not words of ill omen, but promises of happiness, with reference to which it cannot be said: *may what they prophesy happen to themselves!* Moreover the words which immediately precede in v. 13, are the assurance of what is for Jeremiah an absolute certainty, so that the wish that they may come to pass is utterly illogical.

(20-22) STADE (ZAT. iii, 15-16), rightly says that verses 20-22 cannot be attributed to Jeremiah. The inflated and pompous diction of v. 22 ill accords with the tone of the remaining speeches, which is elevated indeed, but always simple; moreover the use of the plurals הגידו and השמיעו in calling the prophet to deliver prophetic addresses to Israel, is unparalleled.

(24) 𝔐 K^ethîb יורה.

(28) 𝔐 has עָבְרוּ דִבְרֵי רָע, which the commentators have endeavored to explain in various ways: *they overstep the words of evil*, that is, they surpass in evil all measure and limit; or *they overflow with evil words* or *with evil*. ΣΘ (καὶ παρέβησαν τοὺς λόγους μου εἰς πονηρόν) read דְּבָרַי, so also 𝔍, and apparently 𝔗. 𝔊 and 𝔖, on the other hand, καὶ παρέβησαν κρίσιν οὐκ ἔκριναν κρίσιν ὀρφανοῦ, did not read דברי רע and took the inf. absol. דין as a substantive standing as direct object to עברו. This sets us on the right track. דברי רע must in fact be stricken out, and עברו must be emended to עָבִיו, in accordance with Deut. 32,15. The pausal form of a ל"ה verb with י retained, which occurs also Jer. 12,9, must be preserved, as it affords the best explanation of the corruption עברו.

6 (2) A very doubtful passage in which the tradition varies greatly. We have translated in accordance with 𝔐: *I annihilate the lovely and delightful, the daughter of Zion.* The words are certainly disconnected and sound rather prosaic and flat, but the fact that דמה has, in the Qal, the meaning *annihilate*, is positively assured by Hos. 4,5. 𝔗 seems to have so understood the words, and RASHI and JOSEPH QAMḤI explain in the same way. Σ and 𝔍 ὡμοίωσα, *i. e.* דִּמִּיתִי, and DAVID QAMḤI takes the Qal in this sense. 𝔖 rather more suitably: [illegible] =דָּמִיתִי, which is taken as 2 pers. fem. written with י according to the Aramaic form, but in this case a ל, or an אל would be necessary. EWALD would avoid this difficulty by rendering: *I mean the daughter of Zion,* which he takes as a parenthesis; but דִּמָּה always means *to imagine something*, never simply *to mean.* 𝔊 differs completely, reading נהיה instead of הנוה and joining it to v. 1: καὶ συντριβὴ μεγάλη γίνεται καὶ ἀφαιρεθήσεται τὸ ὕψος θύγατερ Σιων. This would give good sense and would suit the connection. They evidently read רומת (*cf.* Mi. 2,3) instead of דמיתי, but the word ἀφαιρεθήσεται causes some difficulty. A consideration of 𝔐 might lead to the conjecture ונענתה: *and the haughtiness of the daughter of Zion shall be brought low.* But נענה is never translated by ἀφαιρεῖσθαι, nor ענה by ἀφαιρεῖν, and the context requires something stronger than the mere humiliation of haughtiness. It seems best, therefore, to retain the reading of 𝔐.

(6) 𝔐 has עֵצָת without מפיק; so also 𝔗. All other Versions read עֵצָהּ, which is necessary; *cf.* Deut. 20,19.

(7) 𝔐 כְּהָקִיר, but the same verb must stand in both hemistichs. הקיר might be derived from the stem קרר; *cf.* הפיר ψ 33,10; Ez. 17,19; אפיר ψ 89,33; השירו Hos. 8,4; but the Jewish commentators expressly derive הקיר from קור, and the change

4 (4) 𝔐𝔖 ערלות; so also Σ (τὰς πονηρίας). 𝔗𝔖 better עָרְלַת, *cf.* Deut. 10,16. 𝔊 freely τὴν σκληροκαρδίαν ὑμῶν, but in a number of MSS (among them those which contain the recension of Lucian) we find τὴν ἀκροβυστίαν τῆς καρδίας ὑμῶν.

(5) 𝔐 K^e^thîb ותקעו; so also 𝔍, a dittogram of the final ו of ואמרו. 𝔊𝔗𝔖 agree with the Q^e^rê.

(10) This verse is modeled on 14,13; 1,6; *cf.* also 1,11.13; 11,5; 24,3. But while in these passages the speech of the prophet is immediately followed by the divine answer, we find here nothing of the sort; v. 11 completely ignores v. 10, and connects directly with v. 9. As regards the matter also, the words are very suspicious. In spite of 1 K. 22,20-23, Jeremiah could not say that the false prophets deceived the people by command of JHVH, nor does he ever say so, however much he complains of the false prophets and contends against them: *cf.* especially the answer of JHVH in 14,14 with the standing לא שלחתים (14,19; 23,32; 27,14; 29,9) and the ישאו לכם נביאיכם of 29,8. The verse must accordingly be considered as a later addition intended to exculpate Judah.

(16) הנה. The Masoretic accentuation must be abandoned. 𝔐 joins הנה to the following words, but 𝔊 correctly regards it as containing the purport of הזכירו: ἰδοὺ ἥκασι. Since Jerusalem alone, not the גוים themselves, can be conceived of as the recipient of the announcement, ל must here, as frequently after אמר, serve to designate that concerning which the announcement is made. It would have been clearer, had the prophet said הנם, but the simple הנה is also used in v. 24 where we should expect הנם; *cf.* also Job 9,19.

(19) 𝔐 presents in the K^e^thîb the impossible form אחולה, which, in order to obtain a form grammatically possible, is altered by the Q^e^rê to אחילה. The reading אחולה gives the meaning ἀλγῶ which is required by the context and is in accordance with the entire tradition. This reading is in fact given in the BAER-DELITZSCH edition, but there, too, is pointed אֹחֹלָה. אחולה must, however, have actually stood in the archetype of 𝔐, since otherwise the misunderstanding of the form would be simply inconceivable.

𝔐 K^e^thîb שמעתי, which is altered by the Q^e^rê to שָׁמַעַתְּ. The context absolutely requires the participle שֹׁמַעַת, which is also the reading of all the Ancient Versions. In 22,29 we have two certain participial forms ending in תי.

(28) [illegible] ולא אשוב ממנה על כי דברתי זמתי ולא נחמתי; 𝔊, on the other hand, gives the [illegible] ral and unconstrained order of the words: διότι ἐλάλησα καὶ οὐ μετα[illegible]μησα καὶ οὐκ ἀποστρέψω ἀπ' αὐτῆς.

[illegible] πᾶσα ἡ χώρα; so also 𝔗 in the London Polyglot. 𝔐 העיר, an error [illegible] the influence of the following כל העיר.

[illegible] ord שדוד is wanting in 𝔊, and is rather harsh syntactically, but [illegible] eless be retained.

[illegible] אס.

[illegible] ZSCH point וְאֶשְׁבַּע, and 𝔊𝔗𝔖𝔍 all take it in this sense. But most [illegible] ions of the Hebrew have וָאַשְׂבִּעַ, and a few Greek MSS, among them [illegible] exhibit the recension of Lucian, have, in accordance with this read[illegible] κιζον as a doublet.

[illegible] מוזנים, which gives perfectly good sense, is, to say the least, unneces[illegible] y the Q^e^rê to מְיֻזָּנִים.

[illegible] ord משכים is read by 𝔗𝔍ΑΘ מַשְׁכִּים; Σ מְשֻׁכִּים, but without obtain[illegible] ory sense. 𝔐 reads מַשְׁכִּים, which can only be part. Hif. from a [illegible] ich must then be combined with שגה *to wander about*, which in Prov. [illegible] used of the madness of love. The stem שקק, which EWALD would [illegible] מְשֻׁקִּים) likewise unites the meanings of *running* and *heat* or *rut;*

2 of מְצָאתִים, which might be either first person (𝔊𝔍), or second person feminine (so 𝔖; 𝔗 seems to have read מְצָאתָם). Our translation follows the latter construction as the more probable. כי על כל אלה might also mean: *thou hast not come upon them breaking in, but on account of all this,* that is, thou hast murdered them on account of all thy sins and evil deeds, because they would not connive at them, but rebuked thee for them; and this might refer to the murdered prophets of v. 30: דם נקי is actually used in this way in 2 K. 21,16; 24,4. The expression would, however, be extremely forced and unnatural. The reference of כל אלה to כנפיך: *I have not found it* (the blood of the murdered) *in the place of breaking in, but upon all these* (the edges of thy garments), is likewise unsatisfactory. It would seem to be the simplest plan to connect the words with the following verse: *but in spite of all this thou sayest: I am innocent.* But here, too, serious philological difficulties arise, and, moreover, this explanation is excluded by the structure of both verses, according to which the words in question or their equivalent can only be connected with v. 34. No certain restoration of this corrupt passage has so far been offered.

3 (1) 𝔐 begins the verse with the word לֵאמֹר, which causes considerable difficulty. It cannot mean *vulgo dicitur* (𝔍), and it is impossible to supply a form of אמר. The assumption that the phrase ויהי דבר יהוה אלי has been omitted, or that ויאמר יהוה אלי בימי יאשיהו המלך is to be supplied from v. 6, is excluded by the fact that 3,1 forms the immediate continuation of 2,37. It would seem, therefore, more natural to take מאס (2,37) as the *verbum dicendi* or *sentiendi* upon which לאמר depends. But the intervention of the words ולא תצליחי להם is opposed to this view. We must, therefore, in accordance with 𝔊𝔖, omit the word, though it is difficult to say how it got into the passage, since it can hardly be regarded as a dittogram of the preceding להם. It might possibly be the corrupt remnant of a verse that has entirely dropped out, since the context, although intelligible as it stands, would certainly be clearer if some such idea intervened as we find in Hos. 2,9: *Then shalt thou say: I will return to my former husband, for I was better off then than now.*

(4.5) 𝔐 Kᵉthîb קראתי and דברתי.

(19) The Kᵉthib תקראו and תשובו, expressly attested by 𝔊 and 𝔖, has been unnecessarily altered by the Qᵉrê to תקראי and תשובי.

(22) אָרְפָּה is expressly recognized by the Masora as an incorrect spelling for אָרְפָּא.

(23) ὄντως εἰς ψεῦδος ἦσαν οἱ βουνοὶ καὶ ἡ δύναμις τῶν ὀρέων, 𝔊𝔖𝔍 and apparently also 𝔗; ΑΣ τὸ πλῆθος τῶν ὀρέων, which gives a better sense, and correctly omits the copula. 𝔐 has אָכֵן לַשֶּׁקֶר מִגְּבָעוֹת הָמוֹן הָרִים. The simple change of the punctuation to הֲמוֹן is of no service, since the idea would still be very awkwardly expressed. No such form as מִגְבָּעָה or מִגְבַּעַת for גִּבְעָה occurs, nor did the Masorites find it here. In spite of 23,23 and ψ 101,7; Prov. 12,17; 19,5.9, it is altogether impossible to divide differently and read לַשְּׁקָרִים גְּבָעוֹת, and nothing else remains than to assume a clerical error and strike out the מ.

4 (1.2) Verses 1 and 2 are an amplification of the words of JHVH in $3,22^{a}$, but both in thought and expression decidedly foreign to the style of Jeremiah. 𝔊 presents them in a characteristically different form, in which their un-Jeremian character appears still more distinctly: ἐὰν ἐπιστραφῇ Ισραηλ, λέγει Κύριος, πρός μὲ ἐπιστραφήσεται, καὶ ἐὰν περιέλῃ τὰ βδελύγματα αὐτοῦ ἐκ στόματος αὐτοῦ, καὶ ἀπὸ τοῦ προσώπου μοῦ εὐλαβηθῇ, καὶ ὀμόσῃ· Ζῇ Κύριος, μετὰ ἀληθείας ἐν κρίσει καὶ δικαιοσύνῃ, καὶ εὐλογήσουσιν ἐν αὐτῷ ἔθνη καὶ ἐν αὐτῷ αἰνέσουσι τῷ θεῷ ἐν Ιερουσαλημ. In reality, 4,3 forms the immediate continuation of 3,25 and contains the answer of JHVH to Israel's confession in $3,22^{b}$-25.

Critical Notes on Jeremiah

1 (3) As this verse mentions the eleventh year of Zedekiah it cannot have been written in the fourth or fifth year of Jehoiakim.

(5) 𝔐 K^e^thîb אצורך.

(10) 𝔐 + ולהרוס; but as early as Sir. 49,7 the words are quoted in the form ἐκριζοῦν καὶ κακοῦν καὶ ἀπολλύειν ὡσαύτως οἰκοδομεῖν καὶ καταφυτεύειν.

(14) 𝔐 תִּפָּתַח; but 𝔊 ἐκκαυθήσεται, as in the foregoing verse λέβητα ὑποκαιόμενον, and as is required by the parallel with the preceding vision.

(18) 𝔐 ולחמות; perhaps a mere clerical error; *cf.* 2,25; 8,6; 17,23. The same variant occurs 51,58.

2 (12) 𝔐 חָרְבוּ, which is in every respect strange. 𝔊 well renders ἐπὶ πλεῖον σφόδρα = הַרְבֵּה מְאֹד.

(20) נִתַּקְתְּ, שָׁבַרְתְּ, so 𝔊𝔙; *cf.* also 5,5. This may have been intended by 𝔐, but the pointing is שָׁבַרְתִּי and נִתַּקְתִּי, and the first person is expressly confirmed by 𝔗𝔖 'ΑΘ.

The K^e^thîb אעבור, confirmed by 𝔊𝔖𝔙, is altered by the Q^e^rê to אֶעֱבוֹד; so also 𝔗.

(21) 𝔐 has הַגֶּפֶן, as in 22,26 הָאָרֶץ אַחֶרֶת, which is contrary to syntax, and only occurs in rare instances in very doubtful passages.

(24) 𝔐 K^e^thîb נפשו.

(25) 𝔐 K^e^thîb וגורנך, a mere clerical error; *cf. ad* 1,18.

(27) The K^e^thîb ילדתני, confirmed by 𝔊𝔖𝔗, is unnecessarily altered by the Q^e^rê to יְלִדְתָּנוּ.

(30) 𝔐 לְקָחוּ. 𝔊 correctly ἐδέξασθε.

(31) [For מַאְפֵּלְיָה (STADE, § 302^b^: מַאְפֵּלְיָה) *cf.* Dr. MARTIN JÄGER's note in his paper on the semivowel י in Assyrian, printed in DELITZSCH's and HAUPT's *Beiträge zur semitischen Sprachwissenschaft*, vol. i, p. 471 below. JÄGER considers the appended יה in מאפליה; חסיריה (ψ 89,9); שלהבתיה (Cant. 8,6) an enclitic emphatic particle. — P. H.]

(33) 𝔊 σὺ ἐπονηρεύσω τοῦ μιᾶναι τὰς ὁδούς σου, and this parallelism between תיטיבי and הָרָעוֹת was certainly intended in the original text. 𝔐 reads אֶת־הָרָעוֹת לִמַּדְתְּ (K^e^thîb למדתי), which has about the same meaning, but is very unnaturally expressed: *thou hast taught thy ways evil.*

(34) 𝔐 + אֶבְיוֹנִים, which disturbs the *parallelismus membrorum*, and introduces an erroneous, or at least misleading feature into the figure.

𝔐 has at the end of the verse כִּי עַל כָּל־אֵלֶּה:, which is read by 𝔊𝔖 אָלָה, ἐπὶ πάσῃ δρυΐ. The understanding of the passage is rendered difficult by the ambiguity

הסירות ואת המזרות ואת הכפות ואת המנקיות אשר זהב זהב ואשר כסף כסף 52
לקח רב טבחים׃ העמודים שנים הים °אחד והבקר שנים עשר נחשת אשר תחת כ
המכנות אשר עשה המלך שלמה לבית יהוה לא היה משקל לנחשתם כל הכלים
האלה׃ והעמודים שמנה עשרה אמה קומ°ת° העמד האחד וחוט שתים עשרה 21
אמה יסבנו ועביו ארבע אצבעות נבוב׃ וכתרת עליו נחשת וקומת הכתרת האחת 22
חמש אמות ושבכה ורמונים על הכותרת סביב הכל נחשת וכאלה לעמוד השני
ורמונים׃ ויהיו הרמנים תשעים וששה °רוחה כל הרמנים מאה° על השבכה סביב׃ 23
ויקח רב טבחים את שריה כהן הראש ואת צפניה כהן המשנה ואת שלשת 24
שמרי הסף׃ ומן העיר לקח סריס אחד אשר היה פקיד על אנשי המלחמה ושבעה כה
אנשים מראי פני המלך אשר נמצאו בעיר ואת ספר שר הצבא המצבא את עם
הארץ וששים איש מעם הארץ הנמצאים בתוך העיר׃ ויקח אותם נבוזראדן רב 26
טבחים וילך אותם אל מלך בבל רבלתה׃ ויכה אותם מלך בבל וימתם ברבלה 27
בארץ חמת ויגל יהודה מעל אדמתו׃ זה העם אשר הגלה נבוכדראצר בשנת 28
שבע יהודים שלשת אלפים ועשרים ושלשה׃ בשנת שמונה עשרה לנבוכדראצר 29
מירושלם נפש שמנה מאות שלשים ושנים׃ בשנת שלש ועשרים לנבוכדראצר ל
הגלה נבוזראדן רב טבחים יהודים נפש שבע מאות ארבעים וחמשה כל נפש
ארבעת אלפים ושש מאות׃

ויהי בשלשים ושבע שנה לגלות יהויכן מלך יהודה בשנים עשר חדש בעשרים 31
וחמשה לחדש נשא אויל מרדך מלך בבל בשנת מלכתו את ראש יהויכין מלך
יהודה ויצא אתו מבית הכל°°א׃ וידבר אתו טבות ויתן את כסאו ממעל לכסא 32
°ה°מלכים אשר אתו בבבל׃ ושנה את בגדי כלאו ואכל לחם לפניו תמיד כל ימי 33
ח°י°ו׃ וארחתו ארחת תמיד נתנה לו מאת מלך בבל דבר יום ביומו עד יום 34
מותו כל ימי חייו׃

51 על בבל שמים וארץ וכל אשר בהם כי מצפון יב־אוּ־ לה השודדים נאם יהוה׃
ג.49 גם בבל לנפל ־חללי ישראל גם לבבל נפלו חללי כל הארץ׃ פלטים מחרב
51 הלכו אל תעמדו זכרו מרחוק את יהוה וירושלם תעלה על לבבכם׃ בשנו כי
52 שמענו חרפה כסתה כלמה פנינו כי באו זרים על מקדשי בית יהוה׃ לכן הנה
53 ימים באים נאם יהוה ופקדתי על פסיליה ובכל ארצה יאנק חלל׃ כי תעלה
54 בבל השמים וכי תבצר מרום עֻזה מאתי יבאו שדדים לה נאם יהוה׃ קול זעקה
נה מבבל ושבר גדול מארץ כשדים׃ כי שדד יהוה את בבל ואבד ממנה קול גדול
56 והמו גליהם כמים רבים נתן שאון קולם׃ כי בא עליה על בבל שודד ונלכדו
57 גבוריה חתתה קשתותם כי אֵל גמלות יהוה שלֵּם ישלם׃ והשכרתי שריה וחכמיה
פחותיה וסגניה וגבריה וישנו שנת עולם ולא יקיצו נאם המלך יהוה צבאות
58 שמו׃ כה אמר יהוה צבאות ח־וֹמ־ת בבל הרחָבה ערער תתערער ושעריה הגבהים
באש יצתו ויגעו עמים בדי ריק ולאמים בדי אש ־י־יעפו׃
59 הדבר אשר צוה ירמיהו הנביא את שְׂריה בן נריה בן מחסיה בלכתו את
ס צדקיהו מלך יהודה בבל בשנת הרבעית למלכו ושריה שר מנוחה׃ ויכתב ירמיהו
את כל הרעה אשר תבוא אל בבל אל ספר אחד את כל הדברים האלה הכתֻבים
61 אל בבל׃ ויאמר ירמיהו אל שְׂריה כבאך בבל וראית וקראת את כל הדברים
62 האלה׃ ואמרת יהוה אתה דברת אל המקום הזה להכריתו לבלתי היות בו יושב
63 למאדם ועד בהמה כי שממות עולם תהיה׃ והיה ככלֹתך לקרא את הספר הזה
64 תקשר עליו אבן והשלכתו אל תוך פרת׃ ואמרת ככה תשקע בבל ולא תקום מפני
הרעה אשר אנכי מביא עליה ויעפו עד הנה דברי ירמיהו׃

52,א בן עשרים ואחת שנה צדקיהו במלכו ואחת עשרה שנה מלך בירושלם ושם
2 אמו חמ־י־טל בת ירמיהו מלבנה׃ ויעש הרע בעיני יהוה ככל אשר עשה יהויקים׃
3 כי על אף יהוה היתה בירושלם ויהודה עד השליכו אותם מעל פניו וימרד
4 צדקיהו במלך בבל׃ ויהי בשנה התשעית למלכו בחדש העשירי בעשור לחדש
בא נבוכדראצר מלך בבל הוא וכל חילו על ירושלם ויחנו עליה ויבנו עליה דָיֵק
ה.6 סביב׃ ותבא העיר במצור עד עשתי עשרה שנה למלך צדקיהו׃ בחדש הרביעי
7 בתשעה לחדש ויחזק הרעב בעיר ולא היה לחם לעם הארץ׃ ותבקע העיר וכל
אנשי המלחמה יברחו ויצאו מהעיר לילה דרך שער בין החמֹתַים אשר על גן
8 המלך וכשדים על העיר סביב וילכו דרך הערבה׃ וירדפו חיל כשדים אחרי
9 המלך וישגו את צדקיהו בערבת ירֵחו וכל חילו נפצו מעליו׃ ויתפשו את המלך
י ויעלו אתו אל מלך בבל רבלתה בארץ חמת וידבר אתו משפטים׃ וישחט מלך
11 בבל את בני צדקיהו לעיניו וגם את כל שרי יהודה שחט ברבלתה׃ ואת עיני
צדקיהו עִוּר ויאסרהו בנחֻשתַים ויבִאהו מלך בבל בבלה ויתנהו ־בית הפקֻדת
12 עד יום מותו׃ ובחדש החמישי בעשור לחדש היא שנת תשע עשרה שנה למלך
נבוכדראצר מלך בבל בא נבוזראדן רב טבחים ־עָמַד לפני מלך בבל בירושלם׃
13 וישרף את בית יהוה ואת בית המלך ואת כל בתי ירושלם ואת כל בית הגדול
14 שרף באש׃ ואת כל חומת ירושלם סביב נתצו ◦ חיל כשדים אשר את רב
טו טבחים׃ ◦ ואת יתר העם הנשארים בעיר ואת הנפלים אשר נפלו אל מלך בבל
16 ואת יתר האמון הגלה נבוזראדן רב טבחים׃ ומדלות הארץ השאיר נבוזראדן
17 רב טבחים לכרמים וליגבים׃ ואת עמודי הנחשת אשר לבית יהוה ואת המכנות
ואת ים הנחשת אשר בבית יהוה שברו כשדים וישאו את כל נחשתם בבלה׃
18 ואת הסִרות ואת היעים ואת המזמרות ואת המזרקת ואת הכפות ואת כל כלי
19 הנחשת אשר ישָׁרתו בהם לקחו׃ ואת הספים ואת המחתות ואת המזרקות ואת

51,6 מאלהיו מיהוה צבאות כי ארצם מלאה אשם מקדוש ישראל: נסו מתוך בבל
ומלטו איש נפשו אל תדמו בעונה כי עת נקמה היא ליהוה גמול הוא משלם
7 לה: כוס זהב בבל ביד יהוה משכרת כל הארץ מיינה שתו גוים על כן יתהללו
9.8 ◦: פתאם נפלה בבל ותשבר הילילו עליה קחו צרי למכאובה אולי תרפא: רפאנו
את בבל ולא נרפתה עזבוה ונלך איש לארצו כי נגע אל השמים משפטה ונשא
י עד שחקים: הוציא יהוה את צדקתינו באו ונספרה בציון את מעשה יהוה אלהינו:
11 הברו החצים מלאו השלטים העיר יהוה את רוח מלכי מדי כי על בבל מזמתו
12 להשחיתה כי נקמת יהוה היא נקמת היכלו: אל חומת בבל שאו נס החזיקו
המשמר הקימו שמרים הכינו הארבים כי גם זמם יהוה גם עשה את אשר דבר
14.13 אל ישבי בבל: שכנת על מים רבים רבת אוצרת בא קצך אמת בצעך: נשבע
טו יהוה צבאות בנפשו כי אם מלאתיך אדם כילק וענו עליך הידד: עשה ארץ
16 בכחו מכין תבל בחכמתו ובתבונתו נטה שמים: לקול תתו המון מים בשמים
17 ויעל נשאים מקצה ארץ ברקים למטר עשה ויוצא רוח מאצרתיו: נבער כל אדם
18 מדעת הביש כל צרף מפסל כי שקר נסכו ולא רוח בם: הבל המה מעשה
19 תעתעים בעת פקדתם יאבדו: לא כאלה חלק יעקב כי יוצר הכל הוא ◦ נחלתו
כ יהוה צבאות שמו: מפץ אתה לי כלי מלחמה ונפצתי בך גוים והשחתי בך
22.21 ממלכות: ונפצתי בך סוס ורכבו ונפצתי בך רכב ורכבו: ונפצתי בך איש ואשה
23 ונפצתי בך זקן ונער ונפצתי בך בחור ובתולה: ונפצתי בך רעה ועדרו ונפצתי
24 בך אכר וצמדו ונפצתי בך פחות וסגנים: ושלמתי לבבל ולכל יושבי כשדים את
כה כל רעתם אשר עשו בציון לעיניכם נאם יהוה: הנני אליך הר המשחית נאם
יהוה המשחית את כל הארץ ונטיתי את ידי עליך וגלגלתיך מן הסלעים ונתתיך
26 להר שרפה: ולא יקחו ממך אבן לפנה ואבן למוסדות כי שממות עולם תהיה
27 נאם יהוה: שאו נס בארץ תקעו שופר בגוים קדשו עליה גוים השמיעו עליה
28 ממלכות ארט מני ואשכנז פקדו עליה טפסר העלו סוס כילק סמר: קדשו עליה
29 גוים את מלכי מדי את פחותיה ואת כל סגניה ואת כל ארץ ממשלתו: ותרעש
הארץ ותחל כי קמה על בבל מחשבות יהוה לשום את ארץ בבל לשמה מאין
ל יושב: חדלו גבורי בבל להלחם ישבו במצדות נשתה גבורתם היו לנשים הציתו
31 משכנתיה נשברו בריחיה: רץ לקראת רץ ירוץ ומגיד לקראת מגיד להגיד למלך
32 בבל כי נלכדה עירו מקצה: והמעברות נתפשו ואת האגמים שרפו באש ואנשי
33 המלחמה נבהלו: כי כה אמר יהוה צבאות אלהי ישראל בת בבל כגרן עת
34 הדריכה עוד מעט ובאה עת הקציר לה: אכלנו הממנו נבוכדראצר מלך בבל
לה הציגנו כלי ריק בלענו כתנין מלא כרשו מעדני הדיחנו: חמסי ושארי על
36 בבל תאמר ישבת ציון ודמי אל ישבי כשדים תאמר ירושלם: לכן כה אמר יהוה
הנני רב את ריבך ונקמתי את נקמתך והחרבתי את ימה והובשתי את מקורה:
38.37 והיתה בבל לגלים מעון תנים שמה ושרקה מאין יושב: יחדו ככפרים ישאגו נערו
39 כגורי אריות: בחמם אשית את משתיהם והשכרתים למען יעלזו וישנו שנת עולם
41.מ ולא יקיצו נאם יהוה: אורידם ככרים לטבוח כאילים עם עתודים: איך נלכדה ◦
42 ותתפש תהלת כל הארץ איך היתה לשמה בבל בגוים: עלה על בבל הים בהמון
43 גליו נכסתה: היו עריה לשמה ארץ ציה וערבה ◦ לא ישב בהן כל איש ולא
44 יעבר בהן בן אדם: ופקדתי על בל בבבל והצאתי את בלעו מפיו ולא ינהרו
מה אליו עוד גוים גם חומת בבל נפלה: צאו מתוכה עמי ומלטו איש את נפשו
46 מחרון אף יהוה: ופן ירך לבבכם ותיראו בשמועה הנשמעת בארץ ובא בשנה
47 השמועה ואחריו בשנה השמועה וחמס בארץ משל על משל: לכן הנה ימים
48 באים ופקדתי על פסילי בבל וכל ארצה תבוש וכל חלליה יפלו בתוכה: ורננו

50,12 כעגלה דשא ותצהלי כאברים: בושה אמכם מאד חפרה יולדתכם הנה אחרית
13 גוים מדבר ציה וערבה: מקצף יהוה לא תשב והיתה שממה כלה כל עבר על
14 בבל ישם וישרק על כל מכותיה: ערכו על בבל סביב כל דרכי קשת ידו אליה
טו אל תחמלו אל חץ כי ליהוה חטאה: הריעו עליה סביב נתנה ידה נפלו אשויתיה
16 נהרסו חומותיה כי נקמת יהוה היא הנקמו בה כאשר עשתה עשו לה: כרתו
זורע מבבל ותפש מגל בעת קציר מפני חרב היונה איש אל עמו יפנו ואיש
17 לארצו ינוסו: שה פזורה ישראל אריות הדיחוה ראשון אכלו מלך אשור וזה
18 האחרון עצמו מלך בבל: לכן כה אמר יהוה צבאות אלהי ישראל הנני פקד
19 אל מלך בבל ואל ארצו כאשר פקדתי אל מלך אשור: ושבבתי את ישראל אל
כ נוהו ורעה הכרמל והבשן ובהר אפרים והגלעד תשבע נפשו: בימים ההם ובעת
ההיא נאם יהוה יבקש את עון ישראל ואיננו ואת חטאת יהודה ולא תמצאינה
21 כי אסלח לאשר אשאיר: על הארץ מרתים עלה עליה ואל יושבי פקוד חרב
23.22 והחרם נאם יהוה ועשה ככל אשר צויתיך: קול מלחמה בארץ ושבר גדול: איך
24 נגדע וישבר פטיש כל הארץ איך היתה לשמה בבל בגוים: יקשתי לך וגם נלכדת
כה בבל ואת לא ידעת נמצאת וגם נתפשת כי ביהוה התגרית: פתח יהוה את
אוצרו ויוצא את כלי זעמו כי מלאכה היא לאדני יהוה צבאות בארץ כשדים:
26 באו לה מקץ פתחו מאבסיה סלוה כמו ערמים והחרימוה אל תהי לה שארית:
28.27 חרבו כל פריה ירדו לטבח הוי עליהם כי בא יומם עת פקדתם: קול נסים
29 ופלטים מארץ בבל להגיד בציון את נקמת יהוה אלהינו נקמת היכלו: השמיעו
אל בבל רבים כל דרכי קשת חנו עליה סביב אל יהי לה פליטה שלמו לה
ל כפעלה ככל אשר עשתה עשו לה כי אל יהוה זדה אל קדוש ישראל: לכן יפלו
31 בחוריה ברחבתיה וכל אנשי מלחמתה ידמו נאם יהוה: הנני אליך זדון נאם
32 אדני יהוה צבאות כי בא יומך עת פקדתיך: וכשל זדון ונפל ואין לו מקים
33 והצתי אש בעריו ואכלה כל סביבתיו: כה אמר יהוה צבאות עשוקים בני
34 ישראל ובני יהודה יחדו וכל שביהם החזיקו בם מאנו שלחם: גאלם חזק יהוה
לה צבאות שמו ריב יריב את ריבם למען הרגיע את הארץ והרגיז לישבי בבל: חרב
36 על כשדים נאם יהוה ואל ישבי בבל ואל שריה ואל חכמיה: חרב אל הבדים
37 ונאלו חרב אל גבוריה וחתו: חרב אל סוסיו ואל רכבו ואל כל הערב אשר
38 בתוכה והיו לנשים חרב אל אוצרתיה ובזזו: חרב אל מימיה ויבשו כי ארץ
39 פסילים היא ובאימים יתהללו: לכן ישבו ציים את איים וישבו בה בנות יענה
מ ולא תשב עוד לנצח ולא תשכון עד דור ודר: כמהפכת אלהים את סדם ואת
41 עמרה ואת שכניה נאם יהוה לא ישב שם איש ולא יגור בה בן אדם: הנה עם
42 בא מצפון וגוי גדול ומלכים רבים יערו מירכתי ארץ: קשת וכידן יחזיקו אכזרי
המה ולא ירחמו קולם כים יהמה ועל סוסים ירכבו ערוך כאיש למלחמה עליך
43 בת בבל: שמע מלך בבל את שמעם ורפו ידיו צרה החזיקתהו חיל כיולדה:
44 הנה כאריה יעלה מגאון הירדן אל נוה איתן כי ארגיעה ארוצם מעליה ומי
מה בחור אליה אפקד כי מי כמוני ומי יועדני ומי זה רעה אשר יעמד לפני: לכן
שמעו עצת יהוה אשר יעץ אל בבל ומחשבותיו אשר חשב אל ארץ כשדים אם
46 לא יסחבום צעירי הצאן אם לא ישים עליהם נוהים: מקול נתפשה בבל נרעשה
הארץ וזעקה בגוים נשמע:
51,2.א כה אמר יהוה הנני מעיר על בבל ואל ישבי כשדים רוח משחית: ושלחתי
3 לבבל זרים וזרוה ויבקקו את ארצה כי היו עליה מסביב ביום רעה: ידרך
הדרך קשתו ויתעל העלה בסרינו ואל תחמלו אל בחריה החרימו כל צבאה:
ה.4 ונפלו חללים בארץ כשדים ומדקרים בחוצותיה: כי לא אלמן ישראל ויהודה

17,כה כל מלאכה: ובאו בשערי העיר הזאת מלכים ושרים ישבים על כסא דוד רכבים
ברכב ובסוסים המה ושריהם איש יהודה וישבי ירושלם וישבה העיר הזאת
26 לעולם: ובאו מערי יהודה ומסביבות ירושלם ומארץ בנימן ומן השפלה ומן ההר
27 ומן הנגב מבאים עלה וזבח ומנחה ולבונה ומבאי תודה בית יהוה: ואם לא
תשמעו אלי לקדש את יום השבת ולבלתי שאת משא ובא בשערי ירושלם ביום
השבת והצתי אש בשעריה ואכלה ארמנות ירושלם ולא תכבה:

39,א בשנה התשעית לצדקיהו מלך יהודה בחדש העשרי בא נבוכדראצר מלך
2 בבל וכל חילו אל ירושלם ויצרו עליה: בעשתי עשרה שנה לצדקיהו בחדש
4 הרביעי בתשעה לחדש הבקעה העיר: ויהי כאשר ראה צדקיהו מלך יהודה וכל
אנשי המלחמה ויברחו ויצאו לילה מן העיר דרך גן המלך בשער בין החמתים
ה ויצאו דרך הערבה: וירדפו חיל כשדים אחריהם וישגו את צדקיהו בערבות
ירחו ויקחו אתו ויעלהו אל נבוכדנאצר מלך בבל רבלתה בארץ חמת וידבר אתו
6 משפטים: וישחט מלך בבל את בני צדקיהו ברבלה לעיניו ואת כל חרי יהודה
7 שחט מלך בבל: ואת עיני צדקיהו עור ויאסרהו בנחשתים לביא אתו בבלה:
8 ואת בית המלך ואת בתי העם שרפו הכשדים באש ואת חומת ירושלם נתצו:
9 ואת יתר העם הנשארים בעיר ואת הנפלים אשר נפלו עליו ואת יתר העם
י הנשארים הגלה נבוזראדן רב טבחים בבל: ומן העם הדלים אשר אין להם
מאומה השאיר נבוזראדן רב טבחים בארץ יהודה ויתן להם כרמים ויגבים ביום
11 ההוא: ויצו נבוכדראצר מלך בבל על ירמיהו ביד נבוזראדן רב טבחים לאמר:
12 קחנו ועיניך שים עליו ואל תעש לו מאומה רע כי אם כאשר ידבר אליך כן
40,א עשה עמו: ירמיהו היה ברמה והוא אסור באזקים בתוך כל גלות ירושלם
2 ויהודה המגלים בבלה: ויקח רב טבחים לירמיהו ויאמר אליו יהוה אלהיך דבר
3 את הרעה הזאת אל המקום הזה: ויבא ויעש יהוה כאשר דבר כי חטאתם ליהוה
4 ולא שמעתם בקולו: הנה פתחתיך מן האזקים אשר על ידך אם טוב בעיניך
ה לבוא אתי בבל בא ואשים את עיני עליך ואם רע בעיניך חדל | ושבה
אל גדליה בן אחיקם בן שפן אשר הפקיד מלך בבל בארץ יהודה ושב אתו בתוך
העם או אל כל הישר בעיניך ללכת לך ויתן לו רב טבחים ארחה ומשאת
וישלחהו:

50,א הדבר אשר דבר יהוה אל בבל אל ארץ כשדים ביד ירמיהו הנביא:
2 הגידו בגוים והשמיעו ושאו נס השמיעו אל תכחדו אמרו נלכדה בבל הביש
3 בל חת מרדך: כי עלה עליה גוי מצפון הוא ישית את ארצה לשמה ולא יהיה
4 יושב בה מאדם ועד בהמה נדו הלכו: בימים ההמה ובעת ההיא נאם יהוה
יבאו בני ישראל המה ובני יהודה יחדו הלוך ובכו ילכו ואת יהוה אלהיהם
ה יבקשו: ציון ישאלו דרך הנה פניהם באו ונלוו אל יהוה ברית עולם לא
6 תשכח: צאן אבדות היו עמי רעיהם התעום הרים שובבום מהר אל גבעה
7 הלכו שכחו רבצם: כל מצאיהם אכלום וצריהם אמרו לא נאשם תחת אשר חטאו
8 ליהוה נוה צדק ומקוה אבותיהם: נדו מתוך בבל ומארץ כשדים צאו והיו
9 כעתודים לפני צאן: כי הנה אנכי מעיר ומעלה על בבל קהל גוים גדלים מארץ
י צפון וערכו לה משם תלכד חציו כגבור משכיל לא ישוב ריקם: והיתה כשדים
11 לשלל כל שלליה ישבעו נאם יהוה: כי תשמחי כי תעלזי שסי נחלתי כי תפושי

(a) 39,13 וישלח נבוזראדן רב טבחים ונבושזבן רב סריס ונרגל שראצר רב מג וכל רבי מלך בבל:

יתר הדברים
אשר המה כתובים על ספר ירמיהו
ולא דבר אותם ירמיהו ולא כתב אותם הכותב
את ספר דברי ירמיהו

10,2 א שמעו את הדבר אשר דבר יהוה עליכם בית ישראל: כה אמר יהוה אל
3 דרך הגוים אל תלמדו ומאתות השמים אל תֵּחתו כי יֵחתו הגוים מהמה: כי
4 חקות העמים הבל הוא כי עץ מיער כרתו מעשה ידי חרש במעצד: בכסף ובזהב
9 ייפהו במסמרות ובמקבות יחזקום ולוא יפיק: כסף מרֻקע מתרשיש יובא וזהב
ה מאופז מעשה חרש וידי צורף תכלת וארגמן לבושם מעשה חכמים כלם: כתמר
מקשה המה ולא ידברו נשוא ינשאו כי לא יצעדו אל תיראו מהם כי לא ירעו
7.6 וגם היטיב אין אותם: מאין כמוך יהוה גדול אתה ונדול שמך בגבורה: מי לא
יִראך מלך הגוים כי לך יאתה כי בכל חכמי הגוים ובכל מלכותם מאין כמוך:
8.י ובאחת יבערו ויכסלו מוסר הבלים עץ הוא: ויהוה אלהים אמת הוא אלהים
12 חיים ומלך עולם מקצפו תרעש הארץ ולא יכִלו גוים זעמו:[א] עשה ארץ בכחו
13 מכין תבל בחכמתו ובתבונתו נטה שמים: לקול תתו המון מים בשמים ויעלה
14 נשאים מקצה הארץ ברקים למטר עשה ויוצא רוח מאצרותיו: נבער כל אדם
טו מדעת הביש כל צורף מפסל כי שקר נסכו ולא רוח בם: הבל המה מעשה
16 תעתעים בעת פקדתם יאבדו: לא כאלה חלק יעקב כי יוצר הכל הוא וישראל
שבט נחלתו יהוה צבאות שמו:

17,19 כה אמר יהוה אלי הלוך ועמדת בשער בני העם אשר יבאו בו מלכי
כ יהודה ואשר יצאו בו ובכל שערי ירושלם: ואמרת אליהם שמעו דבר יהוה מלכי
21 יהודה וכל יהודה וכל ישבי ירושלם הבאים בשערים האלה: כה אמר יהוה
22 השמרו בנפשותיכם ואל תשאו משא ביום השבת והבאתם בשערי ירושלם: ולא
תוציאו משא מבתיכם ביום השבת וכל מלאכה לא תעשו וקדשתם את יום השבת
23 כאשר צויתי את אבותיכם: ולא שמעו ולא הטו את אזנם ויקשו את ערפם לבלתי
24 שומע ולבלתי קחת מוסר: והיה אם שמע תשמעון אלי נאם יהוה לבלתי הביא
משא בשערי העיר הזאת ביום השבת ולקדש את יום השבת לבלתי עשות בו

(א) 10,11 כדנה תאמרון להום אלהיא די שמיא וארקא לא עבדו יאבדו מארעא ומן תחות שמיא אלה:

על כן קראת אתכם הרעה הזאת ◦ : ויאמר ירמיהו אל כל העם ואל כל הנשים 44,24
שמעו דבר יהוה כל יהודה אשר בארץ מצרים׃ כה אמר יהוה צבאות אלהי כה
ישראל לאמר אתם ונשיכם ותדברנה בפיכם ובידיכם מלאתם לאמר עשה נעשה
את נדרינו אשר נדרנו לקטר ילמלכת השמים ולהסך לה נסכים הקים תקימנה את
נדריכם ועשה תעשינה את נדריכם׃ לכן שמעו דבר יהוה כל יהודה הישבים 26
בארץ מצרים הנני נשבעתי בשמי הגדול אמר יהוה אם יהיה עוד שמי נקרא
בפי כל איש יהודה אמר חי אדני יהוה בכל ארץ מצרים׃ הנני שקד עליהם 27
לרעה ולא לטובה ותמו כל איש יהודה אשר בארץ מצרים בחרב וברעב עד
כלותם׃ ופליטי חרב ישבון מן ארץ מצרים ארץ יהודה מתי מספר וידעו כל 28
שארית יהודה הבאים לארץ מצרים לנור שם דבר מי יקום ממני ומהם׃* * * *
* *

(*) 44.29 וזאת לכם האות נאם יהוה כי פקד אני עליכם במקום הזה למען תדעו כי קום יקומו דברי
ל עליכם לרעה׃ כה אמר יהוה הנני נתן את פרעה חפרע מלך מצרים ביד איביו וביד מבקשי
נפשו כאשר נתתי את צדקיהו מלך יהודה ביד נבוכדראצר מלך בבל איבו ומבקש נפשו׃

43,7 ואת ירמיהו הנביא ואת ברוך בן נריהו׃ ויבאו ארץ מצרים כי לא שמעו בקול
יהוה ויבאו עד תחפנחס׃
9.8 ויהי דבר יהוה אל ירמיהו בתחפנחס לאמר׃ קח בידך אבנים גדלות
וטמנתם במלט במלבן אשר בפתח בית פרעה בתחפנחס לעיני אנשים יהודים׃
י ואמרת אליהם כה אמר יהוה צבאות אלהי ישראל הנני שלח ולקחתי את נבוכדראצר
מלך בבל עבדי ושמתי כסאו ממעל לאבנים האלה אשר טמנת◦ ונטה את
11 שפרירו עליהם׃ ובא◦ והכה את ארץ מצרים אשר למות למות ואשר לשבי
12 לשבי ואשר לחרב לחרב׃ והצית› אש בבתי אלהי מצרים ושרפם ושבם ועטה
13 את ארץ מצרים כאשר יעטה הרעה את בגדו ויצא משם בשלום׃ ושבר את
מצבות בית שמש אשר בא‹ון› ◦ ואת בתי אלהי מצרים ישרף באש׃
44,א הדבר אשר היה אל ירמיהו אל כל היהודים הישבים בארץ מצרים הישבים
2 במגדל ובתחפנחס ובנף ובארץ פתרום לאמר׃ כה אמר יהוה צבאות אלהי ישראל
אתם ראיתם את כל הרעה אשר הבאתי על ירושלם ועל כל ערי יהודה והנם
3 חרבה היום הזה ואין בהם יושב׃ מפני רעתם אשר עשו להכעיסני ללכת לקטר
4 לעבד לאלהים אחרים אשר לא ידעום המה ◦ ואבת◦ם׃ ואשלח אליכם את כל
עבדי הנביאים השכים ושלח לאמר אל נא תעשו את דבר התעבה הזאת אשר
ה שנאתי׃ ולא שמעו ולא הטו את אזנם לשוב מרעתם לבלתי קטר לאלהים אחרים׃
6 ותתך חמתי ואפי ותבער בערי יהודה ובחצות ירושלם ותהיינה לחרבה לשממה
7 כיום הזה׃ ועתה כה אמר יהוה אלהי צבאות אלהי ישראל למה אתם עשים רעה
גדולה אל נפשתכם להכרית לכם איש ואשה עולל ויונק מתוך יהודה לבלתי
8 הותיר לכם שארית׃ להכעיסני במעשי ידיכם לקטר לאלהים אחרים בארץ מצרים
אשר אתם באים לגור שם למען הכרית לכם ולמען היותכם לקללה ולחרפה בכל
9 גויי הארץ׃ השכחתם את רעות אבותיכם ואת רעות מלכי יהודה ואת רעות
◦שר‹יו ואת רעתיכם ואת רעת נשיכם אשר עשו בארץ יהודה ובחצות ירושלם׃
י לא דכאו עד היום הזה ולא יראו ולא הלכו בתורתי ובחקתי אשר נתתי לפניכם
12.11 ולפני אבותיכם׃ לכן כה אמר יהוה ◦ הנני שם פני ‹ ‹להכרית את כל ◦|◦
שארית ◦ אשר ◦ בארץ מצרים ‹ונ›פלו בחרב ‹›ברעב יתמו מקטן ועד גדול ◦
13 והיו לאלה לשמה ולקללה ולחרפה׃ ופקדתי על היושבים בארץ מצרים כאשר
14 פקדתי על ירושלם בחרב ברעב ובדבר׃ ולא יהיה פליט ושריד לשארית יהודה
הבאים לגור שם בארץ מצרים ולשוב ארץ יהודה אשר המה מנשאים את נפשם
טו לשוב לשבת שם כי לא ישובו כי אם פלטים׃ ויענו את ירמיהו כל האנשים
הידעים כי מקטרות נשיהם לאלהים אחרים וכל הנשים העמדות קהל גדול וכל
16 העם הישבים בארץ מצרים בפתרום לאמר׃ הדבר אשר דברת אלינו בשם יהוה
17 איננו שמעים אליך׃ כי עשה נעשה את כל הדבר אשר יצא מפינו לקטר ‹למלכת
השמים והסיך לה נסכים כאשר עשינו אנחנו ואבתינו מלכינו ושרינו בערי יהודה
18 ובחצות ירושלם ונשבע לחם ונהיה טובים ורעה לא ראינו׃ ומן אז חדלנו לקטר
19 ‹למלכת השמים והסך לה נסכים חסרנו כל ובחרב וברעב תמנו׃ וכי אנחנו
מקטרים ‹למלכת השמים ולהסך לה נסכים המבלעדי אנשינו עשינו לה כונים ◦
כ והסך לה נסכים׃ ויאמר ירמיהו אל כל העם על הגברים ועל הנשים ועל כל
21 העם הענים אתו דבר לאמר׃ הלא את הקטר אשר קטרתם בערי יהודה ובחצות
ירושלם אתם ואבותיכם מלכיכם ושריכם ועם הארץ אתם זכר יהוה ותעלה על
22 לבו׃ ולא יוכל יהוה עוד לשאת מפני רע מעלליכם מפני התועבת אשר עשיתם
23 ותהי ארצכם לחרבה ולשמה ולקללה ◦ כהיום הזה׃ מפני אשר קטרתם ואשר
חטאתם ליהוה ולא שמעתם בקול יהוה ובתרתו ובחקתיו ובעדותיו לא הלכתם

מן המצפה אחר הכה את נדליה בן אחיקם גברים אנשי המלחמה ונשים וטף 41
וסרסים אשר השיב מגבעון: וילכו וישבו בגרות כמ·הם אשר אצל בית לחם 17
ללכת לבוא מצרים: מפני הכשדים כי יראו מפניהם כי הכה ישמעאל בן נתניה 18
את גדליהו בן אחיקם אשר הפקיד מלך בבל בארץ: ויגשו כל שרי החילים 42,א
ויוחנן בן קרח ו·ע·ז·ר·יה בן הושעיה וכל העם מקטן ועד גדול: ויאמרו אל 2
ירמיהו הנביא תפל נא תחנתנו לפניך והתפלל בעדנו אל יהוה אלהיך בעד
השארית הזאת כי נשארנו מעט מהרבה כאשר עיניך ראות אתנו: ויגד לנו יהוה 3
אלהיך את הדרך אשר נלך בה ואת הדבר אשר נעשה: ויאמר אליהם ירמיהו 4
הנביא שמעתי הנני מתפלל אל יהוה אלהיכם כדבריכם והיה כל הדבר אשר
יענה יהוה אתכם אגיד לכם לא אמנע מכם דבר: והמה אמרו אל ירמיהו יהי ה
יהוה בנו לעד אמת ונאמן אם לא ככל הדבר אשר ישלחך יהוה אלהיך אלינו
כן נעשה: אם טוב ואם רע בקול יהוה אלהינו אשר א·נח·נו שלחים אתך אליו 6
נשמע למען אשר ייטב לנו כי נשמע בקול יהוה אלהינו:

ויהי מקץ עשרת ימים ויהי דבר יהוה אל ירמיהו: ויקרא אל יוחנן בן קרח 8.7
ואל כל שרי החילים אשר אתו ולכל העם למקטן ועד גדול: ויאמר אליהם כה 9
אמר יהוה אלהי ישראל אשר שלחתם אתי אליו להפיל תחנתכם לפניו: אם שוב י
תשבו בארץ הזאת ובניתי אתכם ולא אהרס ונטעתי אתכם ולא אתוש כי נחמתי
אל הרעה אשר עשיתי לכם: אל תיראו מפני מלך בבל אשר אתם יראים מפניו 11
אל תיראו ממנו נאם יהוה כי אתכם אני להושיע אתכם ולהציל אתכם מידו:
ואתן לכם רחמים ורחם אתכם ו·ה·שיב אתכם ·על אדמתכם: ואם אמרים אתם 13.12
לא נשב בארץ הזאת לבלתי שמע בקול יהוה אלהיכם: לאמר לא כי ארץ 14
מצרים נבוא אשר לא נראה מלחמה וקול שופר לא נשמע וללחם לא נרעב ושם
נשב: ועתה לכן שמעו דבר יהוה שארית יהודה כה אמר יהוה צבאות אלהי טו
ישראל אם אתם שום תשמון פניכם לבא מצרים ובאתם לגור שם: והיתה החרב 16
אשר אתם יראים ממנה שם תשיג אתכם בארץ מצרים והרעב אשר אתם דאגים
ממנו שם ידבק אחריכם מצרים ושם תמתו: ויהיו כל האנשים אשר שמו את 17
פניהם לבוא מצרים לגור שם ימותו בחרב ברעב ובדבר ולא יהיה להם שריד
ופליט מפני הרעה אשר אני מביא עליהם: כי כה אמר יהוה צבאות אלהי 18
ישראל כאשר נתך אפי על ישבי ירושלם כן תתך חמתי עליכם בבאכם
מצרים והייתם לאלה ולשמה ולקללה ולחרפה ולא תראו עוד את המקום הזה:
דבר יהוה עליכם שארית יהודה אל תבאו מצרים ידע תדעו כי העידתי בכם 19
היום: כי התע·ית·ם בנפשותיכם כי אתם שלחתם אתי לאמר התפלל בעדנו כ
אל יהוה אלהינו וככל אשר יאמר יהוה אלהינו כן הגד לנו ועשינו: ואגד לכם 21
היום ולא שמעתם בקול יהוה אלהיכם ולכל אשר שלחני אליכם: ועתה ידע 22
תדעו כי בחרב ברעב ובדבר תמותו במקום אשר חפצתם לבוא לגור שם: ויהי 43,א
ככלות ירמיהו לדבר אל כל העם את כל דברי יהוה אלהיהם אשר שלחו יהוה
אלהיהם אליהם את כל הדברים האלה: ויאמר עזריה בן הושעיה ויוחנן בן 2
קרח וכל האנשים הזדים אמרים אל ירמיהו שקר אתה מדבר לא שלחך יהוה
אלהינו לאמר לא תבאו מצרים לגור שם: כי ברוך בן נריה מסית אתך בנו למען 3
תת אתנו ביד הכשדים להמית אתנו ולהגלות אתנו בבל: ולא שמע יוחנן בן 4
קרח וכל שרי החילים וכל העם בקול יהוה לשבת בארץ יהודה: ויקח יוחנן ה
בן קרח וכל שרי החילים את כל שארית יהודה אשר שבו מכל הגוים אשר
נדחו שם לגור בארץ יהודה: את הגברים ואת הנשים ואת הטף ואת בנות המלך 6
ואת כל הנפש אשר הניח נבוזראדן רב טבחים את גדליהו בן אחיקם בן שפן

39,14 מלך בבל: וישלחו ויקחו את ירמיהו מחצר המטרה ויתנו אתו אל גדליהו בן
40,6 אחיקם בן שפן להוצאהו אל הבית וישב בתוך העם: ויבא ירמיהו אל גדליה בן
אחיקם המצפתה וישב אתו בתוך העם הנשארים בארץ:
7 וישמעו כל שרי החילים אשר בשדה המה ואנשיהם כי הפקיד מלך בבל
את גדליהו בן אחיקם בארץ וכי הפקיד אתו אנשים ונשים וטף ומדלת הארץ
8 מאשר לא הגלו בבלה: ויבאו אל גדליה המצפתה ישמעאל בן נתניהו ויוחנן
בן קרח ושריה בן תנחמת ובני עיפי הנטפתי ויזניהו בן המעכתי המה
9 ואנשיהם: וישבע להם גדליהו בן אחיקם בן שפן ולאנשיהם לאמר אל תיראו
י מעבוד הכשדים שבו בארץ ועבדו את מלך בבל וייטב לכם: ואני הנני ישב
במצפה לעמד לפני הכשדים אשר יבאו אליכם ואתם אספו יין וקיץ ושמן ושמו
11 בכליכם ושבו בעריכם אשר תפשתם: וגם כל היהודים אשר במואב ובבני עמון
ובאדום ואשר בכל הארצות שמעו כי נתן מלך בבל שארית ליהודה וכי הפקיד
12 עליהם את גדליהו בן אחיקם בן שפן: וישבו כל היהודים מכל המקמות אשר
נדחו שם ויבאו ארץ יהודה אל גדליהו המצפתה ויאספו יין וקיץ הרבה מאד:
14.13 ויוחנן בן קרח וכל שרי החילים אשר בשדה באו אל גדליהו המצפתה: ויאמר
אליו הידע תדע כי בעלים מלך בני עמון שלח את ישמעאל בן נתניה להכתך
טו נפש ולא האמין להם גדליהו בן אחיקם: ויוחנן בן קרח אמר אל גדליהו בסתר
במצפה לאמר אלכה נא ואכה את ישמעאל בן נתניה ואיש לא ידע למה יככה
16 נפש ונפצו כל יהודה הנקבצים אליך ואבדה שארית יהודה: ויאמר גדליהו בן
אחיקם אל יוחנן בן קרח אל תעש את הדבר הזה כי שקר אתה דבר אל
ישמעאל:

41,א ויהי בחדש השביעי בא ישמעאל בן נתניה בן אלישמע מזרע המלוכה
ועשרה אנשים אתו אל גדליהו בן אחיקם המצפתה ויאכלו שם לחם יחדו במצפה:
2 ויקם ישמעאל בן נתניה ועשרת האנשים אשר היו אתו ויכו את גדליהו בן
3 אחיקם בן שפן בחרב וימת אתו אשר הפקיד מלך בבל בארץ: ואת כל היהודים
אשר היו אתו במצפה ואת הכשדים אשר נמצאו שם את אנשי המלחמה הכה
ה.4 ישמעאל: ויהי ביום השני להמית את גדליהו ואיש לא ידע: ויבאו אנשים משכם
משלו ומשמרון שמנים איש מגלחי זקן וקרעי בגדים ומתגדדים ומנחה ולבונה
6 בידם להביא בית יהוה: ויצא ישמעאל בן נתניה לקראתם מן המצפה והמה
הלכים הלך ובכה ויהי כפגש אתם ויאמר אליהם באו אל גדליהו בן אחיקם:
7 ויהי כבואם אל תוך העיר וישחטם ישמעאל בן נתניה אל הבור הוא והאנשים
8 אשר אתו: ועשרה אנשים נמצאו בם ויאמרו אל ישמעאל אל תמתנו כי יש לנו
9 מטמנים בשדה חטים ושערים ושמן ודבש ויחדל ולא המיתם בתוך אחיהם: והבור
אשר השליך שם ישמעאל את כל פגרי האנשים אשר הכה ביד גדליהו הוא אשר
עשה המלך אסא מפני בעשא מלך ישראל אתו מלא ישמעאל בן נתניהו חללים:
י וישב ישמעאל את כל שארית העם אשר במצפה את בנות המלך ואת כל העם הנשארים במצפה אשר
הפקיד נבוזראדן רב טבחים את גדליהו בן אחיקם וילך לעבר אל בני עמון:
11 וישמע יוחנן בן קרח וכל שרי החילים אשר אתו את כל הרעה אשר עשה
12 ישמעאל בן נתניה: ויקחו את כל האנשים וילכו להלחם עם ישמעאל בן נתניה
13 וימצאו אתו אל מים רבים אשר בגבעון: ויהי כראות כל העם אשר את ישמעאל
14 את יוחנן בן קרח ואת כל שרי החילים אשר אתו וישמחו: ויסבו כל העם אשר
טו שבה ישמעאל מן המצפה וישבו וילכו אל יוחנן בן קרח: וישמעאל בן נתניה
16 נמלט בשמנה אנשים מפני יוחנן וילך אל בני עמון: ויקח יוחנן בן קרח וכל
שרי החילים אשר אתו את כל שארית העם אשר שבה ישמעאל בן נתניה

המלחמה הנשארים בעיר הזאת ואת ידי כל העם לדבר אליהם כדברים האלה 38
כי האיש הזה איננו דרש לשלום לעם הזה כי אם לרעה׃ ויאמר המלך צדקיהו ה
הנה הוא בידכם כי אין המלך יוכל את◦ם דבר׃ ויקחו את ירמיהו וישלכו אתו 6
אל הבור מלכיהו בן המלך אשר בחצר המטרה וישלחו את ירמיהו בחבלים ובבור
אין מים כי אם טיט ויטבע ירמיהו בטיט׃ וישמע עבד מלך הכושי איש סריס 7
והוא בבית המלך כי נתנו את ירמיהו אל הבור והמלך יושב בשער בנימן׃ ויצא 8
עבד מלך מבית המלך וידבר אל המלך לאמר׃ אדני המלך הֵרֵעו האנשים האלה 9
את כל אשר עשו לירמיהו הנביא את אשר השליכו אל הבור וימת תחתיו מפני
הרעב כי אין הלחם עוד בעיר׃ ויצוה המלך את עבד מלך הכושי לאמר קח י
בידך מזה שלשה◦ אנשים והעלית את◦ מן הבור בטרם ימות׃ ויקח עבד מלך 11
את האנשים בידו ויבא בית המלך אל תחת האוצר ויקח משם בְּלוֹיֵ ◦סחבות
ובלוי מלחים וישלחם אל ירמיהו אל הבור בחבלים׃ ויאמר עבד מלך הכושי אל 12
ירמיהו שים נא בלואי הסחבות והמלחים תחת אצילות ידיך מתחת לחבלים ויעש
ירמיהו כן׃ וימשכו את ירמיהו בחבלים ויעלו אתו מן הבור וישב ירמיהו בחצר 13
המטרה׃ וישלח המלך צדקיהו ויקח את ירמיהו הנביא אליו אל מבוא השלישי 14
אשר בבית יהוה ויאמר המלך אל ירמיהו שאל אני אתך דבר אל תכחד ממני
דבר׃ ויאמר ירמיהו אל צדקיהו כי אגיד לך הלוא המת תמיתני וכי איעצך לא טו
תשמע אלי׃ וישבע המלך צדקיהו אל ירמיהו ◦ לאמר חי יהוה ◦ אשר עשה 16
לנו את הנפש הזאת אם אמיתך ואם אתנך ביד האנשים האלה אשר מבקשים
את נפשך׃ ויאמר ירמיהו אל צדקיהו כה אמר יהוה אלהי צבאות אלהי ישראל 17
אם יצא תצא אל שרי מלך בבל וחיתה נפשך והעיר הזאת לא תשרף באש
וחיתה אתה וביתך׃ ואם לא תצא אל שרי מלך בבל ונתנה העיר הזאת ביד 18
הכשדים ושרפוה באש ואתה לא תמלט מידם׃ ויאמר המלך צדקיהו אל ירמיהו 19
אני דאג את היהודים אשר נפלו אל הכשדים פן יתנו אתי בידם והתעללו בי׃
ויאמר ירמיהו לא יתנו שמע נא בקול יהוה לאשר אני דבר אליך וייטב לך ותחי כ
נפשך׃ ואם מאן אתה לצאת זה הדבר אשר הראני יהוה׃ והנה כל הנשים אשר 22.21
נשארו בבית מלך יהודה מוצאות אל שרי מלך בבל והנה אמרת

הסיתוך ויכלו לך אנשי שלמך
הטבעו בבץ רגלך נסגו אחור׃

ואת כל נשיך ואת בניך מוצאים אל הכשדים ואתה לא תמלט מידם כי ביד 23
מלך בבל תתפש ואת העיר הזאת תשרף באש׃ ויאמר צדקיהו אל ירמיהו איש 24
אל ידע בדברים האלה ולא תמות׃ וכי ישמעו השרים כי דברתי אתך ובאו אליך כה
ואמרו אליך הגידה נא לנו מה דברת אל המלך אל תכחד ממנו ולא נמיתך
ומה דבר אליך המלך׃ ואמרת אליהם מפיל אני תחנתי לפני המלך לבלתי 26
השיבני בית יהונתן למות שם׃ ויבאו כל השרים אל ירמיהו וישאלו אתו ויגד 27
להם ככל הדברים האלה אשר צוה המלך ויחרשו ממנו כי לא נשמע הדבר׃
וישב ירמיהו בחצר המטרה עד יום אשר נלכדה ירושלם׃ 28a

ואל ירמיהו היה דבר יהוה בהיתו עצור בחצר המטרה לאמר׃ הלוך ואמרת 39,16.טו
לעבד מלך הכושי לאמר כה אמר יהוה צבאות אלהי ישראל הנני מביא◦ את
דברי אל העיר הזאת לרעה ולא לטובה והיו לפניך ביום ההוא׃ והצלתיך ביום 17
ההוא נאם יהוה ולא תנתן ביד האנשים אשר אתה יגור מפניהם׃ כי מלט אמלטך 18
ובחרב לא תפל והיתה לך נפשך לשלל כי בטחת בי נאם יהוה׃

והיה כאשר נלכדה ירושלם׃ ויבאו כל שרי מלך בבל וישבו בשער התוך 39,3;38,28b
נרגל שראצר סמגר נבו שרסכים רב סריס נרגל שראצר רב מג וכל שארית שרי

34,9 כל העם אשר בירושלם לקרא להם דרור: לשלח איש את עבדו ואיש את שפחתו
י העברי והעבריה חפשים לבלתי עבד בם ביהודי אחיהו איש: וישמעו כל השרים
וכל העם אשר באו בברית לשלח איש את עבדו ואיש את שפחתו חפשים לבלתי
11 עבד בם עוד וישמעו וישלחו: וישובו אחרי כן וישבו את העבדים ואת השפחות
12 אשר שלחו חפשים ויכבישום לעבדים ולשפחות: ויהי דבר יהוה אל ירמיהו ◦
13 לאמר: כה אמר יהוה אלהי ישראל אנכי כרתי ברית את אבותיכם ביום הוצאי
14 אותם מארץ מצרים מבית עבדים לאמר: מקץ שבע שנים תשלחו איש את אחיו
העברי אשר ימכר לך ועבדך שש שנים ושלחתו חפשי מעמך ולא שמעו אבותיכם
טו אלי ולא הטו את אזנם: ותשבו אתם היום ותעשו את הישר בעיני לקרא דרור
16 איש לרעהו ותכרתו ברית לפני בבית אשר נקרא שמי עליו: ותשבו ותחללו את
שמי ותשבו איש את עבדו ואיש את שפחתו אשר שלחתם חפשים לנפשם ותכבשו
17 אתם להיות לכם לעבדים ולשפחות: לכן כה אמר יהוה אתם לא שמעתם אלי
לקרא דרור איש לאחיו ואיש לרעהו הנני קרא לכם דרור נאם יהוה אל החרב
18 אל הדבר ואל הרעב ונתתי אתכם לזועה לכל ממלכות הארץ: ונתתי את האנשים
העברים את בריתי אשר לא הקימו את דברי הברית אשר כרתו לפני העגל אשר
19 כרתו לשנים ויעברו בין בתריו: שרי יהודה ושרי ירושלם הסרסים והכהנים וכל
כ עם הארץ העברים בין בתרי העגל: ונתתי אותם ביד איביהם וביד מבקשי נפשם
21 והיתה נבלתם למאכל לעוף השמים ולבהמת הארץ: ואת צדקיהו מלך יהודה
ואת שריו אתן ביד איביהם וביד מבקשי נפשם וביד חיל מלך בבל העלים
22 מעליכם: הנני מצוה נאם יהוה והשבתים אל העיר הזאת ונלחמו עליה ולכדוה
ושרפה באש ואת ערי יהודה אתן שממה מאין ישב:

37.11.4 *וירמיהו בא ויצא בתוך העם ולא נתנו אתו בית הכליא: והיה בהעלות
12 חיל הכשדים מעל ירושלם מפני חיל פרעה: ויצא ירמיהו מירושלם ללכת ארץ
13 בנימן לחלק משם בתוך העם: ויהי הוא בשער בנימן ושם בעל פקדת ושמו
יראיה בן שלמיה בן חנניה ויתפש את ירמיהו הנביא לאמר אל הכשדים אתה
14 נפל: ויאמר ירמיהו שקר אינני נפל על הכשדים ולא שמע אליו ויתפש יראיה
טו בירמיהו ויבאהו אל השרים: ויקצפו השרים על ירמיהו והכו אתו ונתנו אותו בית
16 האסור בית יהונתן הספר כי אתו עשו לבית הכלא: כי בא ירמיהו אל בית הבור
17 ואל החניות וישב שם ירמיהו ימים רבים: וישלח המלך צדקיהו ויקחהו וישאלהו
המלך בביתו בסתר ויאמר היש דבר מאת יהוה ויאמר ירמיהו יש ויאמר ביד
18 מלך בבל תנתן: ויאמר ירמיהו אל המלך צדקיהו מה חטאתי לך ולעבדיך ולעם
19 הזה כי נתתם אותי אל בית הכלא: ואיה נביאיכם אשר נבאו לכם לאמר לא
כ יבא מלך בבל עליכם ועל הארץ הזאת: ועתה שמע נא אדני המלך תפל נא
21 תחנתי לפניך ואל תשבני בית יהונתן הספר ולא אמות שם: ויצוה המלך צדקיהו
ויפקדו את ירמיהו בחצר המטרה ונתן לו ככר לחם ליום מחוץ האפים עד תם
כל הלחם מן העיר וישב ירמיהו בחצר המטרה:

38,א וישמע שפטיה בן מתן וגדליהו בן פשחור ויוכל בן שלמיהו ופשחור בן
2 מלכיה את הדברים אשר ירמיהו מדבר אל כל העם לאמר: כה אמר יהוה הישב
בעיר הזאת ימות בחרב ברעב ובדבר והיצא אל הכשדים יחיה והיתה לו נפשו
3 לשלל וחי: כי כה אמר יהוה הנתן תנתן העיר הזאת ביד חיל מלך בבל ולכדה:
4 ויאמרו ◦ אל המלך יומת נא את האיש הזה כי על כן הוא מרפא את ידי אנשי

(*) 37,א וימלך מלך צדקיהו בן יאשיהו תחת כניהו בן יהויקים אשר המליך נבוכדראצר מלך בבל
2 בארץ יהודה: ולא שמע הוא ועבדיו ועם הארץ אל דברי יהוה אשר דבר ביד ירמיהו הנביא:

28,7 בית יהוה וכל הגולה מבבל אל המקום הזה: אך שמע נא הדבר הזה אשר אנכי
8 דבר באזניך ובאזני כל העם: הנביאים אשר היו לפני ולפניך מן העולם וינבאו אל
9 ארצות רבות ועל ממלכות גדלות למלחמה ולרעה ולדבר: הנביא אשר ינבא
י לשלום בבא דבר הנביא יוָדע הנביא אשר שלחו יהוה באמת: ויקח חנניה הנביא
11 את המוטה מעל צואר ירמיה הנביא וישברהו: ויאמר חנניה לעיני כל העם לאמר
12 כה אמר יהוה ככה אשבר את על ◦ מלך בבל ◦ מעל צואר כל הגוים ◦: ויהי
דבר יהוה אל ירמיהו אחרי שבור חנניה הנביא את המוטה מעל צואר ירמיה
13 הנביא לאמר: הלוך ואמרת אל חנניה לאמר כה אמר יהוה מוטת עץ שברת
14 ועשית~ תחתיהן מטות ברזל: כי כה אמר יהוה צבאות אלהי ישראל על ברזל
טו נתתי על צואר כל הגוים ◦ לעבד את ◦ מלך בבל ◦: ויאמר ירמיה הנביא אל
חנניה הנביא שמע נא חנניה לא שלחך יהוה ואתה הבטחת את העם הזה על
16 שקר: לכן כה אמר יהוה הנני משלחך מעל פני האדמה השנה אתה מת כי סרה
17 דברת אל יהוה: וימת חנניה הנביא בשנה ההיא בחדש השביעי:

51,59 הדבר אשר צוה ירמיהו הנביא את שריה בן נריה בן מחסיה בלכתו את
ס צדקיהו מלך יהודה בבל בשנת הרביעית למלכו ושריה שר מנוחה: ויכתב ירמיהו
61 את כל הרעה אשר תבוא אל בבל אל ספר אחד[α]: ויאמר ירמיהו אל שריה כבאך
63 בבל וראית וקראת את כל הדברים האלה:[β] והיה ככלתך לקרא את הספר הזה
64 תקשר עליו אבן והשלכתו אל תוך פרת: ואמרת ככה תשקע בבל ולא תקום
מפני הרעה אשר אנכי מביא עליה ◦:

34,א הדבר אשר היה אל ירמיהו מאת יהוה ונבוכדנאצר מלך בבל וכל חילו
וכל ממלכות ארץ ממשלת ידו וכל העמים נלחמים על ירושלם ועל כל עריה
2 לאמר: כה אמר יהוה אלהי ישראל הלך ואמרת אל צדקיהו מלך יהודה ואמרת
3 אליו כה אמר יהוה הנני נתן את העיר הזאת ביד מלך בבל ושרפה באש: ואתה
לא תמלט מידו כי תפש תתפש ובידו תנתן ועיניך את עיני מלך בבל תראינה
4 ופיהו את פיך ידבר ובבל תבוא: אך שמע דבר יהוה צדקיהו מלך יהודה כה
ה אמר יהוה עליך לא תמות בחרב: בשלום תמות ו‹כ›משרפות אבותיך המלכים
הראשנים אשר היו לפניך כן ישרפו לך והוי אדון יספדו לך כי דבר אני דברתי
6 נאם יהוה: וידבר ירמיהו הנביא אל צדקיהו מלך יהודה את כל הדברים האלה
7 בירושלם: וחיל מלך בבל נלחמים על ירושלם ועל כל ערי יהודה ◦ אל לכיש
37,ה ואל עזקה כי הנה נשארו בערי יהודה ערי מבצר: וחיל פרעה יצא ממצרים וישמעו
3 הכשדים הצרים על ירושלם את שמעם ויֵעלו מעל ירושלם: וישלח המלך צדקיהו
את יהוכל בן שֶׁלֶמיה ואת צפניהו בן מעשֵׂיה הכהן אל ירמיהו הנביא לאמר
6 התפלל נא בעדנו אל יהוה אלהינו: ויהי דבר יהוה אל ירמיהו הנביא לאמר:
7 כה אמר יהוה אלהי ישראל כה תאמרו אל מלך יהודה השלח אתכם אלי לדרשני
8 הנה חיל פרעה היצא לכם לעזרה שב לארצו מצרים: ושבו הכשדים ונלחמו על
9 העיר הזאת ולכדֻה ושרפֻה באש: כה אמר יהוה אל תשִׁאו נפשתיכם לאמר הלך
י ילכו מעלינו הכשדים כי לא ילכו: כי אם הכיתם כל חיל כשדים הנלחמים אתכם
ונשארו בם אנשים מדֻקרים איש באהלו יקומו ושרפו את העיר הזאת באש:
34,8 הדבר אשר היה אל ירמיהו מאת יהוה אחרי כרת המלך צדקיהו ברית את

(α) 51,ס את כל הדברים האלה הכתבים אל בבל:

(β) 62 ואמרת יהוה אתה דברת אל המקום הזה להכריתו לבלתי היות בו יושב למאדם ועד בהמה כי שממות עולם תהיה:

45,א הדבר אשר דבר ירמיהו הנביא אל ברוך בן נריה בכתבו את הדברים האלה
2 על ספר מפי ירמיהו בשנה הרבעית ליהויקים בן יאשיהו מלך יהודה לאמר: כה
3 אמר יהוה אלהי ישראל עליך ברוך: אמרת אוי נא לי כי יסף יהוה ינון על
4 מכאבי ינעתי באנחתי ומנוחה לא מצאתי: כה תאמר אליו כה אמר יהוה הנה
ה אשר בניתי אני הרם ואת אשר נטעתי אני נתש ◦ : ואתה תבקש לך גדלות
אל תבקש כי הנני מביא רעה על כל בשר נאם יהוה ונתתי לך את נפשך לשלל
על כל המקמות אשר תלך שם:

27,אb; 28,אa בראשית ממלכת צדקיה מלך יהודה בשנת הרביעית בחדש החמישי: היה
2 הדבר הזה אל ירמיה מאת יהוה לאמר: כה אמר יהוה ◦ עשה לך מוסרות
3 ומטות ונתתם על צוארך: ושלחתם אל מלך אדום ואל מלך מואב ואל מלך בני
עמון ואל מלך צר ואל מלך צידון ביד מלאכים הבאים ירושלם אל צדקיהו מלך
4 יהודה: וצוית אתם אל אדניהם לאמר כה אמר יהוה צבאות אלהי ישראל כה
ה תאמרו אל אדניכם: אנכי עשיתי את הארץ את האדם ואת הבהמה אשר על
6 פני הארץ בכחי הגדול ובזרועי הנטויה ונתתיה לאשר ישר בעיני: ועתה אנכי
נתתי את ◦ הארץ‹ › ביד נבוכדנאצר מלך בבל עבדי וגם את חית השדה נתתי לו
8 לעבדו:[a] והיה הגוי והממלכה אשר לא יעבדו אתו את נבוכדנאצר מלך בבל
ואת אשר לא יתן את צוארו בעל מלך בבל בחרב וברעב ובדבר אפקד על הגוי
9 ההוא נאם יהוה עד תמי אתם בידו: ואתם אל תשמעו אל נביאיכם ואל קסמיכם
ואל חלמ־יכם ואל ענניכם ואל כשפיכם אשר הם אמרים אליכם לאמר לא תעבדו
י את מלך בבל: כי שקר הם נבאים לכם למען הרחיק אתכם מעל אדמתכם והדחתי
11 אתכם ואבדתם: והגוי אשר יביא את צוארו בעל מלך בבל ועבדו והנחתיו על
12 אדמתו נאם יהוה ועבדה וישב בה: ואל צדקיה מלך יהודה תדברי‹ ככל הדברים
13 האלה לאמר הביאו את צואריכם בעל מלך בבל ועבדו אתו ועמו וחיו: למה
תמותו אתה ועמך בחרב ברעב ובדבר כאשר דבר יהוה אל הגוי אשר לא יעבד
14 את מלך בבל: ואל תשמעו אל דברי הנבאים האמרים אליכם לאמר לא תעבדו
טו את מלך בבל כי שקר הם נבאים לכם: כי לא שלחתים נאם יהוה והם נבאים
16 בשמי לשקר למען הדיחי אתכם ואבדתם אתם והנביאים הנבאים לכם: ואל
הכהנים ואל כל העם הזה תדברי‹ לאמר כה אמר יהוה אל תשמעו אל דברי
נביאיכם הנבאים לכם לאמר הנה כלי בית יהוה מושבים מבבלה עתה מהרה כי
17 שקר המה נבאים לכם: אל תשמעו אליהם עבדו את מלך בבל וחיו למה תהיה
18 העיר הזאת חרבה: ואם נבאים הם ואם יש דבר יהוה אתם יפגעו נא ביהוה
צבאות לבלתי ›באו הכלים הנותרים בבית יהוה ובית מלך יהודה ובירושלם
19.ב בבלה: כי כה אמר יהוה ◦ על יתר הכלים ◦ | אשר לא לקחם ◦ מלך בבל
22. בגלותו את יכניהו ◦ מירושלם ◦ : בבלה יובאו ◦ נאם יהוה ◦ :
28,אb ›יאמר‹ חנניה בן עזר הנביא אשר מגבעון בבית יהוה לעיני הכהנים וכל
2 העם לאמר: כה אמר יהוה צבאות אלהי ישראל לאמר שברתי את על מלך בבל:
4-3 בעוד שנתים ימים אני משיב אל המקום הזה את ◦ כלי בית יהוה ◦ : ואת
ה יכניה ◦ ואת ◦ גלות יהודה ◦ כי אשבר את על מלך בבל: ויאמר ירמיה הנביא
6 אל חנניה הנביא לעיני הכהנים ולעיני כל העם העמדים בבית יהוה: ויאמר
ירמיה הנביא אמן כן יעשה יהוה יקם יהוה את דבריך אשר נבאת להשיב כלי

(a) 27,7 ועבדו אתו כל הגוים ואת בנו ואת בן בנו עד בא עת ארצו גם הוא ועבדו בו גוים רבים ומלכים גדולים:

להם למען ישובו איש מדרכו הרעה וסלחתי לעונם ולחטאתם: ויקרא ירמיהו 36,4
את ברוך בן נריה ויכתב ברוך מפי ירמיהו את כל דברי יהוה אשר דבר אליו
על מגלת ספר: ויצוה ירמיהו את ברוך לאמר אני עצור לא אוכל לבוא בית ה
יהוה: ובאת אתה וקראת במגלה אשר כתבת מפי את דברי יהוה באזני העם 6
בית יהוה ביום צום וגם באזני כל יהודה הבאים מעריהם תקראם: אולי תפל 7
תחנתם לפני יהוה וישבו איש מדרכו הרעה כי גדול האף והחמה אשר דבר
יהוה אל העם הזה: ויעש ברוך בן נריה ככל אשר צוהו ירמיהו הנביא לקרא 8
בספר דברי יהוה בית יהוה: ויהי בשנה החמשית ליהויקים בן יאשיהו מלך 9
יהודה בחדש התשעי קראו צום לפני יהוה כל העם בירושלם וכל העם הבאים
מערי יהודה בירושלם: ויקרא ברוך בספר את דברי ירמיהו בית יהוה בלשכת י
גמריהו בן שפן הספר בחצר העליון פתח שער בית יהוה החדש באזני כל העם:
וישמע מכיהו בן גמריהו בן שפן את כל דברי יהוה מעל הספר: וירד בית המלך 12.11
על לשכת הספר והנה שם כל השרים יושבים אלישמע הספר ודליהו בן שמעיהו
ואלנתן בן עכבור וגמריהו בן שפן וצדקיהו בן חנניהו וכל השרים: ויגד להם 13
מכיהו את כל הדברים אשר שמע בקרא ברוך בספר באזני העם: וישלחו כל 14
השרים אל ברוך את יהודי בן נתניהו בן שלמיהו בן כושי לאמר המגלה אשר
קראת בה באזני העם קחנה בידך ולך ויקח ברוך בן נריהו את המגלה בידו
ויבא אליהם: ויאמרו אליו שב נא וקראנה באזנינו ויקרא ברוך באזניהם: ויהי 16.טו
כשמעם את כל הדברים פחדו איש אל רעהו ויאמרו אל ברוך הגיד נגיד למלך
את כל הדברים האלה: ואת ברוך שאלו לאמר הגד נא לנו איך כתבת את כל 17
הדברים האלה ◦ : ויאמר להם ברוך מפיו יקרא אלי את כל הדברים האלה ואני 18
כתב על הספר בדיו: ויאמרו השרים אל ברוך לך הסתר אתה וירמיהו ואיש אל 19
ידע איפה אתם: ויבאו אל המלך חצרה ואת המגלה הפקדו בלשכת אלישמע כ
הספר ויגידו באזני המלך את כל הדברים: וישלח המלך את יהודי לקחת את 21
המגלה ויקחה מלשכת אלישמע הספר ויקראה יהודי באזני המלך ובאזני כל
השרים העמדים מעל המלך: והמלך יושב בית החרף בחדש התשיעי ואת האח 22
לפניו מבערת: ויהי כקרא יהודי שלש דלתות וארבעה יקרעה בתער הספר והשלך 23
אל האש אשר אל האח עד תם כל המגלה על האש אשר על האח: ולא פחדו 24
ולא קרעו את בגדיהם המלך וכל עבדיו השמעים את כל הדברים האלה: וגם כה
אלנתן ודליהו וגמריהו הפגעו במלך לבלתי שרף את המגלה ולא שמע אליהם:
ויצוה המלך את ירחמאל בן המלך ואת שריהו בן עזריאל ואת שלמיהו בן עבדאל 26
לקחת את ברוך הספר ואת ירמיהו הנביא ויסתרם יהוה:
ויהי דבר יהוה אל ירמיהו אחרי שרף המלך את המגלה ואת הדברים אשר 27
כתב ברוך מפי ירמיהו לאמר: שוב קח לך מגלה אחרת וכתב עליה את כל 28
הדברים ◦ אשר היו על המגלה ◦ אשר שרף יהויקים מלך יהודה: ועל יהויקים 29
מלך יהודה תאמר כה אמר יהוה אתה שרפת את המגלה הזאת לאמר מדוע
כתבת עליה לאמר בא יבוא מלך בבל והשחית את הארץ הזאת והשבית ממנה
אדם ובהמה: לכן כה אמר יהוה על יהויקים מלך יהודה לא יהיה לו יושב על ל
כסא דוד ונבלתו תהיה משלכת לחרב ביום ולקרח בלילה: ופקדתי עליו ועל זרעו 31
ועל עבדיו את עונם והבאתי עליהם ועל ישבי ירושלם ואל איש יהודה את כל
הרעה אשר דברתי אליהם ולא שמעו: וי◦קח ‹ברוך› מגלה אחרת ויכתב עליה 32
מפי ירמיהו את כל דברי הספר אשר שרף יהויקים מלך יהודה באש ועוד נוסף
עליהם דברים רבים כהמה:

20 ואת כל יגיעה ואת כל יקרה ואת כל אוצרות מלכי יהודה אתן ביד איביהם
6 ובזזום ולקחום והביאום בבלה: ואתה פשחור וכל ישבי ביתך תלכו בשבי ובבל
תבוא ושם תמות ושם תקבר אתה וכל אהביך אשר נבאת להם בשקר:

26,א בראשית ממלכות יהויקים בן יאשיהו מלך יהודה היה הדבר הזה אל ירמיהו
2 מאת יהוה לאמר: כה אמר יהוה עמד בחצר בית יהוה ודברת אל כל
יהודה הבאים להשתחות בית יהוה את כל הדברים אשר צויתך לדבר אליהם
3 אל תגרע דבר: אולי ישמעו וישבו איש מדרכו הרעה ונחמתי אל הרעה אשר
4 אנכי חשב לעשות להם מפני רע מעלליהם: ואמרת אליהם כה אמר יהוה אם
ה לא תשמעו אלי ללכת בתורתי אשר נתתי לפניכם: לשמע על דברי עבדי הנבאים
6 אשר אנכי שלח אליכם השכם ושלח ולא שמעתם: ונתתי את הבית הזה כשלה
ואת העיר הזאת אתן לקללה לכל גויי הארץ:
7 וישמעו הכהנים והנביאים וכל העם את ירמיהו מדבר את הדברים האלה
8 בבית יהוה: ויהי ככלות ירמיהו לדבר את כל אשר צוה יהוה לדבר אל כל
9 העם ויתפשו אתו הכהנים והנביאים לאמר מות תמות: מדוע נבית בשם יהוה
לאמר כשלו יהיה הבית הזה והעיר הזאת תחרב מאין יושב ויקהל כל העם אל
י ירמיהו בבית יהוה: וישמעו שרי יהודה את הדברים האלה ויעלו מבית המלך
11 בית יהוה וישבו בפתח שער יהוה החדש: ויאמרו הכהנים והנביאים אל השרים
ואל כל העם לאמר משפט מות לאיש הזה כי נבא אל העיר הזאת כאשר
12 שמעתם באזניכם: ויאמר ירמיהו אל כל השרים ואל כל העם לאמר יהוה שלחני
13 להנבא אל הבית הזה ואל העיר הזאת את כל הדברים אשר שמעתם: ועתה
היטיבו דרכיכם ומעלליכם ושמעו בקול יהוה אלהיכם וינחם יהוה אל הרעה אשר
14.טו דבר עליכם: ואני הנני בידכם עשו לי כטוב וכישר בעיניכם: אך ידע תדעו כי
אם ממתים אתם אתי כי דם נקי אתם נתנים עליכם ואל העיר הזאת ואל ישביה
16 כי באמת שלחני יהוה עליכם לדבר באזניכם את כל הדברים האלה: ויאמרו
השרים וכל העם אל הכהנים ואל הנביאים אין לאיש הזה משפט מות כי בשם
17 יהוה אלהינו דבר אלינו: ויקמו אנשים מזקני הארץ ויאמרו אל כל קהל העם
18 לאמר: מיכיה המורשתי היה נבא בימי חזקיהו מלך יהודה ויאמר אל כל עם
יהודה לאמר כה אמר יהוה צבאות ציון שדה תחרש וירושלים עיים תהיה והר
19 הבית לבמות יער: ההמת המתהו חזקיהו מלך יהודה וכל יהודה הלא ירא את
יהוה ויחל את פני יהוה וינחם יהוה אל הרעה אשר דבר עליהם ואנחנו עשים
24 רעה גדולה על נפשותינו: אך יד אחיקם בן שפן היתה את ירמיהו לבלתי תת
אתו ביד העם להמיתו:
כ וגם איש היה מתנבא בשם יהוה אוריהו בן שמעיהו מקרית היערים וינבא
21 על העיר הזאת ועל הארץ הזאת ככל דברי ירמיהו: וישמע המלך יהויקם וכל
גבוריו וכל השרים את דבריו ויבקש המלך המיתו וישמע אוריהו וירא ויברח
22 ויבא מצרים: וישלח המלך יהויקים אנשים מצרים את אלנתן בן עכבור ואנשים
23 אתו אל מצרים: ויוציאו את אוריהו ממצרים ויביאהו אל המלך יהויקים ויכהו
בחרב וישלך את נבלתו אל קברי בני העם:

36,א ויהי בשנה הרביעת ליהויקים בן יאשיהו מלך יהודה היה הדבר הזה אל
2 ירמיהו מאת יהוה לאמר: קח לך מגלת ספר וכתבת אליה את כל הדברים אשר
דברתי אליך על ישראל ועל יהודה ועל כל הגוים מיום דברתי אליך מימי יאשיהו
3 ועד היום הזה: אולי ישמעו בית יהודה את כל הרעה אשר אנכי חשב לעשות

ספר דברי ירמיהו
והוא כתוב ימים רבים אחרי מות הנביא

כה אמר יהוה הלוך וקנית בקבק יוצר חרש ו‹לקחת› מזקני העם ומזקני 19,א
הכהנים: ויצאת אל גיא בן הנם אשר פתח שער החרסית וקראת שם את 2
הדברים אשר אדבר אליך: ואמרת שמעו דבר יהוה מלכי יהודה וישבי ירושלם 3
כה אמר יהוה צבאות אלהי ישראל הנני מביא רעה על המקום הזה אשר כל
שמעה תצלנה אזניו: יען אשר עזבני וינכרו את המקום הזה ויקטרו בו לאלהים 4
אחרים אשר לא ידעום המה ואבותיהם ומלכי יהודה ומלאו את המקום הזה דם
נקים: ובנו את במות הבעל לשרף את בניהם באש עלות לבעל אשר לא צויתי ה
ולא דברתי ולא עלתה על לבי: לכן הנה ימים באים נאם יהוה ולא יקרא למקום 6
הזה עוד התפת וגיא בן הנם כי אם גיא ההרגה: ובקתי את עצת יהודה וירושלם 7
במקום הזה והפלתים בחרב לפני איביהם וביד מבקשי נפשם ונתתי את נבלתם
למאכל לעוף השמים ולבהמת הארץ: ושמתי את העיר הזאת לשמה ולשרקה כל 8
עבר עליה ישם וישרק על כל מכתה: והאכלתים את בשר בניהם ואת בשר 9
בנתיהם ואיש בשר רעהו יאכלו במצור ובמצוק אשר יציקו להם איביהם ומבקשי
נפשם: ושברת הבקבק לעיני האנשים ההלכים אותך: ואמרת אליהם כה אמר י.11
יהוה צבאות ככה אשבר את העם הזה ואת העיר הזאת כאשר ישבר את כלי
היוצר אשר לא יוכל להרפה עוד ◦ : כן אעשה למקום הזה נאם יהוה וליושביו 12
◦לתת את העיר הזאת כתפת: והיו בתי ירושלם ובתי מלכי יהודה כמקום התפת 13
הטמא◦ לכל הבתים אשר קטרו על גגתיהם לכל צבא השמים והסך◦ נסכים
לאלהים אחרים:

ויבא ירמיהו מהתפת אשר שלחו יהוה שם להנבא ויעמד בחצר בית יהוה 14
ויאמר אל כל העם: כה אמר יהוה צבאות אלהי ישראל הנני מביא◦ אל העיר טו
הזאת ועל כל עריה את כל הרעה אשר דברתי עליה כי הקשו את ערפם לבלתי 16
שמוע את דברי:

וישמע פשחור בן אמר הכהן והוא פקיד נגיד בבית יהוה את ירמיהו נבא 20,א
את הדברים האלה: ויכה◦ ◦ ויתן אתו על המהפכת אשר בשער בנימן העליון 2
אשר בבית יהוה: ויהי ממחרת ויצא פשחור את ירמיהו מן המהפכת ויאמר אליו 3
ירמיהו לא פשחור קרא יהוה שמך כי אם מגור מסביב: כי כה אמר יהוה הנני 4
נתנך למגור לך ולכל אהביך ונפלו בחרב איביהם ועיניך ראות ואת כל יהודה
אתן ביד מלך בבל והגלם בבלה והכם בחרב: ונתתי את כל חסן העיר הזאת ה

דברי ירמיהו הנביא
אשר נשמטו ממקומותם באשמת הסופרים
ואין לאל ידינו לסדרם בסדרם הראשון

2,יד.14 העבד ישראל אם יליד בית הוא מדוע היה לבז: עליו ישאגו כפרים נתנו
16 קולם וישתו ארצו לשמה עריו נצתה מבלי ישב: גם בני נף ותחפנ־ח־ס ידעוך
17 קדקד: הלוא זאת תעשה לך עזבך את יהוה אלהיך ∘ :

●

9,22 כה אמר יהוה אל יתהלל חכם בחכמתו ואל יתהלל הגבור בגבורתו אל
23 יתהלל עשיר בעשרו: כי אם בזאת יתהלל המתהלל השכל וידע אותי כי אני
יהוה עשה חסד משפט וצדקה בארץ כי באלה חפצתי נאם יהוה:

●

כד.24 הנה ימים באים נאם יהוה ופקדתי על כל מול בערלה: על מצרים ועל
יהודה ועל אדום ועל בני עמון ועל מואב ועל כל קצוצי פאה הישבים במדבר
כי כל הגוים ערלים וכל בית ישראל ערלי לב:

●

12,4 עד מתי תאבל הארץ ועשב כל השדה ייבש מרעת ישבי בה ספתה בהמות
ועוף כי אמרו לא יראה את אחריתנו:

●

16,19 יהוה עזי ומעזי ומנוסי ביום צרה אליך גוים יבאו מאפסי ארץ ויאמרו אך
כ שקר נחלו אבותינו הבל ואין בם מועיל: היעשה לו אדם אלהים והמה לא
אלהים:

●

17,ה כה אמר יהוה ארור הגבר אשר יבטח באדם ושם בשר זרעו ומן יהוה יסור
6 לבו: והיה כערער בערבה ולא יראה כי יבוא טוב ושכן חררים במדבר ארץ
8.7 מלחה ולא תשב: ברוך הגבר אשר יבטח ביהוה והיה יהוה מבטחו: והיה כעץ
שתול על מים ועל יובל ישלח שרשיו ולא ירא כי יבא חם והיה עלהו רענן
ובשנת בצרת לא ידאג ולא ימיש מעשות פרי:

●

י.9 עקב הלב מכל ואנש הוא מי ידענו: אני יהוה חקר לב בחן כליות ∘לתת
לאיש כדרכ־יו כפרי מעלליו:

●

11 קרא דגר ולא ילד עשה עשר ולא במשפט בחצי ימ־יו יעזבנו ובאחריתו
יהיה נבל:∘
13 מקוה ישראל יהוה כל עזביך יבשו ∘יסורי־ך∘ בארץ יכלמו כי עזבו מקור
מים חיים את יהוה:

46,כח ושב יעק־ב ושקט ושאנן ואין מחריד: אתה אל תירא עבדי יעקב נאם יהוה כי אתך אני כי
אעשה כלה בכל הגוים אשר הדחתיך שמה ואתך לא אעשה כלה ויסרתיך למשפט ונקה לא
אנקך:

(∘) 17,יב כסא כבוד מרום מראשון מקום מקדשנו:

31 צינים שמי לך תמרורים שתי לבך למסלה דרך הלכת° שובי בתולת ישראל שבי
22 אל עריך אלה: עד מתי תתחמקין הבת השובבה כי ברא יהוה חדשה בארץ
23 °נקבה תסובב גבר°: כה אמר יהוה צבאות אלהי ישראל עוד יאמרו את הדבר
הזה בארץ יהודה ובעריו בשובי את שבותם יברכך יהוה נוה צדק הר הקדש:
24.כה וישבו בה יהודה וכל עריו יחדו אכרים ונסעו בעדר: כי הרויתי נפש עיפה וכל
26 נפש דאבה מלאתי: על זאת הקיצתי ואראה ושנתי ערבה לי:
27 הנה ימים באים נאם יהוה וזרעתי את בית ישראל ואת בית יהודה זרע
28 אדם וזרע בהמה: והיה כאשר שקדתי עליהם לנתוש ° ולהרע כן אשקד עליהם
29 לבנות ולנטוע נאם יהוה: בימים ההם לא יאמרו עוד אבות אכלו בסר ושני
ל בנים תקהינה: כי אם איש בעונו ימות כל האדם האכל הבסר תקהינה שניו:
31 הנה ימים באים נאם יהוה וכרתי את בית ישראל ואת בית יהודה ברית חדשה:
32 לא כברית אשר כרתי את אבותם ביום החזיקי בידם להוציאם מארץ מצרים
33 אשר המה הפרו את בריתי ואנכי בעלתי בם נאם יהוה: כי זאת הברית אשר
אכרת את בית ישראל אחרי הימים ההם נאם יהוה נתתי את תורתי בקרבם
34 ועל לבם אכתבנה והייתי להם לאלהים והמה יהיו לי לעם: ולא ילמדו עוד איש
את רעהו ואיש את אחיו לאמר דעו את יהוה כי כולם ידעו אותי למקטנם ועד
38 גדולם נאם יהוה כי אסלח לעונם ולחטאתם לא אזכר עוד:[a] הנה ימים °באים°
39 נאם יהוה ונבנתה העיר ליהוה ממגדל חננאל עד שער הפנה: ויצא עוד קו°
מ המדה נגדו על גבעת גרב ונסב געתה: וכל העמק הפגרים והדשן וכל השר°מות
עד נחל קדרון עד פנת שער הסוסים מזרחה קדש ליהוה לא ינתש ולא יהרס
עוד לעולם:

46,13 הדבר אשר דבר יהוה אל ירמיהו הנביא לבוא נבוכדראצר מלך בבל להכות
את ארץ מצרים:
14 הגידו במצרים והשמיעו במגדול והשמיעו בנף ובתחפנחס אמרו התיצב
טו והכן לך כי אכלה חרב סביביך: מדוע °נס חף° אביר°ך לא עמד כי יהוה הדפו:
16 הרבה כושל גם נפל איש אל רעהו ויאמרו קומה ונשבה אל עמנו ואל ארץ
17 מולדתנו מפני חרב היונה: °קראו °שם פרעה מלך מצרים שאון העביר המועד:
19.18 חי אני נאם המלך יהוה צבאות שמו כי כתבור בהרים וככרמל בים יבוא: כלי
כ גולה עשי לך יושבת בת מצרים כי נף לשמה תהיה ונצתה מאין יושב: עגלה
21 °יפהפיה° מצרים קרץ מצפון בא ב°ה°: גם שכריה בקרבה כעגלי מרבק כי גם
22 המה הפנו נסו יחדיו לא עמדו כי יום אידם בא עליהם עת פקדתם: קולה כנחש
23 ילך כי בחיל ילכו ובקרדמות באו לה כחטבי עצים: כרתו יערה נאם יהוה כי
24 לא יחקר כי רבו מארבה ואין להם מספר: הבישה בת מצרים נתנה ביד עם
כה צפון: אמר יהוה צבאות אלהי ישראל הנני פוקד אל אמון מנא ועל פרעה ועל
26 מצרים ועל אלהיה ועל מלכיה ועל פרעה ועל הבטחים בו: ונתתים ביד מבקשי
נפשם וביד נבוכדראצר מלך בבל וביד עבדיו ואחרי כן תשכן כימי קדם נאם
יהוה:[β]

(a) לה.31 כה אמר יהוה נתן שמש לאור יומם חקת ירח וכוכבים לאור לילה רגע הים ויהמו גליו
36 יהוה צבאות שמו: אם ימשו החקים האלה מלפני נאם יהוה גם זרע ישראל ישבתו מהיות
37 גוי לפני כל הימים: כה אמר יהוה אם ימדו שמים מלמעלה ויחקרו מוסדי ארץ למטה
גם אני אמאס בכל זרע ישראל על כל אשר עשו נאם יהוה:

(β) 46.27 ואתה אל תירא עבדי יעקב ואל תחת ישראל כי הנני מושעך מרחוק ואת זרעך מארץ שבים

30.7 ידיו על חלציו כיולדה ונהפכו כל פנים לירקון: הוי כי גדול היום ההוא מאין
8 כמהו ועת צרה היא ליעקב וממנה יושע: והיה ביום ההוא נאם יהוה צבאות
9 אשבר עלו מעל צואר־ו־ ומוסרותי־ו־ אנתק ולא יעבדו בו עוד זרים: ועבדו את
יהוה אלהיהם ואת דוד מלכם אשר אקים להם:
13.12 כה אמר יהוה אנוש לשברך נחלה מכתך: אין דן דינך למזור רפאות
14 תעלה אין לך: כל מאהביך שכחוך אותך לא ידרשו כי מכת אויב הכיתיך מוסר
טו אכזרי על רב עונך עצמו חטאתיך: מה תזעק על שברך אנוש מכאבך על רב
16 עונך עצמו חטאתיך עשיתי אלה לך: לכן כל אכליך יאכלו וכל צריך כלם בשבי
17 ילכו והיו ש־סיך למשסה וכל בזזיך אתן לבז: כי אעלה ארכה לך וממכותיך
18 ארפאך נאם יהוה כי נדחה קראו לך ציון היא דרש אין לה: כה אמר יהוה
הנני שב שבות אהלי יעק־ב ומשכנותיו ארחם ונבנתה עיר על תלה וארמון על
19 משפטו ישב: ויצא מהם תודה וקול משחקים והרבתים ולא ימעטו והכבדתים ולא
כ.21 יצערו: והיו בניו כקדם ועדתו לפני תכון ופקדתי על כל לחציו: והיה אדירו
ממנו ומשלו מקרבו יצא והקרבתיו ונגש אלי כי מי הוא זה ערב את לבו לגשת
31,א אלי נאם יהוה:[β] בעת ההיא נאם יהוה אהיה לאלהים לכל משפחות ישראל
והמה יהיו לי לעם:
2 כה אמר יהוה מצא חן במדבר עם שרידי חרב הלוך להרגיעו ישראל:
4.3 מרחוק יהוה נראה ל־ו אהבת עולם אהבתיך על כן משכתיך חסד: עוד אבנך
ה ונבנית בתולת ישראל עוד תעדי תפיך ויצאת במחול משחקים: עוד תטעי כרמים
6 בהרי שמרון נטעו נטעים וחללו: כי יש יום קראו נצרים בהר אפרים קומו ונעלה
7 ציון אל יהוה אלהינו: כי כה אמר יהוה רנו ליעקב שמחה וצהלו בראש הגוים
8 השמיעו הללו ואמרו הוש־ע יהוה את עמ־ו־ את שארית ישראל: הנני מביא
אותם מארץ צפון וקבצתים מירכתי ארץ בם עור ופסח הרה וילדת יחדו קהל
9 גדול ישובו הנה: בבכי יבאו ובתחנונים אובילם אוליכם אל נחלי מים בדרך
טו ישר לא יכשלו בה כי הייתי לישראל לאב ואפרים בכרי הוא:[γ] כה אמר יהוה
קול ברמה נשמע נהי בכי תמרורים רחל מבכה על בניה מאנה להנחם ־ כי איננו:
16 כה אמר יהוה מנעי קולך מבכי ועיניך מדמעה כי יש שכר לפעלתך נאם יהוה
18.17 ושבו מארץ אויב: ויש תקוה לאחריתך נאם יהוה ושבו בנים לגבולם: שמוע
שמעתי אפרים מתנודד יסרתני ואוסר כעגל לא למד השיבני ואשובה כי אתה
19 יהוה אלהי: כי אחרי שובי נחמתי ואחרי הודעי ספקתי על ירך בשתי וגם
כ נכלמתי כי נשאתי חרפת נעורי: הבן יקיר לי אפרים אם ילד שעשועים כי מדי
21 דברי בו זכר אזכרנו עוד על כן המו מעי לו רחם ארחמנו נאם יהוה: הציבי לך

(α) 30.י ואתה אל תירא עבדי יעקב נאם יהוה ואל תחת ישראל כי הנני מושיעך מרחוק ואת זרעך
11 מארץ שבים ושב יעקב ושקט ושאנן ואין מחריד: כי אתך אני נאם יהוה להושיעך כי אעשה
כלה בכל הגוים אשר הפיצותיך שם אך אתך לא אעשה כלה ויסרתיך למשפט ונקה לא
אנקך:

(β) 23.22 והייתם לי לעם ואנכי אהיה לכם לאלהים: הנה סערת יהוה חמה יצאה סער מתגורר על
24 ראש רשעים יחול: לא ישוב חרון אף יהוה עד עשתו ועד הקימו מזמות לבו באחרית הימים
תתבוננו בה:

(γ) 31.י שמעו דבר יהוה גוים והגידו באיים ממרחק ואמרו מזרה ישראל יקבצנו ושמרו כרעה עדרו:
12.11 כי פדה יהוה את יעקב וגאלו מיד חזק ממנו: ובאו ורננו במרום ציון ונהרו אל טוב יהוה
על דגן ועל תירש ועל יצהר ועל בני צאן ובקר והיתה נפשם כגן רוה ולא יוסיפו לדאבה
13 עוד: אז תשמח בתולה במחול ובחרים וזקנים יחדו והפכתי אבלם לששון ונחמתים ושמחתים
14 מיגונם: ורויתי נפש הכהנים דשן ועמי את טובי ישבעו נאם יהוה:

‹› כה אמר יהוה אלהי ישראל על בתי העיר הזאת ועל בתי מלכי יהודה 33.4
¹הנתצים ²אשר ⁸הכשדים ⁵באים ³בסללות ⁴ובחרב | ⁶להלחם עליהם ולמלאם ה
את פגרי האדם אשר הכיתי באפי ובחמתי ואשר הסתרתי פני מהם על כל
רעתם: הנני מעלה לה ארכה ומרפא ורפאתם וגליתי להם עתרת שלום ואמת: 6
והשבתי את שבות יהודה ואת שבות ישראל ובנתים כבראשנה: וטהרתים מכל 8.7
עונם אשר חטאו לי וסלחתי לכל עונותיהם אשר חטאו לי ואשר פשעו בי:
והיתה לי לששון לתהלה ולתפארת לכל גויי הארץ אשר ישמעו את כל הטובה 9
אשר אנכי עשה ופחדו ורגזו על כל הטובה ועל כל השלום אשר אנכי עשה
לה: כה אמר יהוה עוד ישמע במקום הזה אשר אתם אמרים חרב הוא מאין י
אדם ומאין בהמה בערי יהודה ובחצות ירושלם הנשמות מאין אדם ומאין יושב
ומאין בהמה: קול ששון וקול שמחה קול חתן וקול כלה ͣ כי אשיב את שבות 11
הארץ כבראשנה אמר יהוה: כה אמר יהוה צבאות עוד יהיה במקום הזה החרב 12
מאין אדם ועד בהמה ובכל עריו נוה רעים מרבצים צאן: בערי ההר בערי השפלה 13
ובערי הנגב ובארץ בנימן ובסביבי ירושלם ובערי יהודה עד תעברנה הצאן על
ידי מונה אמר יהוה: ᵝ לכן הנה ימים באים נאם יהוה ולא יאמרו עוד חי יהוה 23.7 (16,14=)
אשר העלה את בני ישראל מארץ מצרים: כי אם חי יהוה אשר העלה את 8 (15=)
זרע ישראל מארץ צפנה ומכל הארצות אשר הדיחם שמה והושבתים על
אדמתם אשר נתתי לאבותם:

דברי ירמיהו האחרונים
אשר דבר אחרי אשר נלכדה ירושלם

הדבר אשר היה אל ירמיהו מאת יהוה לאמר: כה אמר יהוה אלהי ישראל 30,2.א
לאמר כתב לך את כל הדברים אשר דברתי אליך אל ספר: כי הנה ימים באים 3
נאם יהוה ושבתי את שבות עמי ישראל ויהודה אמר יהוה והשבתים אל הארץ
אשר נתתי לאבתם וירשוה:
ואלה הדברים אשר דבר יהוה אל ישראל ואל יהודה: כה אמר יהוה קול 4.ה
חרדה שמעני פחד ואין שלום: שאלו נא וראו אם ילד זכר מדוע ראיתי כל גבר 6

(α) 33.11 קול אמרים הודו את יהוה צבאות כי טוב יהוה כי לעולם חסדו מבאים תודה בית יהוה

(β) 1.4 הנה ימים באים נאם יהוה והקימתי את הדבר הטוב אשר דברתי אל בית ישראל ועל
טו בית יהודה: בימים ההם ובעת ההיא אצמיח לדוד צמח צדקה ועשה משפט וצדקה בארץ:
17.16 בימים ההם תושע יהודה וירושלם תשכון לבטח וזה אשר יקרא לה יהוה צדקנו: כי כה
18 אמר יהוה לא יכרת לדוד איש ישב על כסא בית ישראל: ולכהנים הלוים לא יכרת איש
19 מלפני מעלה עולה ומקטיר מנחה ועשה זבח כל הימים: ויהי דבר יהוה אל ירמיהו
כ לאמר: כה אמר יהוה אם תפרו את בריתי היום ואת בריתי הלילה ולבלתי היות יומם
21 ולילה בעתם: גם בריתי תפר את דוד עבדי מהיות לו בן מלך על כסאו ואת הלוים
22 הכהנים משרתי: אשר לא יספר צבא השמים ולא ימד חול הים כן ארבה את זרע דוד
2.4.23 עבדי ואת הלוים משרתי אתי: ויהי דבר יהוה אל ירמיהו לאמר: הלוא ראית מה העם
הזה דברו לאמר שתי המשפחות אשר בחר יהוה בהם וימאסם ואת עמי ינאצון מהיות
כה עוד גוי לפניהם: כה אמר יהוה אם לא בריתי יומם ולילה חקות שמים וארץ לא שמתי:
26 גם זרע יעקב ודוד עבדי אמאס מקחת מזרעו משלים אל זרע אברהם ישחק ויעקב כי
אשיב את שבותם ורחמתים:

32,12 את ספר המקנה את החתום ◦ ואת הגלוי׃ ואתן את‹ו› אל ברוך בן נריה בן
מחסיה לעיני חנמאל דדי ולעיני העדים הכתבים בספר המקנה ‹ו›לעיני כל
14.13 היהודים הישבים בחצר המטרה׃ ואצוה את ברוך לעיניהם לאמר׃ כה אמר יהוה
צבאות אלהי ישראל לקוח ◦ את ספר המקנה הזה ◦את החתום ואת ‹›
מו הגלוי ‹› ונתת‹ו› בכלי חרש למען יעמד◦ ימים רבים׃ כי כה אמר יהוה צבאות
16 אלהי ישראל עוד יקנו בתים ושדות וכרמים בארץ הזאת׃ ואתפלל אל יהוה אחרי
24 תתי את ספר המקנה אל ברוך בן נריה לאמר׃[a] הנה הסללות באו העיר ללכדה
והעיר נתנה ביד הכשדים הנלחמים עליה מפני החרב והרעב והדבר ואשר דברת
כה היה והנך ראה׃ ואתה אמרת אלי ◦ קנה לך השדה בכסף והעד עדים והעיר
27.26 נתנה ביד הכשדים׃ ויהי דבר יהוה אל‹י› לאמר׃ הנה אני יהוה אלהי כל בשר
28 הממני יפלא כל דבר׃ לכן כה אמר יהוה הנני נתן את העיר הזאת ביד ◦ מלך
29 בבל ולכדה׃ ובאו הכשדים הנלחמים על העיר הזאת והציתו את העיר הזאת
באש ושרפו‹ ›את הבתים אשר קטרו על גגותיהם לבעל והסכו נסכים לאלהים
ל אחרים למען הכעיסני׃ כי היו בני ישראל ובני יהודה אך עשים הרע בעיני
31 מנערתיהם ◦׃ כי על אפי ועל חמתי היתה לי העיר הזאת למן היום אשר בנו
32 אותה ועד היום הזה להסירה מעל פני׃ על כל רעת בני ישראל ובני יהודה
אשר עשו להכעיסני המה מלכיהם שריהם כהניהם ונביאיהם ואיש יהודה וישבי
33 ירושלם׃ ויפנו אלי ערף ולא פנים ולמד אתם השכם ולמד ואינם שמעים לקחת
לה.34 מוסר׃ וישמו שקוציהם בבית אשר נקרא שמי עליו לטמאו׃ ויבנו את במות
הבעל אשר בגיא בן הנם להעביר את בניהם ואת בנותיהם למלך אשר לא
צויתים ולא עלתה על לבי לעשות התועבה הזאת למען החטיא את יהודה׃
36 ועתה לכן כה אמר יהוה אלהי ישראל אל העיר הזאת אשר את‹ה› אמר◦ נתנה
37 ביד מלך בבל בחרב וברעב ובדבר׃ הנני מקבצם מכל הארצות אשר הדחתים
38 שם באפי ובחמתי ובקצף גדול והשבתים אל המקום הזה והשבתים לבטח׃ והיו
39 לי לעם ואני אהיה להם לאלהים׃ ונתתי להם לב אחד ודרך אחד ליראה אותי
מ כל הימים לטוב להם ולבניהם אחריהם׃ וכרתי להם ברית עולם אשר לא אשוב
41 מאחריהם להיטיבי אותם ואת יראתי אתן בלבבם לבלתי סור מעלי׃ וששתי
42 עליהם להטיב אותם ונטעתים בארץ הזאת באמת בכל לבי ובכל נפשי׃ כי כה
אמר יהוה כאשר הבאתי אל העם הזה את כל הרעה הגדולה הזאת כן אנכי
43 מביא עליהם את כל הטובה אשר אנכי דבר עליהם׃ ונקנה השדה בארץ הזאת
44 אשר את‹ה› אמר◦ שממה היא מאין אדם ובהמה נתנה ביד הכשדים׃ שדות
בכסף יקנו וכתוב בספר וחתום והעד עדים בארץ בנימן ובסביבי ירושלם ובערי
יהודה ובערי ההר ובערי השפלה ובערי הנגב כי אשיב את שבותם נאם יהוה׃
33,א ויהי דבר יהוה אל ירמיהו שנית והוא עודנו עצור בחצר המטרה לאמר׃[β]

(α) 32.17 אהה ארני יהוה הנה אתה עשית את השמים ואת הארץ בכחך הגדול ובזרעך הנטויה לא
18 יפלא ממך כל דבר׃ עשה חסד לאלפים ומשלם עון אבות אל חיק בניהם אחריהם האל הגדול
19 הגבור יהוה צבאות שמו׃ גדל העצה ורב העליליה אשר עיניך פקחות על כל דרכי בני אדם
כ לתת לאיש כדרכיו וכפרי מעלליו׃ אשר שמת אתות ומפתים בארץ מצרים עד היום הזה ובישראל
21 ובאדם ותעשה לך שם כיום הזה׃ ותצא את עמך את ישראל מארץ מצרים באתות ובמופתים
22 וביד חזקה ובאזרוע נטויה ובמורא גדול׃ ותתן להם את הארץ הזאת אשר נשבעת לאבותם
23 לתת להם ארץ זבת חלב ודבש׃ ויבאו וירשו אתה ולא שמעו בקולך ובתר־תך לא הלכו את
כל אשר צויתה להם לעשות לא עשו ותקרא אתם את כל הרעה הזאת׃

(β) 33.3.2 כה אמר יהוה עשה יהוה יוצר אותה להכינה יהוה שמו׃ קרא אלי ואענך ואגידה לך גדלות
ובצרות לא ידעתם׃

הצרים עליכם מחוץ לחומה ואספתי אותם אל תוך העיר הזאת: ונלחמתי אני 21,ה
אתכם ביד נטויה ובזרוע חזקה ובאף ובחמה ובקצף גדול: והכיתי את יושבי 6
העיר הזאת ◦את האדם ואת הבהמה בדבר גדול ימתו: ואחרי כן נאם יהוה 7
אתן את צדקיהו מלך יהודה ואת עבדיו ואת העם ◦ הנשארים בעיר הזאת מן
הדבר מן החרב ומן הרעב ביד ◦ איביהם וביד מבַקשי נפשם והכם לפי חרב לא
יחוס עליהם ולא יחמל ולא ירַחם: ואל העם הזה תאמר כה אמר יהוה הנני נתן 8
לפניכם את דרך החיים ואת דרך המות: הישב בעיר הזאת ימות בחרב וברעב 9
ובדבר והיוצא ונפל על הכשדים הצרים עליכם יחיה והיתה לו נפשו לשלל: כי י
שמתי פני בעיר הזאת לרעה ולא לטובה נאם יהוה ביד מלך בבל תנתן ושרפה
באש:[α] הנני אלַיך ישבת העמק צור המישר נאם יהוה האמרים מי יחת עלינו 13
ומי יבוא במעונותינו: ופקדתי עליכם כפרי מעלליכם נאם יהוה והצתי אש ביערה 14
ואכלה כל סביביה:

ארור היום אשר יֻלדתי בו יום אשר ילדתני אמי אל יהי ברוך: ארור האיש 20,טו.14
אשר בִשר את אבי לאמר יֻלד לך בן זכר שמח שמחהו: והיה האיש ההוא כערים 16
אשר הפך יהוה ולא נחם ושמע זעקה בבקר ותרועה בעת צהרים: ·למה· לא 17
מו·תתַ·ני ·ב·רחם ותהי לי אמי קברי ורחמה הרת עולם: למה זה מרחם יצאתי 18
לראות עמל ויגון ויכלו בבשת ימי:
פתיתני יהוה ואפת חזקתַני ותוכל הייתי לשחוק כל היום כלה לעג לי: כי מִדֵי 8.7
אדבר אזעק חמס ושד אקרא כי היה דבר יהוה לי לחרפה ולקלס כל היום:
ואמרתי לא אזכרנו ולא אדבר עוד בשמו והיה בלבי כאש בערת עצֻר בעצמתי 9
ונלאיתי כַלכל ולא אוכל: כי שמעתי דבת רבים מגור מסביב הגידו ונגידנו כל י
אנוש שלמי שמרֵי צלעי אולי יפתה ונוכלה לו ונקחה נקמתנו ממנו: ויהוה אותי 11
כגבור עריץ על כן רדפי יכשלו ולא יֻכלו בשו מאד כי לא השכילו כלמת עולם
לא תשכח: ויהוה צבאות בחן צדיק ראה כליות ולב אראה נקמתך מהם כי אליך 12
גליתי את ריבי:[β]

הדבר אשר היה אל ירמיהו מאת יהוה בשנת העשירית לצדקיהו מלך 32,א
יהודה:[γ] ואז חיל מלך בבל צרים על ירושלם וירמיהו ◦ היה כלוא בחצר המטרה:[δ] 2
[1]וי·הי· ◦[3] [4]דבר [5]יהוה [6]אל◦ [2]ירמיהו לאמר: הנה חֲנַמְאל בן שַׁלֻם דדך בא אליך 7.6
לאמר קנה לך את שדי אשר בענתות כי לך משפט הגאֻלה לקנות: ויבא אלי 8
חֲנַמְאל בן דדי כדבר יהוה אל חצר המטרה ויאמר אלי קנה נא את שדי אשר
בענתות ◦ כי לך משפט הירֻשה ולך הגאֻלה קנה לך ואדע כי דבר יהוה הוא:
ואקנה את השדה מאת חנמאל בן דדי ◦ ואשקֲלה לו את הכסף שבעה שקלים 9
ועשרה הכסף: ואכתב בספר ואחתם ואעד עדים ואשקל הכסף במאזנים: ואקח י.11

(α) 21,12.11 ולבית מלך יהודה שמעו דבר יהוה: בית דוד כה אמר יהוה דינו לבקר משפט והצילו גזול מיד עושק פן תצא כאש חמתי ובערה ואין מכַבה מפני רע מעללי·כ·ם:

(β) 20,13 שירו ליהוה הללו את יהוה כי הציל את נפש אביון מיד מרֵעים:

(γ) 32,א היא השנה שמנה עשרה שנה לנבוכדראצר:

(δ) 3.2 אשר בית מלך יהודה: אשר כלאו צדקיהו מלך יהודה לאמר מדוע אתה נבא לאמר
4 כה אמר יהוה הנני נתן את העיר הזאת ביד מלך בבל ולכדה: וצדקיהו מלך יהודה
לא ימלט מיד הכשדים כי הנתן ינתן ביד מלך בבל ודבר פיו עם פיו ועיניו את עיני·ו
ה תראינה: ובבל יוליך את צדקיהו ושם יהיה עד פקדי אתו נאם יהוה כי תלחמו את
הכשדים לא תצליחו:

23,9 לנבאים

נשבר לבי בקרבי רחפו כל עצמתי הייתי כאיש שכור וכגבר עברו יין מפני
י יהוה ומפני דברי קדשו: ◦ כי מפני אָלה אבלה הארץ יבְשו נאות מדבר ותהי
11 מרוצתם רעה וגבורתם לא כן: כי גם נביא גם כהן חנפו גם בביתי מצאתי
12 רעתם נאם יהוה: לכן יהיה דרכם להם כחלקלקות באפֵלה ידחו ונפלו בה כי
13 אביא עליהם רעה שנת פקֻדתם נאם יהוה: ובנביאי שמרון ראיתי תִפלה הנבאו
14 בבעל ויַתְעו את עמי את ישראל: ובנבאי ירושלם ראיתי שערורה נאוף והלך
בשקר וחזקו ידי מרעים לבלתי שבו איש מרעתו היו לי כֻלם כסדם וישביה
טו כעמרה: לכן כה אמר יהוה צבאות על הנבאים הנני מאכיל אותם לענה והשקתים
16 מי ראש כי מאת נביאי ירושלם יצאה חנֻפה לכל הארץ: כה אמר יהוה צבאות
אל תשמעו על דברי הנבאים הנבְאים לכם מהבְלים המה אתכם חזון לבם ידברו
17 לא מפי יהוה: אמרים אמור למנַאצַי ·דִבֶר· יהוה שלום יהיה לכם·וכל הלך בשרִרות
18 לבו אמרו לא תבוא עליכם רעה: כי מי עמד בסוד יהוה וירא וישמע את דברו
21 ·(·מי הקשיב דברי ·(וַיִשְׁמָע·):· לא שלחתי את הנביאים והם רצו לא דברתי אליהם
22 והם נבאו: ואם עמדו בסודי וישמיעו דברי את עמי וְישבום מדרכם הרע ומרע
24-23 מעלליהם: האלהי מקרב אני נאם יהוה ולא אלהי מרחק: אם יסתר איש במסתרים
ואני לא אראנו נאם יהוה הלא את השמים ואת הארץ אני מלא נאם יהוה:
26.כה שמעתי את אשר אמרו הנבאים הנבאים בשמי שקר לאמר חלמתי חלמתי: עד
27 מתי הֲיש בלב הנבאים נבאי השקר ונביאי תרמִת לבם: החשבים להשכיח את
עמי שמי בחלומתם אשר יסַפרו איש לרעהו כאשר שכחו אבותם את שמי בבעל:
28 הנביא אשר אתו חלום יסַפר חלום·(· ואשר דברי אתו ידבר דברי אמת מה לתבן
ל.29 את הבר נאם יהוה: הלוא כה דברי כאש נאם יהוה וכפטיש יפֹצץ סלע: לכן
31 הנני על הנביאים נאם יהוה מגנבי דברי איש מאת רעהו: הנני על הנביאים
32 נאם יהוה הלקחים לשונם וינאמו נאם: הִנני על ·הנביאים· נבאי חלמות שקר
נאם יהוה ויסַפרום ויַתְעו את עמי בשקריהם ובפַחזותם ואנכי לא שלחתים ולא
33 צויתים והועיל לא יועילו לעם הזה נאם יהוה: וכי ישאלך העם הזה או הנביא
או כהן לאמר מה משא יהוה ואמרת אליהם את·ם ה·משא ונטשתי אתכם נאם
34 יהוה: והנביא והכהן והעם אשר יאמר משא יהוה ופקדתי על האיש ההוא ועל
לה ביתו: כה תאמרו איש על רעהו ואיש אל אחיו מה ענה יהוה ומה דבר יהוה:
36 ומשא יהוה לא תזכרו עוד כי המשא יהיה לאיש דברו והפכתם את דברי אלהים
37 חיים יהוה צבאות אלהינו: כה תאמר·(· אל הנביא מה ענך יהוה ומה דבר יהוה:
38 ואם משא יהוה תאמרו לכן כה אמר יהוה יען אמרכם את הדבר הזה משא יהוה
39 ואשלח אליכם לאמר לא תאמרו משא יהוה: לכן הנני ונ·שָא·תי אתכם נ·ש·א
מ ונטשתי אתכם ואת העיר אשר נתתי לכם ולאבתיכם מעל פני: ונתתי עליכם
חרפת עולם וכלִמות עולם אשר לא תשכח:

21,א הדבר אשר היה אל ירמיהו מאת יהוה בשלח אליו המלך צדקיהו את
2 פשחור בן מלכיה ואת צפניה בן מעשֵיה הכהן לאמר: דרש נא בעדנו את יהוה
כי נבוכדראצר מלך בבל נלחם עלינו אולי יעשה יהוה אותנו ככל נפלאתיו ויעלה
4-3 מעלינו: ויאמר ·יהוה· אלי·· כה תאמר·· אל צדקיהו: כה אמר יהוה אלהי ישראל
הנני מֵסב את כלי המלחמה אשר בידכם אשר אתם נלחמים בם את ◦ הכשדים

(◦) 23.ב-19 הנה סערת יהוה חמה יצאה וסער מתחולל על ראש רשעים יחול: לא ישוב אף יהוה עד
עשתו ועד הקימו מזמות לבו באחרית הימים תתבוננו בה בינה:

רכבים ברכב ובסוסים הוא ועבדיו ועמו: ואם לא תשמעו את הדברים האלה 22,ה
בי נשבעתי נאם יהוה כי לחרבה יהיה הבית הזה: כי כה אמר יהוה על בית 6
מלך יהודה

גלעד אתה לי ראש הלבנון
אם לא אשיתך מדבר ערים לא נושבו:
וקדשתי עליך משחתים איש וכליו 7
וכרתו מבחר ארזיך והפילו על האש:

ועברו גוים רבים על העיר הזאת ואמרו איש אל רעהו על מה עשה יהוה ככה 8
לעיר הגדולה הזאת: ואמרו על אשר עזבו את ברית יהוה אלהיהם וישתחוו 9
לאלהים אחרים ויעבדום:
אל תבכו למת ואל תנדו לו בכו בכו להלך כי לא ישוב עוד וראה את י
ארץ מולדתו: כי כה אמר יהוה אל שלם בן יאשיהו מלך יהודה המלך תחת 11
יאשיהו אביו אשר יצא מן המקום הזה לא ישוב שם עוד: כי במקום אשר הגלו 12
אתו שם ימות ואת הארץ הזאת לא יראה עוד:
הוי בנה ביתו בלא צדק ועליותיו בלא משפט ברעהו יעבד חנם ופעלו לא 13
יתן לו: האמר אבנה לי בית מדות ועליות מרוחים וקרע לו חלוני ספון בארז 14
ומשוח בששר: התמלך כי אתה מתחרה בארז אביך הלוא אכל ושתה ועשה טו
משפט וצדקה אז טוב לו: דן דין עני ואביון אז טוב הלא היא הדעת אתי נאם 16
יהוה: כי אין עיניך ולבך כי אם על בצעך ועל דם הנקי לשפוך ועל העשק ועל 17
המרוצה לעשות: לכן כה אמר יהוה אל יהויקים בן יאשיהו מלך יהודה לא יספדו 18
לו הוי אחי והוי אחות לא יספדו לו הוי אדון והוי הדה: קבורת חמור יקבר 19
סחוב והשלך מהלאה לשערי ירושלם:
עלי הלבנון וצעקי ובבשן תני קולך וצעקי מעברים כי נשברו כל מאהביך: כ
דברתי אליך בשלותיך אמרת לא אשמע זה דרכך מנעוריך כי לא שמעת בקולי: 21
כל רעיך תרעה רוח ומאהביך בשבי ילכו כי אז תבשי ונכלמת מכל רעתך: 22
ישבת בלבנון מקננת בארזים מה נחנת בבא לך חבלים חיל כילדה: חי 24-23
אני נאם יהוה כי אם יהיה כניהו בן יהויקים מלך יהודה חותם על יד ימיני כי
משם אתקנך: ונתתיך ביד מבקשי נפשך אשר אתה יגור מפניהם וביד כה
נבוכדראצר מלך בבל וביד הכשדים: והטלתי אתך ואת אמך אשר ילדתך על 26
ארץ אחרת אשר לא ילדתם שם ושם תמותו: ועל הארץ אשר הם מנשאים את 27
נפשם לשוב שם שמה לא ישובו: העצב נבזה נפוץ האיש הזה כניהו אם כלי 28
אין חפץ בו מדוע הוטלו הוא וזרעו והשלכו על הארץ אשר לא ידעו: ארץ ארץ 29
ארץ שמעי דבר יהוה: כה אמר יהוה כתבו את האיש הזה ערירי גבר לא יצלח ל
בימיו כי לא יצלח מזרעו איש ישב על כסא דוד ומושל עוד ביהודה:
הוי רעים מאבדים ומפצים את צאן מרעיתי נאם יהוה: לכן כה אמר יהוה 23,2.א
אלהי ישראל על הרעים הרעים את עמי אתם הפצתם את צאני ותדחום ולא
פקדתם אתם הנני פקד עליכם את רע מעלליכם נאם יהוה: ואני אקבץ את 3
שארית צאני מכל הארצות אשר הדחתי אתם שם והשבתי אתהן על נויהן ופרו
ורבו: והקמתי עליהם רעים ורעום ולא ייראו עוד ולא יחתו ולא יפקדו נאם 4
יהוה: הנה ימים באים נאם יהוה והקמתי לדוד צמח צדיק ומלך מלך והשכיל ה
ועשה משפט וצדקה בארץ: בימיו תושע יהודה וישראל ישכן לבטח וזה שמו 6
אשר יקראו יהוה צדקנו:

29,8 יהיה לכם שלום: כי כה אמר יהוה צבאות אלהי ישראל אל ישאו לכם נביאיכם
9 אשר בקרבכם וקסמיכם ואל תשמעו אל חלמת·ם אשר ·ה·ם ·חלמים: כי בשקר
י הם נבאים לכם בשמי לא שלחתים נאם יהוה: כי כה אמר יהוה כי לפי מלאת
לבבל שבעים שנה אפקד אתכם והקמתי עליכם את דברי הטוב להשיב אתכם
11 אל המקום הזה: כי אנכי ידעתי את המחשבת אשר אנכי חשב עליכם נאם יהוה
12 מחשבות שלום ולא לרעה לתת לכם אחרית ותקוה: וקראתם אתי והלכתם
13 והתפללתם אלי ושמעתי אליכם: ובקשתם אתי ומצאתם כי תדרשני בכל לבבכם:
14 ונמצאתי לכם נאם יהוה ושבתי את שב·י·תכם וקבצתי אתכם מכל הגוים ומכל
המקומות אשר הדחתי אתכם שם נאם יהוה והשבתי אתכם אל המקום אשר
21.טו הגליתי אתכם משם: כי אמרתם הקים לנו יהוה נבאים בבלה:(*) כה אמר יהוה
◦ אל אחאב בן קוליה ואל צדקיהו בן מעשיה הנבאים לכם בשמי שקר הנני נתן
22 אתם ביד ◦ מלך בבל והכם לעיניכם: ולקח מהם קללה לכל גלות יהודה אשר
31 בבבל(β): כה אמר יהוה אל שמעיה הנחלמי יען אשר נבא לכם שמעיה ואני לא
32 שלחתיו ויבטח אתכם על שקר: לכן כה אמר יהוה הנני פקד על שמעיה הנחלמי
ועל זרעו לא יהיה לו איש ישב בתוך העם הזה ◦ל◦רא·ות· בטוב אשר אני
עשה לעמי נאם יהוה כי סרה דבר על יהוה:

49,34 אשר היה דבר יהוה אל ירמיהו הנביא אל עילם בראשית מלכות צדקיהו
לה מלך יהודה לאמר: כה אמר יהוה צבאות הנני שבר את קשת עילם ראשית
36 גבורתם: והבאתי אל עילם ארבע רוחות מארבע קצות השמים וזרתים לכל הרחות
37 האלה ולא יהיה הגוי אשר לא יבוא שם נדחי ע·י·לם: והחתתי את עילם לפני
איביהם ולפני מבקשי נפשם והבאתי עליהם רעה את חרון אפי נאם יהוה ושלחתי
38 אחריהם את החרב עד כלתי אותם: ושמתי כסאי בעילם והאבדתי משם מלך
39 ושרים נאם יהוה: והיה ·אחרי· כן ·ו·אש·ב את שב·י·ת עילם נאם יהוה:

22,2.א כה אמר יהוה רד בית מלך יהודה ודברת שם את הדבר הזה: ואמרת
שמע דבר יהוה מלך יהודה הישב על כסא דוד אתה ועבדיך ועמך הבאים
3 בשערים האלה: כה אמר יהוה עשו משפט וצדקה והצילו גזול מיד עשוק וגר
4 יתום ואלמנה אל תנו ·ו·אל תחמסו ודם נקי אל תשפכו במקום הזה: כי אם
עשו תעשו את הדבר הזה ובאו בשערי הבית הזה מלכים ישבים לדוד על כסאו

(*) 29.16 כי כה אמר יהוה אל המלך היושב אל כסא דוד ואל כל העם היושב בעיר הזאת אחיכם
17 אשר לא יצאו אתכם בגולה: כה אמר יהוה צבאות הנני משלח בם את החרב את הרעב ואת
18 הדבר ונתתי אותם כתאנים השערים אשר לא תאכלנה מרע: ורדפתי אחריהם בחרב ברעב ובדבר
ונתתים לזועה לכל ממלכות הארץ לאלה ולשמה ולשרקה ולחרפה בכל הגוים אשר הדחתים
19 שם: תחת אשר לא שמעו אל דברי נאם יהוה אשר שלחתי אליהם את עבדי הנביאים השכם
כ ושלח ולא שמעתם נאם יהוה: ואתם שמעו דבר יהוה כל הגולה אשר שלחתי מירושלם בבלה:

(β) 23.22 לאמר ישמך יהוה כצדקיהו וכאחב אשר קלם מלך בבל באש: יען אשר עשו נבלה בישראל
וינאפו את נשי רעיהם וידברו דבר בשמי שקר אשר לא צויתם ואנכי היו·דע ועד נאם
כה.24 יהוה: ואל שמעיהו הנחלמי תאמר לאמר: כה אמר יהוה צבאות אלהי ישראל לאמר
יען אשר אתה שלחת בשמכה ספרים אל כל העם אשר בירושלם ואל צפניה בן מעשיה
26 הכהן ואל כל הכהנים לאמר: יהוה נתנך כהן תחת יהוידע הכהן להיות פקיד◦ בית יהוה
27 לכל איש משגע ומתנבא ונתתה אתו אל המהפכת ואל הצינק: ועתה למה לא גערת
28 בירמיהו הענתתי המתנבא לכם: כי על כן שלח אלינו בבל לאמר ארכה היא בנו בתים
29 ושבו ונטעו גנות ואכלו את פריהן: ויקרא צפניה הכהן את הספר הזה באזני ירמיהו
ל.31 הנביא: ויהי דבר יהוה אל ירמיהו לאמר: שלח על כל הגולה לאמר

מה תאמרי ‹בפקד›· עליך ·› אלפים לראש 13,21
הלוא חבלים יאחזוך כ·אשת לדה׃
וכי תאמרי בלבבך מדוע קראני אלה 22
ברב עונך נגלו שוליך נחמסו עקביך׃
היהפך כושי עורו ונמר חברברתיו 23
גם אתם תוכלו להיטיב למדי הרע׃
ואפיצם כקש עובר לרוח מדבר 24
* * * * * * * * * * * * * *
זה גורלך ‹ג·מאתי ‹מנת ‹מדיך ·› כה
אשר שכחת אותי ותבטחי בשקר׃
וגם אני חשפתי שוליך על פניך ונראה קלונך׃ נאפיך ומצהלותיך זמת זנותך על 27.26
גבעות בשדה ראיתי שקוציך אוי לך ירושלם לא תטהרי אחרי מתי עד׃

דברי ירמיהו הנביא
אשר דבר בימי צדקיהו בן יאשיהו מלך יהודה

הראני יהוה והנה שני דודאי תאנים מועדים לפני היכל יהוה אחרי הגלות 24,א
נבוכדראצר מלך בבל את יכניהו בן יהויקים מלך יהודה ואת שרי יהודה ואת
החרש ואת המסגר מירושלם ויבאם בבל׃ הדוד אחד תאנים טבות מאד כתאני 2
הבכרות והדוד אח‹ר› תאנים רעות מאד אשר לא תאכלנה מרע׃ ויאמר יהוה 3
אלי מה אתה ראה ירמיהו ואמר תאנים התאנים הטבות טבות מאד והרעות
רעות מאד אשר לא תאכלנה מרע׃ ויהי דבר יהוה אלי לאמר׃ כה אמר יהוה ה.4
אלהי ישראל כתאנים הטבות האלה כן אכיר את גלות יהודה אשר שלחתי מן
המקום הזה ארץ כשדים לטובה׃ ושמתי עיני עליהם לטובה והשבתים ‹א›ל 6
הארץ הזאת ובניתים ולא אהרס ונטעתים ולא אתוש׃ ונתתי להם לב לדעת אתי 7
כי אני יהוה והיו לי לעם ואנכי אהיה להם לאלהים כי ישבו אלי בכל לבם׃
וכתאנים הרעות אשר לא תאכלנה מרע ◦ כה אמר יהוה כן אתן את צדקיהו 8
מלך יהודה ואת שריו ואת שארית ירושלם הנשארים בארץ הזאת והישבים בארץ
מצרים׃ ונתתים לזועה ◦ לכל ממלכות הארץ לחרפה ולמשל לשנינה ולקללה 9
בכל המקמות אשר אדיחם שם׃ ושלחתי בם את החרב את הרעב ואת הדבר י
עד תמם מעל האדמה אשר נתתי להם ולאבותיהם׃

ואלה דברי הספר אשר שלח ירמיה ◦ מירושלם אל ◦ זקני הגולה ואל 29,א
הכהנים ואל הנביאים ואל כל העם ◦׃ª ביד אלעשה בן שפן וגמריה בן חלקיה 3
אשר שלח צדקיה מלך יהודה אל ◦ מלך בבל בבלה לאמר׃ כה אמר יהוה 4
צבאות אלהי ישראל לכל הגולה אשר הגליתי מירושלם בבלה׃ בנו בתים ושבו ה
ונטעו גנות ואכלו את פרין׃ קחו נשים והולידו בנים ובנות וקחו לבניכם נשים 6
ואת בנותיכם תנו לאנשים ותלדנה בנים ובנות ורבו שם ואל תמעטו׃ ודרשו 7
את שלום העיר אשר הגליתי אתכם שמה והתפללו בעדה אל יהוה כי בשלומה

(a) 29.2 אחרי צאת יכניה המלך והגבירה והסריסים שרי יהודה וירושלם והחרש והמסגר מירושלם׃

35 אשר צוה את בניו לבלתי שתות יין ולא שתו ◦ ואנכי דברתי אליכם השכם
17 ודבר ולא שמעתם אלי:* לכן כה אמר יהוה ◦ אלהי ישראל הנני מביא אל
18 יהודה ואל כל יושבי ירושלם את כל הרעה אשר דברתי עליהם ◦: ולבית הרכבים
אמר ◦ יהוה צבאות אלהי ישראל יען אשר שמעתם על מצֻות יהונדב אביכם ◦
19 ותעשו ככל אשר צוה אתכם: לכן ◦ לא יכּרת איש ליונדב בן רֵכב עמד לפנַי
כל הימים:

דברי ירמיהו הנביא
אשר דבר בימי יהויכין בן יהויקים מלך יהודה

13.א כה אמר יהוה אלַי הלוך וקנית לך אזור פשתים ושמתו על מתניך ובמים
3.2 לא תבֹאהו: ואקנה את האזור כדבר יהוה ואשׂם על מתני: ויהי דבר יהוה אלי
4 שנית לאמר: קח את האזור אשר קנית אשר על מתניך וקום לך פרתה וטמנהו
6.ה שם בנקיק הסלע: ואלך ואטמנהו בפרת כאשר צוה יהוה אותי: ויהי מקץ ימים
רבים ויאמר יהוה אלי קום לך פרתה וקח משם את האזור אשר צויתיך לטמנו
7 שם: ואלך פרתה ואחפר ואקח את האזור מן המקום אשר טמנתיו שמה והנה
9.8 נשחת האזור לא יצלח לכל: ויהי דבר יהוה אלי לאמר: כה אמר יהוה ככה
י אשחית את גאון יהודה ואת גאון ירושלם הרב: העם הזה הרע המאנים לשמע
את דברי ההלכים בשררות לבם וילכו אחרי אלהים אחרים לעבדם ולהשתחות
11 להם ויְהי כאזור הזה אשר לא יצלח לכל: כי כאשר ידבק האזור אל מתני איש
כן הדבקתי אלי את כל בית ישראל ואת כל בית יהודה נאם יהוה להיות לי
12 לעם ולשם ולתהלה ולתפארת ולא שמעו: ואמרת אליהם את הדבר הזה כה אמר
יהוה אלהי ישראל כל נבל ימלא יין ואמרו אליך הידוע לא נדע כי כל נבל
13 ימלא יין: ואמרת אליהם כה אמר יהוה הנני ממלא את כל ישבי הארץ הזאת
ואת המלכים הישבים לדוד על כסאו ואת הכהנים ואת הנביאים ואת כל ישבי
14 ירושלם שכרון: ונִפצתים איש אל אחיו והאבות והבנים יחדו נאם יהוה לא
טו אחמול ולא אחוס ולא ארחם מהשחיתם: שמעו והאזינו אל תגבהו כי יהוה דבר:
16 תנו ליהוה אלהיכם כבוד בטרם יחשִׁך ובטרם יתנגפו רגליכם על הרי נשף וקויתם
17 לאור ושמהּ לצלמות ישית לערפל: ואם לא תשמעוה במסתרים תבכה נפשי מפני
גֵוָה ודמע תדמע ותרד עיני דמעה כי נשבה עדר יהוה:
18 אמר למלך ולגבירה השפילו שבו
כי ירד מראש◦יכם עטרת תפארתכם:
19 ערי הנגב סֻגרו ואין פתח
הָגְלַת יהודה כלּהּ ◦גָלַת שלמ◦ה◦
כ שאי עינֵיך◦ וראי הבאים מצפון
איה העדר נתּן לך צאן תפארתך:

(*) 35.טו ואשלח אליכם את כל עבדי הנביאים השכם ושלח לאמר שֻׁבו נא איש מדרכו הרעה והיטיבו
מעלליכם ואל תלכו אחרי אלהים אחרים לעבדם ושבו אל האדמה אשר נתתי לכם ולאבתיכם
16 ולא הטיתם את אזנכם ולא שמעתם אלי: כי הקימו בני יהונדב בן רֵכב את מצֻות אביהם אשר
צִוָם והעם הזה לא שמעו אלי:

16,17 כל גבעה ומנקיקי הסלעים: כי עיני על כל דרכיהם לא נסתרו מלפני ולא נצפן
18 עֲונם מנגד עיני: ושלמתי ◦ משנה עונם וחטאתם על חללם את ארצי בנבלת
21 שקוציהם ותועבותיהם מלאו את נחלתי: לכן הנני מודיעם בפעם הזאת אודיעם
17,א את ידי ואת גבורתי וידעו כי שמי יהוה: חטאת יהודה כתובה בעֵט ברזל בצפרן
2 שמיר חרושה על לוח לבם ולקרנות מזבחותי־הם: ׳כזכר בניהם׳ מ׳׳ב׳׳תם
3 ואשיריהם על עץ רענן על גבעות הגבהות: הֲרָרִי בשדה חילך וכל אוצרותיך לבז
4 אתן במתיך בחטאת בכל גבוליך: ושמטתה ׳ידך מנחלתך אשר נתתי לך
והעבדתיך את איביך בארץ אשר לא ידעת כי אש קדחת◦ באפי עד עוֹלם
תוקד:

14.טו רפאני יהוה וארפא הושיעני ואִנָשעה כי תהלתי אתה: הנה המה אמרים
16 אלי איה דבר יהוה יבוא נא: ואני לא אצתי מרעה אחריך ויום אנוש לא התאויתי
17 אתה ידעת מוצא שפתי נכח פניך היה: אל תהיה לי למחתה מחסי אתה ביום
18 רעה: יֵבשו רדפי ואל אבשה אני יחתו המה ואל אחתה אני הביא עליהם יום
רעה ומשנה שִבָּרון שברם:

12,8.7 עזבתי את ביתי נטשתי את נחלתי נתתי את ידִדות נפשי בכף איביה: היתה
9 לי נחלתי כאריה ביער נתנה עלי בקולה על כן שנאתיה: הַעיט צבוע נחלתי
י ׳כי ׳הָעַיִט סביב עליה לכו אספו כל חית השדה הֵתָיו לאכלה: רעים רבים שִׁחתו
11 כרמי בססו את חלקתי נתנו את חלקת חמדתי למדבר שממה: ׳שָׂמָהּ׳ לשממה
12 אבלה עלי שממה נשמה כל הארץ כי אין איש שם על לב: על כל שפִים במדבר
באו שדדים כי חרב ליהוה אכלה מקצה ארץ ועד קצה הארץ אין שלום לכל
13 בשר: זרעו חטים וקצים קצרו נֶחלו לא יועלו ובשו מתבואתיכם מחרון אף יהוה:
14 כה אמר יהוה על כל שכֵנַי הרעים הנגעים בנחלה אשר הנחלתי את עמי את
טו ישראל הנני נתשם מעל אדמתם ואת בית יהודה אתוש מתוכם: והיה אחרי נתשי
16 אותם אשוב ורחמתים והשבתים איש לנחלתו ואיש לארצו: והיה אם למד ילמדו
את דרכי עמי להשָבע בשמי חי יהוה כאשר למדו את עמי להשָבע בבעל ונִבנו
17 בתוך עמי: ואם לא ישמעו ונתשתי את הגוי ההוא נתוש ואבד נאם יהוה:

35,א הדבר אשר היה אל ירמיהו מאת יהוה בימי יהויקים בן יאשיהו מלך יהודה
2 לאמר: הלוך אל בית הרֵכבים ודברת אותם והבאותם בית יהוה אל אחת הלשכות
3 והשקית אותם יין: ואקח את יַאֲזַניה בן ירמיהו בן חבַצִּניה ואת אחיו ואת כל
4 בניו ואת כל בית הרכבים: ואבא אתם בית יהוה אל לשכת בני חנן בן יגדליהו
איש האלהים אשר אצל לשכת השרים אשר ממעל ללשכת מעשֵיהו בן שלֻם שמר
ה הסף: ואתן לפני בני בית הרכבים גבִעים מלאים יין וכסות ואמר אליהם שתו
6 יין: ויאמרו לא נשתה יין כי יונדב בן רֵכב אבינו צוה עלינו לאמר לא תשתו
7 יין אתם ובניכם עד עולם: ובית לא תבנו וזרע לא תזרעו וכרם לא תטעו ולא
יהיה לכם כי באהלים תשבו כל ימיכם למען תחיו ימים רבים על פני האדמה
8 אשר אתם גרים שם: ונשמע בקול יהונדב בן רֵכב אבינו לכל אשר צונו לבלתי
9 שתות יין כל ימינו אנחנו נשינו בנינו ובנתינו: ולבלתי בנות בתים לשבתנו וכרם
י ושדה וזרע לא יהיה לנו: ונשב באהלים ונשמע ונעש ככל אשר צונו יונדב
11 אבינו: ויהי בעלות נבוכדראצר מלך בבל אל הארץ ונאמר באו ונבוא ירושלם
12 מפני חיל הכשדים ומפני חיל ארם ונשב בירושלם: ויהי דבר יהוה אל־׳ לאמר:
13 כה אמר יהוה צבאות אלהי ישראל הלך ואמרת לאיש יהודה ולישבי ירושלם
14 הלוא תקחו מוסר לשמע אל דברי נאם יהוה: הוקם את דברי יהונדב בן רֵכב

15,2 פני ויצאו: והיה כי יאמרו אליך אנה נצא ואמרת אליהם כה אמר יהוה אשר
3 למות למות ואשר לחרב לחרב ואשר לרעב לרעב ואשר לשבי לשבי: ופקדתי
עליהם ארבע משפחות נאם יהוה את החרב להרג ואת הכלבים לסחב ואת עוף
4 השמים ואת בהמת הארץ לאכל ולהשחית: ונתתים לזועה לכל ממלכות הארץ
ה בגלל מנשה בן יחזקיהו מלך יהודה על אשר עשה בירושלם: כי מי יחמל עליך
6 ירושלם ומי ינוד לך ומי יסור לשאל לשלם לך: את נטשת אתי נאם יהוה אחור
7 תלכי ואט את ידי עליך ואשחיתך נלאיתי הנחם: ואזרם במזרה בשערי הארץ
8 שכלתי אבדתי את עמי מדרכיהם לוא שבו: עצמו לי אלמנותיו מחול ימים
9 הבאתי להם על אם בחור שדד בצהרים הפלתי עליה פתאם עיר ובהלות: אמללה
ילדת השבעה נפחה נפשה באה שמשה בעד יומם בושה וחפרה ושאריתם לחרב
י אתן לפני איביהם נאם יהוה: אוי לי אמי כי ילדתני איש ריב ואיש מדון לכל
טו הארץ לא נשיתי ולא נשו בי כלהם קללוני:* אתה ידעת יהוה זכרני ופקדני
16 והנקם לי מרדפי אל לארך אפך תקחני דע שאתי עליך חרפה: נמצאו דבריך
ואכלם ויהי דבריך לי לששון ולשמחת לבבי כי נקרא שמך עלי יהוה אלהי
17 צבאות: לא ישבתי בסוד משחקים ואעלז מפני ידך בדד ישבתי כי זעם מלאתני:
18 למה היה כאבי נצח ומכתי אנושה מאנה הרפא היו תהיה לי כמו אכזב מים לא
19 נאמנו: לכן כה אמר יהוה אם תשוב ואשיבך לפני תעמד ואם תוציא יקר מזולל
כ כפי תהיה ישבו המה אליך ואתה לא תשוב אליהם: ונתתיך לעם הזה לחומת
נחשת בצורה ונלחמו אליך ולא יוכלו לך כי אתך אני להושיעך ולהצילך נאם
21 יהוה: והצלתיך מיד רעים ופדתיך מכף עריצים:

16,2.א ויהי דבר יהוה אלי לאמר: לא תקח לך אשה ולא יהיו לך בנים ובנות
3 במקום הזה: כי כה אמר יהוה על הבנים ועל הבנות הילדים במקום הזה ועל
4 אמתם הילדות אותם ועל אבותם המולדים אותם בארץ הזאת: ממותי תחלאים
ימתו לא יספדו ולא יקברו לדמן על פני האדמה יהיו ובחרב וברעב יכלו והיתה
ה נבלתם למאכל לעוף השמים ולבהמת הארץ: כי כה אמר יהוה אל תבוא בית
מרזח ואל תלך לספוד ואל תנד להם כי אספתי את שלומי מאת העם הזה נאם
6 יהוה את החסד ואת הרחמים: ומתו גדלים וקטנים בארץ הזאת לא יקברו ולא
7 יספדו להם ולא יתגדד ולא יקרח להם: ולא יפרסו להם ‹לחם› ‹› אבל לנחם› על מת
8 ולא ישקו אותם כוס תנחומים על אב‹› ועל אם‹›: ובית משתה לא תבוא לשבת
9 אותם לאכל ולשתות: כי כה אמר יהוה צבאות אלהי ישראל הנני משבית מן
י המקום הזה לעיניכם ובימיכם קול ששון וקול שמחה קול חתן וקול כלה: והיה כי
תגיד לעם הזה את כל הדברים האלה ואמרו אליך על מה דבר יהוה עלינו את
כל הרעה הגדולה הזאת ומה עוננו ומה חטאתנו אשר חטאנו ליהוה אלהינו:
11 ואמרת אליהם על אשר עזבו אבותיכם אותי נאם יהוה וילכו אחרי אלהים אחרים
12 ויעבדום וישתחוו להם ואתי עזבו ואת תורתי לא שמרו: ואתם הרעתם לעשות
13 מאבתיכם והנכם הלכים איש אחרי שררות לבו הרע לבלתי שמע אלי: והטלתי
אתכם מעל הארץ הזאת על הארץ אשר לא ידעתם אתם ואבתיכם ועבדתם שם
16 את אלהים אחרים יומם ולילה אשר לא אתן לכם חנינה: הנני שלח לדיגים
רבים נאם יהוה ודיגום ואחרי כן אשלח לרבים צידים וצדום מעל כל הר ומעל

(*) 15,11 אמר יהוה אם לא שרותך לטוב אם לוא הפגעתי בך בעת רעה ובעת צרה את האיב: הירע
13.12 ברזל ברזל מצפון ונחשת: חילך ואוצרתיך לבז אתן לא במחיר ובכל חטאותיך ובכל גבוליך:
14 והעברתי את איביך בארץ לא ידעת כי אש קדחה באפי עליכם תוקד:

לקדר ולממלכות חצור 49,28

כה אמר יהוה קומו עלו אל קדר ושדדו את בני קדם: אהליהם וצאנם יקחו 29
יריעותיהם וכל כליהם וגמליהם ישאו להם וקראו עליהם מגור מסביב: נסו נדו ל
מאד העמיקו לשבת ישבי חצור נאם יהוה כי יעץ עליכם ◦ מלך בבל עצה
וחשב עליהם מחשבה: קומו עלו אל גוי שליו יושב לבטח ◦ לא דלתים ולא 31
בריח לו בדד ישכנו: והיו גמליהם לבז והמון מקניהם לשלל וזרתים לכל רוח 32
קצוצי פאה ומכל עבריו אביא את אידם נאם יהוה: והיתה חצור למעון תנים 33
שממה עד עולם לא ישב שם איש ולא יגור בה בן אדם:

דברי ירמיהו הנביא
אשר דבר מן השנה החמישית ליהויקים בן יאשיהו מלך יהודה עד תם מלכותו

אשר היה דבר יהוה אל ירמיהו על דברי הבצרות: אבלה יהודה ושעריה 14,2.א
אמללו קדרו לארץ וצוחת ירושלם עלתה: ואדיריהם שלחו צעיריהם למים 3
באו על גבים לא מצאו מים שבו כליהם ריקם בשו והכלמו וחפו ראשם:
בעבור האדמה חתה כי לא היה גשם בארץ בשו אכרים חפו ראשם: כי גם 4.ה
אילת בשדה ילדה ועזוב כי לא היה דשא: ופראים עמדו על שפים שאפו רוח 6
◦ כלו עיניהם כי אין עשב: אם עונינו ענו בנו יהוה עשה למען שמך כי רבו 7
משובתינו לך חטאנו: מקוה ישראל מושיעו בעת צרה למה תהיה כגר בארץ 8
וכארח נטה ללון: למה תהיה כאיש נדהם כגבור לא יוכל להושיע ואתה בקרבנו 9
יהוה ושמך עלינו נקרא אל תנחנו: כה אמר יהוה לעם הזה כן אהבו לנוע י
רגליהם לא חשכו ויהוה לא רצם עתה יזכר עונם ויפקד חטאתם: ויאמר יהוה 11
אלי אל תתפלל בעד העם הזה לטובה: כי יצמו אינני שמע אל רנתם וכי יעלו 12
עלה ומנחה אינני רצם כי בחרב וברעב ובדבר אנכי מכלה אותם: ואמר אהה 13
אדני יהוה הנה הנביאים אמרים להם לא תראו חרב ורעב לא יהיה לכם כי
שלום אמת אתן לכם במקום הזה: ויאמר יהוה אלי שקר הנביאים נבאים בשמי 14
לא שלחתים ולא צויתים ולא דברתי אליהם חזון שקר וקסם ואליל ותרמית
לבם המה מתנבאים לכם: לכן כה אמר יהוה על הנביאים הנבאים בשמי ואני טו
לא שלחתים והמה אמרים חרב ורעב לא יהיה בארץ הזאת בחרב וברעב יתמו
הנביאים ההמה: והעם אשר המה נבאים להם יהיו משלכים בחוצות ירושלם 16
מפני הרעב והחרב ואין מקבר להמה המה נשיהם ובניהם ובנתיהם ושפכתי
עליהם את רעתם: ואמרת אליהם את הדבר הזה תרדנה עיני דמעה לילה ויומם 17
ואל תדמינה כי שבר גדול נשברה בתולת בת עמי מכה נחלה מאד: אם יצאתי 18
השדה והנה חללי חרב ואם באתי העיר והנה תחלואי רעב כי גם נביא גם כהן
סחרו אל ארץ ◦ לא ידעו: המאס מאסת את יהודה אם בציון געלה נפשך מדוע 19
הכיתנו ואין לנו מרפא קוה לשלום ואין טוב ולעת מרפא והנה בעתה: ידענו כ
יהוה רשענו עון אבותינו כי חטאנו לך: אל תנאץ למען שמך אל תנבל כסא 21
כבודך זכר אל תפר בריתך אתנו: היש בהבלי הגוים מגשמים ואם השמים יתנו 22
רביבים הלא אתה הוא יהוה אלהינו ונקוה לך כי אתה עשית את כל אלה:
ויאמר יהוה אלי אם יעמד משה ושמואל לפני אין נפשי אל העם הזה שלח מעל 15,א

48,44 ופח עליך יושב מואב נאם יהוה: הנ◌ס מפני הפחד יפל אל הפחת והעלה מן
הפחת ילכד בפח כי אביא אל◦ה אל מואב שנת פקדתם נאם יהוה:*

49,א לבני עמון

כה אמר יהוה הֲבנים אין לישראל אם יורש אין לו מדוע ירש ‹מַלְכָּם› את
2 גד ועמו בעריו ישב: לכן הנה ימים באים נאם יהוה והשמעתי אל רבת בני עמון
תרועת מלחמה והיתה לתל שְׁמָמה ובנתיה באש תצתנה וירש ישראל את ירשיו
3 אמר יהוה: הילילי ‹עמון› כי שֻׁדדה עי‹ צעקנה בנות רבה חגרנה שקים ספדנה
4 והתשוטטנה בגדרות כי ‹מַלְכָּם› בגולה ילך כהניו ושריו יחדיו: מה תתהללי
ה בעמקים זב עמקך הבת השובבה הבטחה באצרתיה ‹האמרה› מי יבא אלי: הנני
מביא עליך פחד נאם אדני יהוה צבאות מכל סביביך ונדחתם איש לפניו ואין
6 מקבץ לנדד: ואחרי כן אשיב את שבות בני עמון נאם יהוה:

7 לאדום

כה אמר יהוה צבאות האין עוד חכמה בתימן אבדה עצה מבנים נסרחה
8 חכמתם: נסו הָפנו ‹הֶעְמִקו› לשבת ישבי דדן כי איד עשו הבאתי עליו עת
9 פְּקֻדת◦ו: אם בצרים באו לך לא ישאירו עוללות אם גנבים בלילה השחיתו דים:
י כי אני חשפתי את עשו גליתי את מסתריו ונחבה לא יוכל שֻׁדד זרעו ואחיו
12.11 ושכניו ואיננו: עָזבה יתמיך אני אחיה ואלמנותיך עלי תבטחו: כי כה אמר יהוה
הנה אשר אין משפטם לשתות הכוס שתו ישתו ואתה הוא נקה תנקה לא תנקה
13 כי שתה תשתה: כי בי נשבעתי נאם יהוה כי לשמה לחרפה לחרב ולקללה תהיה
14 בצרה וכל עריה תהיינה לחרבות עולם: שמועה שמעתי מאת יהוה וציר בגוים
טו שלוח התקבצו ובאו עליה וקומו למלחמה: כי הנה קטן נתתיך בגוים בזוי באדם:
16 תפלצתך השיא אתך זדון לבך שכני בחגוי הסלע תפשי מרום גבעה כי תגביה
17 כנשר קנך משם אורידך נאם יהוה: והיתה אדום לשמה כל עבר עליה ישם
18 וישרק על כל מכותה: כמהפכת סדם ועמרה ושכניה אמר יהוה לא ישב שם
19 איש ולא יגור בה בן אדם: הנה כאריה יעלה מגאון הירדן אל נוה איתן כי
ארגיעה אריצנו מעליה ומי בחור אליה אפקד כי מי כמוני ומי יעידני ומי זה
כ רעה אשר יעמד לפני: לכן שמעו עצת יהוה אשר יעץ אל אדום ומחשבותיו אשר
חשב אל ישבי תימן אם לוא יסחבום צעירי הצאן אם לא ‹ישם› עליהם נוהם:
22.21 מקול נפלם רעשה הארץ צעקה בים סוף נשמע קולה: הנה כנשר יעלה וידאה
ויפרש כנפיו על בצרה והיה לב גבורי אדום ביום ההוא כלב אשה מצרה:

23 לדמשק

בושה חמת וארפד כי שמעה רעה שמעו נמגו ‹בה› מדאגה השקט לא יוכל◦:
24.כה רפתה דמשק הפנתה לנוס ורטט החזיקה צרה וחבלים אחזתה כיולדה: אוי ל◦י
26 כי עזבה עיר תהלת◦י קרית משושי: לכן יפלו בחוריה ברחבתיה וכל אנשי
27 המלחמה ידמו ◦ נאם יהוה צבאות: והצתי אש בחומת דמשק ואכלה ארמנות
בן הדד:

(א) מה.48 בצל חשבון עמדו מכח נסים כי אש יצא מחשבון ולהבה מבין סיחן ותאכל פאת מואב וקדקד
47.46 בני שאון: אוי לך מואב אבד עם כמוש כי לקחו בניך בשבי ובנתיך בשביה: ושבתי שבות
מואב באחרית הימים נאם יהוה עד הנה משפט מואב:

לרכבו המון גלגליו לא הפנו אבות אל בנים מרפיון ידים: על היום הבא לשדוד 47,4
את כל פלשתים להכרית לצר ולצידון כל שריד עזר כי שדד יהוה את פלשתים
שארית אי כפתור: באה קרחה אל עזה נדמתה אשקלון שארית עֲ◦נָ◦קִם עד מתי ה
תתגודדי: הוי חרב ליהוה עד אנה לא תשקטי הֵאספי אֶל תַּעְרֵךְ הֵרגעי ודמי: 6
איך תשקטִ◦ ויהוה צוה לה אל אשקלון וְאל חוף הים שם יעדהּ: 7

למואב 48,א

כה אמר יהוה צבאות אלהי ישראל הוי אל נבו כי שֻׁדדה ◦ נלכדה קִרְיָתַיִם הבישה
המשגב ותתה: אין עוד תהלת מואב בחשבון חשבו עליה רעה לכו ונכריתנה 2
מַגוי גם מַדְמֵן תדמי אחריך תלך חרב: קול צעקה מחרנַיִם שד ושבר גדול: 3
נשברה מואב השמיעו זעקה צֹעֲ◦רֶ◦הּ: כי מעלה הַלֻּחִ◦ית בבכי יעלה ◦בוֹ ◦במורד ה.4
חרונַיִם ◦ צעקת שבר שמעו: נֻסו מלטו נפשכם ותהיינה ◦כַּעֲ◦רוֹ◦ד◦ במדבר: כי 7.6
יען במחך ◦ ב◦מ◦צ◦ר◦ותיך גם אַתְּ תלכדי ויצא כמ◦ו◦ש בגולה כהניו ושריו יחד:
ויבא שדד אל כל עיר ועיר לא תמלט ואבד העמק ונשמד המישר ◦כ◦אשר אמר 8
יהוה: תנו ציץ למואב כי נָצא תצא ועריה לשמה תהיינה מאין יושב בהן: ארור 9.י
עשה מלאכת יהוה רמיה וארור מנע חרבו מדם: שאנן מואב מנעוריו ושקט הוא 11
אל שמריו ולא הורק מכלי אל כלי ובגולה לא הלך על כן עמד טעמו בו וריחו
לא נמר: לכן הנה ימים באים נאם יהוה ושלחתי לו צעים וצֵעֻהו וכליו יריקו 12
ונבלי◦ו◦ ינַפצו: ובש מואב מכמוש כאשר בשו בית ישראל מבית אל מבטחם: 13
איך תאמרו גבורים אנחנו ואנשי חיל למלחמה: ◦שֻׁדַּ◦ד מואב ועריה עלה ומבחר 14.טו
בחוריו ירדו לטבח נאם המלך יהוה צבאות שמו: קרוב איד מואב לבוא ורעתו 16
מִהרה מאד: נֻדו לו כל סביביו וכל ידעי שמו אמרו איכה נשבר מטה עז מקֵּל 17
תפארה: רדי מכבוד ◦ו◦שבי בצמא ישבת בת דיבון כי שודד מואב עלה בך שִׁחת 18
מבצרַיִךְ: אל דרך עמדי וצפי יושבת ערוער שאלי נס ונמלטה אמרי מה נהיתה: 19
הביש מואב כי חתה הילילו◦ וזעקו◦ הגידו בארנון כי שֻׁדד מואב: ומשפט בא 21.כ
אל ארץ המישר(א): נגדעה קרן מואב וזרעו נשברה נאם יהוה:(β) עִזבו ערים ושכנו 28.כה
בסלע ישבי מואב והיו כיונה תקנן בעברי פי פחת:(γ) והשבתי למואב נאם יהוה לה
מעלה במה ומקטיר לאלהיו: על כן לבי למואב כחללים יהמה ולבי אל אנשי 36
קיר חרש כחללים יהמה על כן יתרת עשה אבדו: ◦כי◦כל ראש קרחה וכל זקן 37
גְרעה ◦כל ידַיִם גְדֻדת ועל ◦כל◦ מתנַיִם שק: על כל גגות מואב וברחבתיה כלֹּה מספד 38
כי שברתי את מואב ככלי אין חפץ בו נאם יהוה: איך חתה ◦ איך הפנה ערף 39
מואב בוש והיה מואב לשחק ולמחתה לכל סביביו: כי כה אמר יהוה ◦: נלכדה 41.מ
הקריות והמצדות נתפשה ◦: ונשמד מואב מעם כי על יהוה הגדיל: פחד ופחת 43.42

(א) 48,23.22.21 אל חלון ואל יַהְצה ועל מופעת: ועל דיבון ועל נבו ועל בית דבלתַיִם: ועל קריתַיִם
24 ועל בית גמול ועל בית מעון: ועל קריות ועל בצרה ועל כל ערי ארץ מואב הרחקות והקרבות:

(β) 27.26 השכירֻהו כי על יהוה הגדיל וספק מואב בקיאו והיה לשחק גם הוא: ואם לוא השחק היה לך ישראל אם בגנבים נמצאה כי מדי דבריך בו תתנודד:

(γ) ל.29 שמענו גאון מואב גֵּאֶה מאד גבהו וגאונו וגאֻותו וְרם לבו: אני ידעתי נאם יהוה
31 עברתו ולא כן בדיו לא כן עשו: על כן על מואב איליל ולמואב כלה אזעק אל אנשי
32 קיר חרש יהגה: מבכי יַעְזֵר אבכה לך הגפן שִׂבְמה נטישתַיִךְ עברו ים עד ים יעזר
33 נגעו על קיצך ועל בצירך שדד נפל: ונאספה שמחה וגיל מכרמל ומארץ מואב ויין
34 מיקבים השבתי לא ידרך הידד הידד לא הידד: מזעקת חשבון עד אֶלְעָלֵה עד יַהַץ נתנו קולם מצער עד חרנַיִם עגלת שלישיה כי גם מי נִמְרים למשמות יהיו:

25,17 והתהללו מפני החרב אשר אנכי שלח בינתם: ואקח את הכוס מיד יהוה
18 ואשקה את כל הגוים אשר שלחני יהוה אליהם: את ירושלם ואת ערי
19 יהודה ואת מלכיה ⸢את שריה לתת אתם לחרבה לשמה ⸢לשרקה ◦: את פרעה
כ מלך מצרים ואת עבדיו ואת שריו ואת כל עמו: ואת כל ⸢ערב⸣ ◦ ואת כל מלכי
21 ◦ פלשתים ואת אשקלון ואת עזה ואת עקרון ואת שארית אשדוד: את אדום
22 ואת מואב ואת בני עמון: ואת ◦ מלכי צר ואת ◦ מלכי צידון ואת מלכי⸣ם ◦
24.23 אשר בעבר הים: את דדן ואת תימא ואת בוז ואת כל קצוצי פאה: ואת כל
26.כה ◦ הערב השכנים במדבר: ואת כל ◦ מלכי עילם ואת כל מלכי מדי: ואת כל
מלכי הצפון הקרבים והרחקים איש אל אחיו ואת כל הממ⸢לכות ◦ אשר על פני
27 האדמה ◦: ואמרת אליהם כה אמר יהוה צבאות אלהי ישראל שתו ושכרו וקיו
28 ונפלו ולא תקומו מפני החרב אשר אנכי שלח ביניכם: והיה כי ימאנו לקחת
29 הכוס מידך לשתות ואמרת אליהם כה אמר יהוה צבאות שתו תשתו: כי הנה
בעיר אשר נקרא שמי עליה אנכי מחל להרע ואתם הנקה תנקו לא תנקו כי חרב
אני קרא על כל ישבי הארץ נאם יהוה צבאות:*

46,א אשר היה דבר יהוה אל ירמיהו הנביא על הגוים:

2 למצרים
על חיל פרעה נכו מלך מצרים אשר היה על נהר פרת בכרכמש אשר הכה
נבוכדראצר מלך בבל בשנת הרביעית ליהויקים בן יאשיהו מלך יהודה:
4.3 ערכו מגן וצנה וגשו למלחמה: אסרו הסוסים ועלו הפרשים והתיצבו בכובעים
ה מרקו הרמחים לבשו הסרינות: מדוע ראיתי המה חתים נסוגים אחור וגבוריהם
6 יכתו ומנוס נסו ולא הפנו מגור מסביב נאם יהוה: אל ינוס הקל ואל ימלט
7 הגבור צפונה על יד נהר פרת כשלו ונפלו: מי זה כיאר יעלה כנהרות יתגעשו
8 מימיו: מצרים כיאור יעלה וכנהרות יתגעשו מים ויאמר אעלה אכסה ארץ אבידה
9 עיר וישבי בה: עלו הסוסים והתהללו הרכב ויצאו הגבורים כוש ופוט תפשי מגן
י ולו⸢בים .... דרכי קשת: והיום ההוא לאדני יהוה צבאות יום נקמה להנקם מצריו
ואכלה חרב ושבעה ורותה מדמם כי זבח לאדני יהוה צבאות בארץ צפון אל
11 נהר פרת: עלי גלעד וקחי צרי בתולת בת מצרים לשוא הרביתי רפאות תעלה
12 אין לך: שמעו גוים ק⸢ול⸣ך וצוחתך מלאה הארץ כי גבור בגבור כשלו יחדיו
נפלו שניהם:

47,א ⸢לפלשתים⸣
2 כה אמר יהוה הנה מים עלים מצפון והיו לנחל שוטף וישטפו ארץ ומלואה עיר
3 וישבי בה וזעקו האדם והילל כל יושב הארץ: מקול שעטת פרסות אביריו מרעש

(*) 25,ל ואתה תנבא אליהם את כל הדברים האלה ואמרת אליהם יהוה ממרום ישאג וממעון קדשו
31 יתן קולו שאג ישאג על נוהו הידד כדרכים יענה אל כל ישבי הארץ: בא שאון עד קצה הארץ
32 כי ריב ליהוה בגוים נשפט הוא לכל בשר הרשעים נתנם לחרב נאם יהוה: כה אמר יהוה
33 צבאות הנה רעה יצאת מגוי אל גוי וסער גדול יעור מירכתי ארץ: והיו חללי יהוה ביום ההוא
מקצה הארץ ועד קצה הארץ לא יספדו ולא יאספו ולא יקברו לדמן על פני האדמה יהיו:
34 הילילו הרעים וזעקו והתפלשו אדירי הצאן כי מלאו ימיכם לטבוח ותפוצותיכם ונפלתם ככלי
36.לה חמדה: ואבד מנוס מן הרעים ופליטה מאדירי הצאן: קול צעקת הרעים ויללת אדירי הצאן
38.37 כי שדד יהוה את מרעיתם: ונדמו נאות השלום מפני חרון אף יהוה: עזב ככפיר סכו כי היתה
ארצם לשמה מפני חרון היונה ומפני חרון אפו:

9,14 אחרי שררות לבם ואחרי הבעלים אשר למדום אבותם: לכן כה אמר יהוה צבאות
טו אלהי ישראל הנני מאכילם ◦ לענה והשקיתים מי ראש: והפיצותים בגוים אשר
16 לא ידעו המה ואבותם ושלחתי אחריהם את החרב עד כלותי אותם: כה אמר
יהוה צבאות התבוננו וקראו למקוננות ותבואינה ואל החכמות שלחו ות·קונ·נה:
18.17 ותמהרנה ותשנה עלינו נהי ותרדנה עינינו דמעה ועפעפינו יזלו מים: כי קול
נהי נשמע מציון איך שדדנו בשנו מאד כי עזבנו ארצ·נו׳ השלכ·נ·ו ·מ·משכנותינו:
19 כי שמענה נשים דבר יהוה ותקח אזנכם דבר פיו ולמדנה בנתיכם נהי ואשה
רעותה קינה:

כ כי עלה מות בחלונינו   בא בארמנותינו
להכרית עולל מחוץ   בחורים מרחבות:
21 ◦ ונפלה נבלת האדם   כדמן׳ ·לשדה
וכעמיר מאחרי הקוצר   ואין מאסף:
10,17 אספי מארץ כנעתך   יושבת·· במצור:

18 כי כה אמר יהוה הנני קולע את יושבי הארץ בפעם הזאת והצרתי להם ·למען
כ.19 ימצאו: אוי לי על שברי נחלה מכתי ואני אמרתי אך זה חלי ואשאנו: אהלי
21 שדד וכל מיתרי נתקו בני יצאני ואינם אין נטה עוד אהלי ומקים יריעותי: כי
22 נבערו הרעים ואת יהוה לא דרשו על כן לא השכילו וכל מרעיתם נפוצה: קול
שמועה הנה באה ורעש גדול מארץ צפון לשום את ערי יהודה שממה מעון תנים:
24.23 ידעתי יהוה כי לא לאדם דרכו לא לאיש הלך והכין את צעדו: יסרני יהוה אך
במשפט אל באפך פן תמעטני:[a] * * * * * * *

25,א הדבר אשר היה על ירמיהו על כל עם יהודה בשנה הרביעית ליהויקים בן
2 יאשיהו מלך יהודה ◦: אשר דבר ◦ על כל עם יהודה ואל ◦ ישבי ירושלם
3 לאמר: מן שלש עשרה שנה ליאשיהו בן אמון מלך יהודה ועד היום הזה זה
8.7 שלש ועשרים שנה ◦ ואדבר אליכם ·השכים ודבר ◦:[β] ולא שמעתם אלי ◦: לכן
9 כה אמר יהוה צבאות יען אשר לא שמעתם את דברי: הנני שלח ולקחתי את
◦ משפח◦ת צפון ◦ והבאתים על הארץ הזאת ועל ישביה ועל כל הגוים ◦ סביב
י והחר·ב·תים ושמתים לשמה ולשרקה ולחרבות עולם: והאבדתי מהם קול ששון
11 וקול שמחה קול חתן וקול כלה קול רחים ואור נר: והיתה כל הארץ הזאת
13 לחרבה ולשמה ועבדו ·ב·גוים ◦ שבעים שנה:[γ] והבאותי על הארץ ההיא את כל
דברי אשר דברתי עליה:[δ]
טו ◦ כה אמר יהוה אלהי ישראל אלי קח את כוס היין החמה הזאת מידי
16 והשקיתה אותו את כל הגוים אשר אנכי שלח אותך אליהם: ושתו והתגעשו

(α) כה.10 שפך חמתך על הגוים אשר לא ידעוך ועל משפחות אשר בשמך לא קראו כי אכלו את יעקב ואכלהו ויכלהו ואת נוהו השמו:

(β) 25.4 ושלח יהוה אליכם את כל עבדיו הנבאים השכם ושלח ולא שמעתם ולא הטיתם את אזנכם
ה לשמע: לאמר שבו נא איש מדרכו הרעה ומרע מעלליכם ושבו על האדמה אשר נתן יהוה
6 לכם ולאבתיכם למן עולם ועד עולם: ואל תלכו אחרי אלהים אחרים לעבדם ולהשתחות להם ולא תכעיסו אותי במעשה ידיכם ולא ארע לכם:

(γ) 12 והיה כמלאות שבעים שנה אפקד על מלך בבל ועל הגוי ההוא נאם יהוה את עונם ועל ארץ כשדים ושמתי אתו לשממות עולם:

(δ) 14.13 את כל הכתוב בספר הזה אשר נבא ירמיהו על כל הגוים: כי עבדו בם גם המה גוים רבים ומלכים גדולים ושלמתי להם כפעלם וכמעשה ידיהם:

ל.7 נורך והשליכי ושאי על שפים קינה כי מאס יהוה ויטש את דור עברתו׃ כי עשו
בני יהודה הרע בעיני נאם יהוה שמו שקוציהם בבית אשר נקרא שמי עליו
31 לטמאו׃ ובנו במות התפת אשר בגיא בן הנם לשרף את בניהם ואת בנתיהם
32 באש אשר לא צויתי ולא עלתה על לבי׃ לכן הנה ימים באים נאם יהוה ולא
יאמר עוד התפת וגיא בן הנם כי אם גיא ההרגה וקברו בתפת מאין מקום׃
33 והיתה נבלת העם הזה למאכל לעוף השמים ולבהמת הארץ ואין מחריד׃
34 והשבתי מערי יהודה ומחצות ירושלם קול ששון וקול שמחה קול חתן וקול כלה
8,א כי לחרבה תהיה הארץ׃ בעת ההיא נאם יהוה ויוציאו את עצמות מלכי יהודה
ואת עצמות שריו ואת עצמות הכהנים ואת עצמות הנביאים ואת עצמות יושבי
2 ירושלם מקבריהם׃ ושטחום לשמש ולירח ולכל צבא השמים אשר אהבום ואשר
עבדום ואשר הלכו אחריהם ואשר דרשום ואשר השתחוו להם לא יאספו ולא
3 יקברו לדמן על פני האדמה יהיו׃ ונבחר מות מחיים לכל השארית הנשארים מן
המשפחה הרעה הזאת בכל המקמות אשר הדחתים שם נאם יהוה צבאות׃
ה.4 ואמרת אליהם כה אמר יהוה היפלו ולא יקומו אם ישוב ולא ישוב׃ מדוע שובב
6 העם הזה משבה נצחת החזיקו בתרמית מאנו לשוב׃ הקשבתי ואשמע לוא כן
ידברו אין איש נחם על רעתו לאמר מה עשיתי כלה שב במרצתם כסוס שוטף
7 במלחמה׃ גם חסידה בשמים ידעה מועדיה ותור וסיס ועגור שמרו את עת
8 באנה ועמי לא ידעו את משפט יהוה׃ איכה תאמרו חכמים אנחנו ותורת יהוה
9 אתנו אכן הנה לשקר עשה עט שקר ספרים׃ הבשו חכמים חתו וילכדו הנה
י בדבר יהוה מאסו וחכמת מה להם׃ לכן אתן את נשיהם לאחרים שדותיהם
13 ליורשים׃ אסף אסיפם נאם יהוה אין ענבים בגפן ואין תאנים בתאנה והעלה
14 נבל׃ על מה אנחנו ישבים האספו ונבוא אל ערי המבצר ונדמה שם כי יהוה
טו אלהינו הדמנו וישקנו מי ראש כי חטאנו לו׃ קוה לשלום ואין טוב לעת מרפה
16 והנה בעתה׃ מדן נשמע נחרת סוסיו מקול מצהלות אביריו רעשה כל הארץ
17 ויבואו ויאכלו ארץ ומלואה עיר וישבי בה׃ כי הנני משלח בכם נחשים צפענים
18 אשר אין להם לחש ונשכו אתכם נאם יהוה׃ מבליגיתי עלי יגון עלי לבי דוי׃
19 הנה קול שועת בת עמי מארץ מרחקים היהוה אין בציון אם מלכה אין בה מדוע
כ.21 הכעסוני בפסליהם בהבלי נכר׃ עבר קציר כלה קיץ ואנחנו לא נושענו׃ על
22 שבר בת עמי השברתי קדרתי שמה החזקתני׃ הצרי אין בגלעד אם רפא אין
23 שם כי מדוע לא עלתה ארכת בת עמי׃ מי יתן ראשי מים ועיני מקור דמעה
9,א ואבכה יומם ולילה את חללי בת עמי׃ מי יתנני במדבר מלון ארחים ואעזבה
2 את עמי ואלכה מאתם כי כלם מנאפים עצרת בגדים׃ וידרכו את לשונם קשתם
שקר ולא לאמונה גברו בארץ כי מרעה אל רעה יצאו ואתי לא ידעו נאם יהוה׃
3 איש מרעהו השמרו ועל כל אח אל תבטחו כי כל אח עקוב יעקב וכל רע רכיל
4 יהלך׃ ואיש ברעהו יהתלו ואמת לא ידברו למדו לשונם דבר שקר העוה נלאו ׀
ה.6 שבתך בתוך מרמה במרמה מאנו דעת אותי נאם יהוה׃ לכן כה אמר יהוה
7 צבאות הנני צורפם ובחנתים כי איך אעשה מפני רעת בת עמי׃ חץ שוחט
8 לשונם מרמה דבר בפיו שלום את רעהו ידבר ובקרבו ישים ארבו׃ העל אלה
9 לא אפקד נאם יהוה אם בגוי אשר כזה לא תתנקם נפשי׃ על ההרים אשא
בכי ונהי ועל נאות מדבר קינה כי נצתו מבלי איש עובר ולא שמעו קול מקנה
י מעוף השמים ועד בהמה נדדו הלכו׃ ונתתי את ירושלם לגלים מעון תנים ואת
11 ערי יהודה אתן שממה מבלי יושב׃ מי האיש החכם ויבן את זאת ואשר דבר
12 פי יהוה אליו ויגדה על מה אבדה הארץ נצתה כמדבר מבלי עבר׃ ויאמר יהוה
13 על עזבם את תורתי אשר נתתי לפניהם ולא שמעו בקולי ולא הלכו בה׃ וילכו

כרוח קדים אפיצם לפני אויב 18,17
ערף ולא פנים יאראם ביום אידם׃
ויאמרו לכו ונחשבה על ירמיהו מחשבות כי לא תאבד תורה מכהן ועצה 18
מחכם ודבר מנביא לכו ונכהו בלשון ואל נקשיבה אל כל דבריו׃ הקשיבה יהוה 19
אלי ושמע לקול יריבי׃ הישלם תחת טובה רעה כי כרו שוחה לנפשי זכר עמדי כ
לפניך לדבר עליהם טובה להשיב את חמתך מהם׃ לכן תן את בניהם לרעב 21
והגרם על ידי חרב ותהינה נשיהם שכלות ואלמנות ואנשיהם יהיו הרגי מות
בחוריהם מכי חרב במלחמה׃ תשמע זעקה מבתיהם כי תביא עליהם גדוד פתאם 22
כי כרו שוחה ללכדני ופחים טמנו לרגלי׃ ואתה יהוה ידעת את כל עצתם עלי 23
למות אל תכפר על עונם וחטאתם מלפניך אל תמחי והיו מכשלים לפניך בעת
אפך עשה בהם׃

שמעו דבר יהוה כל יהודה׃ כה אמר יהוה צבאות אלהי ישראל היטיבו 7,3.2
דרכיכם ומעלליכם ואשכנה אתכם במקום הזה׃ אל תבטחו לכם אל דברי השקר 4
לאמר היכל יהוה היכל יהוה היכל יהוה המה׃ כי אם היטיב תיטיבו את דרכיכם ה
ואת מעלליכם אם עשו תעשו משפט בין איש ובין רעהו׃ גר יתום ואלמנה לא
תעשקו ודם נקי אל תשפכו במקום הזה ואחרי אלהים אחרים לא תלכו לרע לכם׃ 6
ושכנתי אתכם במקום הזה בארץ אשר נתתי לאבותיכם למן עולם ועד עולם׃ 7
הנה אתם בטחים לכם על דברי השקר לבלתי הועיל׃ הגנב רצח ונאף והשבע 9.8
לשקר וקטר לבעל והלך אחרי אלהים אחרים אשר לא ידעתם׃ ובאתם ועמדתם י
לפני בבית הזה אשר נקרא שמי עליו ואמרתם נצלנו למען עשות את כל
התועבות האלה׃ המערת פרצים היה הבית הזה אשר נקרא שמי עליו בעיניכם 11
גם אנכי הנה ראיתי נאם יהוה׃ כי לכו נא אל מקומי אשר בשילו אשר שכנתי 12
שמי שם בראשנה וראו את אשר עשיתי לו מפני רעת עמי ישראל׃ ועתה יען 13
עשותכם את כל המעשים האלה נאם יהוה ואדבר אליכם השכם ודבר ולא
שמעתם ואקרא אתכם ולא עניתם׃ ועשיתי לבית אשר נקרא שמי עליו אשר אתם 14
בטחים בו ולמקום אשר נתתי לכם ולאבתיכם כאשר עשיתי לשלו׃ והשלכתי טו
אתכם מעל פני כאשר השלכתי את אחיכם את כל זרע אפרים׃ ואתה אל 16
תתפלל בעד העם הזה ואל תשא בעדם רנה ותפלה ואל תפגע בי כי אינני שמע
אתך׃ האינך ראה מה המה עשים בערי יהודה ובחוצות ירושלם׃ הבנים מלקטים 18.17
עצים והאבות מבערים את האש והנשים לשות בצק לעשות כונים למלכת השמים
והסך נסכים לאלהים אחרים למען הכעיסני׃ האתי הם מכעיסים נאם יהוה הלוא 19
אתם למען בשת פניהם׃ לכן כה אמר אדני יהוה הנה אפי וחמתי נתכת אל כ
המקום הזה על האדם ועל הבהמה ועל עץ השדה ועל פרי האדמה ובערה ולא
תכבה׃ כה אמר יהוה צבאות אלהי ישראל עלותיכם ספו על זבחיכם ואכלו בשר׃ 21
כי לא דברתי את אבותיכם ולא צויתים ביום הוציאי אותם מארץ מצרים על 22
דברי עולה וזבח׃ כי אם את הדבר הזה צויתי אותם לאמר שמעו בקולי והייתי 23
לכם לאלהים ואתם תהיו לי לעם והלכתם בכל הדרך אשר אצוה אתכם למען
ייטב לכם׃ ולא שמעו ולא הטו את אזנם וילכו במעצות לבם הרע ויהיו 24
לאחור ולא לפנים׃ למן היום אשר יצאו אבותיכם מארץ מצרים עד היום הזה כה
ואשלח אליכם את כל עבדי הנביאים השכם ושלח׃ ולוא שמעו אלי ולא הטו 26
את אזנם ויקשו את ערפם הרעו מאבותם׃ ודברת אליהם את כל הדברים האלה 27
ולא ישמעו אליך וקראת אליהם ולא יענוכה׃ ואמרת אליהם זה הגוי אשר לוא 28
שמעו בקול יהוה אלהיו ולא לקחו מוסר אבדה האמונה ונכרתה מפיהם׃ גזי 29

11 הראשנים אשר מֵאנו לשמוע את דברי והמה הלכו אחרי אלהים אחרים לעבדם
11 הֵפרו בית ישראל ובית יהודה את בריתי אשר כרתי את אבותם: לכן כה אמר
יהוה הנני מביא אליהם רעה אשר לא יוכלו לצאת ממנה וזעקו אלי ולא אשמע
12 אליהם: והלכו ערי יהודה וישבי ירושלם וזעקו אל האלהים אשר הם מקטרים
13 להם והושע לא יושיעו להם בעת רעתם: כי מספר עריך היו אלהיך יהודה ומספר
14 חֻצות ירושלם שמתם ◦ מזבחות לקטר לבעל: ואתה אל תתפלל בעד העם הזה
טו ואל תשא בעדם רנה ותפלה כי אינני שמע בעת קראם אלי בעת רעתם: מה
לידידי בביתי עשתה המזמתה הרבים ובשר קדש יעברו מעליך רעתכי
16 אז תעלזי: זית רענן יפה פרי תאר קרא יהוה שמך לקול הֲמולה גדלה הצית אש
17 עליה ורעו דליותיו: ויהוה צבאות הנוטע אותך דבר עלַיך רעה בגלל רעת בית
ישראל ובית יהודה אשר עשו להם להכעִסני לקטר לבעל:

19.18 ויהוה הודיעני ואדעה אז הראיתני מעלליהם: ואני ככבש אלוף יובל לטבוח
ולא ידעתי כי עלי חשבו מחשבות נשחיתה עץ בלחמו ונכרתנו מארץ חיים ושמו
כ לא יזכר עוד: ויהוה צבאות שפט צדק בחן כליות ולב אראה נקמתך מהם כי
21 אליך גליתי את ריבי: לכן כה אמר יהוה על אנשי ענתות המבַקשים את נפשך
22 לאמר לא תנבא בשם יהוה ולא תמות בידנו: לכן כה אָמר יהוה צבאות הנני
23 פקד עליהם הבחורים ימותו בחרב בניהם ובנתיהם ימתו ברעב: ושארית לא
12,א תהיה להם כי אביא רעה אל אנשי ענתות שנת פקדתם: צדיק אתה יהוה כי
אריב אליך אך משפטים אדבר אותך מדוע דרך רשעים צלֵחה שלו כל בגדי בגד:
3.2 נטעתם גם שֹרשו ילכו גם עשו פרי קרוב אתה בפיהם ורחוק מכליותיהם: ואתה
יהוה ידעתני תראני ובחנת לבי אתך הַתִקֵם כצאן לטבחה והקדִשם ליום הרֵגה:
ה כי את רגלים רַצתה וַיַלאוך ואיך תתחרה את הסוסים ובארץ שלום אתה בוטח
6 ואיך תעשה בגאון הירדן: כי גם אחיך ובית אביך גם המה בגדו בך גם המה
קראו אחריך מלא אל תאמן בם כי ידברו אליך טובות:

18,2.א הדבר אשר היה אל ירמיהו מאת יהוה לאמר: קום וירדת בית היוצר ושמה
4.3 אשמיעך את דברי: וארד בית היוצר והנהו עשה מלאכה על האבנים: ונשחת
הכלי אשר הוא עשה בחמר ביד היוצר ושב ויעשהו כלי אחר כאשר ישר בעיני
6.ה היוצר לעשות: ויהי דבר יהוה אלי לאמור: הֲכיוצר הזה לא אוכל לעשות לכם
7 בית ישראל נאם יהוה הנה כחמר ביד היוצר כן אתם בידי בית ישראל: רגע
8 אדבר על גוי ועל ממלכה לנתוש ולנתוץ ולהאביד: ושב הגוי ההוא מרעתו אשר
9 דברתי עליו ונחמתי על הרעה אשר חשבתי לעשות לו: ורגע אדבר על גוי ועל
י ממלכה לבנות ולנטוע: ועשה הרעה בעיני לבלתי שמע בקולי ונחמתי על הטובה
11 אשר אמרתי להיטיב אותו: ועתה אמר נא אל איש יהודה ועל יושבי ירושלם
לאמר כה אמר יהוה הנה אנכי יוצר עליכם רעה וחשב עליכם מחשבה שובו
12 נא איש מדרכו הרעה והיטיבו דרכיכם ומעלליכם: ואמרו נואש כי אחרי מחשבותינו
13 נלך ואיש שרִרות לבו הרע נעשה: לכן כה אמר יהוה שאלו נא בגוים מי שמע
כאלה שעֲרֻרת עשתה מאד בתולת ישראל:

14 הֲיַעזב מִצור שָׂדַי שלג לבנון
אם ינתשו מַיִם זרים קרים נוזלים:
טו כי שכחֻני עמי לשוא יקטרו
ויכשלום בדרכיהם שבילי עולם ללכת נתיבות דרך לא סלולה:
16 לשום ארצם לשמה שרוקת עולם
כל עובר עליה ישם ויניד בראשו:

6 הארץ הנה אנכי מביא רעה אל העם הזה פרי מחשבתם כי על דברי לא הקשיבו
כ ותורתי וימאסו בה: למה זה לי לבונה מִשְׁבא תבוא וקנה הטוב מארץ מרחק
21 עלותיכם לא לרצון וזבחיכם לא ערבו לי: לכן כה אמר יהוה הנני נתן אל העם
22 הזה מִכְשלים וכשלו בם אבות ובנים יחדו שכן ורעו יאבדו: כה אמר יהוה הנה
23 עם בא מארץ צפון וגוי גדול יֵעור מירכתי ארץ: קשת וכידון יחזיקו אכזרי הוא
ולא ירַחמו קולם כּיָם יהמה ועל סוסים ירכבו ערוך כאיש למלחמה עליך בת
24.כה ציון: שמענו את שמעו רפו ידינו צרה החזקתנו חיל כיולדה: אל תצא·י· השדה
26 ובדרך אל תלכ·י· כי חרב לאיב מגור מסביב: בת עמי חגרי שק והתפלשי באפר
27 אבל יחיד עשי לך מספד תמרורים כי פתאם יבא השדד עלינו: בָּחון נתתיך
28 בעמי ·מִבְצָר· ותדע ובחנת את דרכם: כלם סרי סוררים הלכי רכיל נחשת וברזל
29 כלם משחיתם המה: נחר מַפֻּח מֵאֵש ∞ תַּם עפרת לשוא צרף צ·ו·ר·ף ורעים לא
ל נִתקו: כסף נמאס קראו להם כי מאס יהוה בהם:

3.6 ויאמר יהוה אלי בימי יאשיהו המלך הראית אשר עשתה מְשֻׁבה ישראל
7 הלכה היא על כל הר גבה ואל תחת כל עץ רענן ותזנ·י· שם: ואמר אחרי עשתה
8 את כל אלה אלי תשוב ולא שבה ותראה בָּגודה אחותה יהודה: ו·ת·רא כי על כל
אדות אשר נִאפה מְשֻׁבה ישראל שִׁלחתיה ואתן את ספר כריתֻתיה אליה ולא
9 יראה בֹּגדה יהודה אחותה ותלך ותזן גם היא: והיה מִקֹּל זנותה ו·תַּחֲנ·ף את
י הארץ ותנאף את האבן ואת העץ: וגם בכל זאת לא שבה אלי בגודה
11 אחותה יהודה בכל לבה כי אם בשקר נאם יהוה: ויאמר יהוה אלי
12 צדקה נפשה מְשֻׁבה ישראל מִבֹּגדה יהודה: הלך וקראת את הדברים האלה
צפנה ואמרת שובה מְשֻׁבה ישראל נאם יהוה לוא אפיל פני בכם כי חסיד אני
13 נאם יהוה לא אטור לעולם: אך דעי עונך כי ביהוה אלהיך פשעת ותפזרי את
14 דרכַיך לזרים תחת כל עץ רענן ובקולי לא שמעת·י· נאם יהוה: שובו בנים שובבים
נאם יהוה כי אנכי בעלתי בכם ולקחתי אתכם אחד מעיר ושנַים ממשפחה והבאתי
16.טו אתכם ציון: ונתתי לכם רעים כלבי ורעו אתכם דֵּעה והשכֵּיל: והיה כי תרבו
ופריתם בארץ בימים ההמה נאם יהוה לא יאמרו עוד ארון ברית יהוה ולא יעלה
על לב ולא יזכרו בו ולא יפקדו ולא יֵעשה עוד:(a) * * * * * *

II,2.א הדבר אשר היה אל ירמיהו מאת יהוה לאמר: שמעו את דברי הברית הזאת
3 ודבר·תָּ·ם אל איש יהודה ועל ישבי ירושלם: ואמרת אליהם כה אמר יהוה אלהי
4 ישראל ארור האיש אשר לא ישמע את דברי הברית הזאת: אשר צויתי את
אבותיכם ביום הוציאי אותם מארץ מצרים מכּור הברזל לאמר שמעו בקולי ועשיתם
ה אותם ככל אשר אֲצַוה אתכם והייתם לי לעם ואנכי אהיה לכם לאלהים: למען
הקים את השבועה אשר נשבעתי לאבותיכם לתת להם ארץ זָבת חלב ודבש
6 כיום הזה ואען ואמר אמן יהוה: ויאמר יהוה אלי קְרא את כל הדברים האלה
בערי יהודה ובחֻצות ירושלם לאמר שמעו את דברי הברית הזאת ועשיתם אותם:
7 כי הָעֵד הַעִדֹתי באבותיכם ביום העלותי אותם מארץ מצרים עד היום הזה הַשְׁכֵּם
8 וְהָעֵד לאמר שמעו בקולי: ולא שמעו ולא הטו את אזנם וילכו איש בשרירות
לבם הרע ואביא עליהם את כל דברי הברית הזאת אשר צויתי לעשות ולא עשו:
9.י ויאמר יהוה אלי נמצא קשר באיש יהודה ובישבי ירושלם: שבו על עונת אבותם

(a) 3,17 בעת ההיא יקראו לירושלם כסא יהוה ונקוו אליה כל הגוים לשם יהוה לירושלם ולא ילכו
18 עוד אחרי שררות לבם הרע: בימים ההמה ילכו בית יהודה על בית ישראל ויבאו יחדו מארץ
צפון על הארץ אשר הנחלתי את אבותיכם:

5,8 ואשבע אותם וינאפו ובית זונה יתגודדו: סוסים מוזנים מַשְׁכִּים היו איש אל אשת
9 רעהו יצהלו: העל אלה לוא אפקד נאם יהוה ואם בגוי אשר כזה לא תתנקם
י נפשי: עלו בשרותיה ושחתו וכלה אל תעשו הסירו נטישותיה כי לוא ליהוה
12.11 המה: כי בגוד בגדו בי בית ישראל ובית יהודה נאם יהוה: כחשו ביהוה ויאמרו
13 לוא הוא ולא תבוא עלינו רעה וחרב ורעב לוא נראה: והנביאים יהיו לרוח
14 והדִּבֵּר אין בהם ◦: לכן כה אמר יהוה אלהי צבאות יען דברכם את הדבר הזה
טו הנני נתן דברי בפיך לאש והעם הזה עצים ואכלתם: הנני מביא עליכם גוי
ממרחק בית ישראל נאם יהוה גוי איתן הוא גוי מעולם הוא גוי לא תדע לשונו
17.16 ולא תשמע מה ידבר: אשפתו כקבר פתוח כלם גבורים: ואכל קצירך ולחמך
יאכלו בניך ובנותיך יאכל צאנך ובקרך יאכל גפנך ותאנתך ירשש ערי מבצריך
18 אשר אתה בטח בהנה בחרב: וגם בימים ההמה נאם יהוה לא אעשה אתכם
19 כלה: והיה כי תאמרו תחת מה עשה יהוה אלהינו לנו את כל אלה ואמרת
אליהם כאשר עזבתם אותי ותעבדו אלהי נכר בארצכם כן תעבדו זרים בארץ
24.23 לא לכם:* ולעם הזה היה לב סורר ומורה סרו וילכו: ולוא אמרו בלבבם נירא
נא את יהוה אלהינו הנתן גשם יורה ומלקוש בעתו שבֻעת חקות קציר ישמר
כה.26 לנו: עונותיכם הטו אלה וחטאותיכם מנעו הטוב מכם: כי נמצאו בעמי רשעים
27 ישור כְּשַׁךְ יקושים הציבו משחית אנשים ילכדו: ככלוב מלא עוף כן בתיהם מלאים
28 מרמה על כן גדלו ויעשירו: שמנו עשתו גם עבי־א ◦ דין לא דנו דין יתום
29 ויצליחו ומשפט אביונים לא שפטו: העל אלה לא אפקד נאם יהוה אם בגוי אשר
ל.31 כזה לא תתנקם נפשי: שמה ושערורה נהיתה בארץ: הנבאים נבאו בשקר
והכהנים יִרְדו על ידיהם ועמי אהבו כן ומה תעשו לאחריתה:
6,א הָעִזו בני בנימן מקרב ירושלם ובתקוע תקעו שופר ועל בית הכרם שאו
3.2 מַשְׂאת כי רעה נשקפה מצפון ושבר גדול: והנוה והמְעֻנָּגה דָּמיתי בת ציון: אליה
4 יבאו רעים ועדריהם תקעו עליה אהלים סביב רעו איש את ידו: קדשו עליה
ה מלחמה קומו ונעלה בצהרים אוי לנו כי פנה היום כי ינָּטו צללי ערב: קומו
6 ונעלה בלילה ונשחיתה ארמנותיה: כי כה אמר יהוה צבאות כרתו עֵציה ושפכו
7 על ירושלם סללה היא העיר הָפְקד כלה עשק בקרבה: כהק־ר בור מימיה כן
8 הֵקרה רעתה חמס ושד ישמע בה על פני תמיד חלי ומכה: הִוָסרי ירושלם פן
9 תֵּקע נפשי ממך פן אשימך שְׁמָמה ארץ לוא נושבה: כה אמר יהוה צבאות עולֵל
י יעוללו כגפן שארית ישראל הָשֵׁב יָד־ כבוצר על סלסלות: על מי אדברה ואעידה
וישמעו הנה ערלה אזנם ולא יוכלו להקשיב הנה דבר יהוה היה להם לחרפה
11 לא יחפצו בו: ואת חמת יהוה מלאתי נלאיתי הכיל שפך על עולָל בחוץ ועל
12 סוד בחורים יחדו כי גם איש עם אשה ילכדו זקן עם מלא ימים: ונסבו בתיהם
13 לאחרים שָׂדות ונשים יחדו כי אטה את ידי על ישבי הארץ נאם יהוה: כי מקטנם
14 ועד גדולם כלו בוצע בצע ומנביא ועד כהן כלו עשׂה שקר: וירַפאו את שבר
טו בת עמי על נקלה לאמר שלום שלום ואין שלום: הובישו כי תועבה עשו גם
בוש לא יבושו גם הכלים לא ידעו לכן יפלו בנפלים בעת פקדת־ם יכשלו אמר
16 יהוה: כה אמר יהוה עִמדו על דרכים וראו ושאלו לנתִבות עולם אי זה דרך
17 הטוב ולכו בה ומצאו מרגוע לנפשכם ויאמרו לא נלך: ◦הקימתי עליכם צפים
19.18 הקשיבו לקול שופר ויאמרו לא נקשיב: לכן שִׁמעו הגוים ור־עי עד־ריה־ם: שמעי

(*) כ.21 5, הגידו זאת בבית יעקב והשמיעוה ביהודה לאמר: שמעו נא זאת עם סכל ואין לב עינים להם
22 ולא יראו אזנים להם ולא ישמעו: האותי לא תיראו נאם יהוה אם מפני לא תחילו אשר שמתי
חול גבול לים חק עולם ולא יעברנהו ויתגעשו ולא יוכלו והמו גליו ולא יעבְרֻנהו:

אבותינו מנעורינו את צאנם ואת בקרם את בניהם ואת בנותיהם: נשכבה בבשתנו כה,3
ותכסנו כלמתנו כי ליהוה אלהינו חטאנו אנחנו ואבותינו מנעורינו ועד היום הזה
ולא שמענו בקול יהוה אלהינו:ᵅ כי כה אמר יהוה לאיש יהודה ולירושלם נירו 4,3
לכם ניר ואל תזרעו אל קצים: המלו ליהוה והסרו ערל־ת לבבכם איש יהודה 4
וישבי ירושלם פן תצא כאש חמתי ובערה ואין מכבה מפני רע מעלליכם:
הגידו ביהודה ובירושלם השמיעו ואמרו ותקעו שופר בארץ קראו מלאו ה
ואמרו האספו ונבואה אל ערי המבצר: שאו נס ציונה העיזו אל תעמדו כי רעה 6
אנכי מביא מצפון ושבר גדול: עלה אריה מסבכו ומשחית גוים נסע יצא ממקמו 7
לשום ארצך לשמה עריך תצינה מאין יושב: על זאת חגרו שקים ספדו והילילו 8
כי לא שב חרון אף יהוה ממנו: והיה ביום ההוא נאם יהוה יאבד לב המלך 9
ולב השרים ונשמו הכהנים והנביאים יתמהו:ᵝ בעת ההיא יאמר לעם הזה ולירושלם 11
רוח צח שפים במדבר דרך בת עמי לוא לזרות ולוא להבר: רוח מלא מאלה 12
יבוא לי עתה גם אני אדבר משפטים אותם: הנה כעננים יעלה וכסופה מרכבותיו 13
קלו מנשרים סוסיו אוי לנו כי שדדנו: כבסי מרעה לבך ירושלם למען תושעי עד 14
מתי תלין בקרבך מחשבות אונך: כי קול מגיד מדן ומשמיע און מהר אפרים: טו
הזכירו לגוים הנה השמיעו על ירושלם נצרים באים מארץ המרחק ויתנו על ערי 16
יהודה קולם: כשמרי שדי היו עליה מסביב כי אתי מרתה נאם יהוה: דרכך 18.17
ומעלליך עשו אלה לך זאת רעתך כי מר כי נגע עד לבך: מעי מעי ׳א־חולה 19
קירות לבי הומה לי לבי לא אחרש כי קול שופר ׳ש־מעת־ נפשי תרועת מלחמה:
שבר על שבר נקרא כי שדדה כל הארץ פתאום שדדו אהלי רגע יריעתי: עד כ.21
מתי אראה נס אשמעה קול שופר: כי אויל עמי אותי לא ידעו בנים סכלים 22
המה ולא נבונים המה חכמים המה להרע ולהיטיב לא ידעו: ראיתי את הארץ 23
והנה תהו ובהו ואל השמים ואין אורם: ראיתי ההרים והנה רעשים וכל הגבעות 24
התקלקלו: ראיתי והנה אין האדם וכל עוף השמים נדדו: ראיתי והנה הכרמל כה.26
המדבר וכל עריו נתצו מפני יהוה מפני חרון אפו: כי כה אמר יהוה שממה 27
תהיה כל הארץ וכלה לא אעשה: על זאת תאבל הארץ וקדרו השמים ממעל 28
על כי דברתי ‹²›ולא ׳נחמתי ׳זמתי ולא אשוב ממנה: מקול פרש ורמה קשת 29
ברחת כל ה׳א־ר־ץ׳ באו בעבים ובכפים עלו כל העיר עזובה ואין יושב בהן איש:
ואתי שדוד מה תעשי כי תלבשי שני כי תעדי עדי זהב כי תקרעי בפוך עיניך ל
לשוא תתיפי מאסו בך ענבים נפשך יבקשו: כי קול כחולה שמעתי צרה כמבכירה 31
קול בת ציון תתיפח תפרש כפיה אוי נא לי כי עיפה נפשי להרגים:
שוטטו בחוצות ירושלם וראו נא ודעו ובקשו ברחובותיה אם תמצאו איש אם 5,א
יש עשה משפט מבקש אמונה ואסלח לה: ואם חי יהוה יאמרו לכן לשקר ישבעו: 2
יהוה עיניך הלוא לאמונה הכיתה אתם ולא חלו כליתם מאנו קחת מוסר חזקו 3
פניהם מסלע מאנו לשוב: ואני אמרתי אך דלים הם נואלו כי לא ידעו דרך 4
יהוה משפט אלהיהם: אלכה לי אל הגדלים ואדברה אותם כי המה ידעו דרך ה
יהוה משפט אלהיהם אך המה יחדו שברו עול נתקו מוסרות: על כן הכם אריה 6
מיער זאב ערבות ישדדם נמר שקד על עריהם כל היוצא מהנה יטרף כי רבו
פשעיהם עצמו משבותיהם: אי לזאת אסל־ח לך בניך עזבוני וישבעו בלא אלהים 7

(α) 4,2.א אם תשוב ישראל נאם יהוה אלי תשוב ואם תסיר שקוציך מפני ולא תנוד: ונשבעת חי יהוה באמת במשפט ובצדקה והתברכו בו גוים ובו יתהללו:

(β) 4,י ואמר אהה ארני יהות אכן השא השאת לעם הזה ולירושלם לאמר שלום יהית לכם ונגעה חרב עד הנפש:

2,ה,4 יהוה: שמעו דבר יהוה בית יעקב וכל משפחות בית ישראל: כה אמר יהוה מה
6 מצאו אבותיכם בי עול כי רחקו מעלי וילכו אחרי ההבל ויהבלו: ולא אמרו איה
יהוה המעלה אתנו מארץ מצרים המוליך אתנו במדבר בארץ ערבה ושוחה בארץ
7 ציה וצלמות בארץ לא עבר בה איש ולא ישב אדם שם: ואביא אתכם אל ארץ
הכרמל לאכל פריה וטובה ותבאו ותטמאו את ארצי ונחלתי שמתם לתועבה:
8 הכהנים לא אמרו איה יהוה ותפשי התורה לא ידעוני והרעים פשעו בי והנביאים
9 נבאו בבעל ואחרי לא יועלו הלכו: לכן עד אריב אתכם נאם יהוה ואת בני
י בניכם אריב: כי עברו איי כתיים וראו וקדר שלחו והתבוננו מאד וראו הן היתה
12.11 כזאת: ההימיר גוי אלהים והמה לא אלהים ועמי המיר כבודו בלוא יועיל: שמו
13 שמים על זאת ושערו ·הרב·ה· מאד נאם יהוה: כי שתים רעות עשה עמי אתי
עזבו מקור מים חיים לחצב להם בארות בארת נשברים אשר לא יכלו המים:
18 ועתה מה לך לדרך מצרים לשתות מי שחור ומה לך לדרך אשור לשתות מי
19 נהר: תיסרך רעתך ומשבותיך תוכחך ודעי וראי כי רע ומר עזבך את יהוה
כ אלהיך ולא פחדתי אליך נאם אדני יהוה צבאות: כי מעולם שברת·· עלך נתקת··
מוסרותיך ותאמרי לא אעבוד כי על כל גבעה גבהה ותחת כל עץ רענן את
21 צעה זנה: ואנכי נטעתיך שורק כלה זרע אמת ואיך נהפכת לי סורי ·גפן נכריה:
23.22 כי אם תכבסי בנתר ותרבי לך ברית נכתם עונך לפני נאם אדני יהוה: איך
תאמרי לא נטמאתי אחרי הבעלים לא הלכתי ראי דרכך בגיא דעי מה עשית
24 בכרה קלה משרכת דרכיה: פרה למד מדבר באות נפשה· שאפה רוח תאנתה
כה מי ישיבנה כל מבקשיה לא ייעפו בחדשה ימצאונה: מנעי רגלך מיחף וגרונך
26 מצמאה ותאמרי נואש לוא כי אהבתי זרים ואחריהם אלך: כבשת גנב כי ימצא
27 כן הבישו בית ישראל המה מלכיהם שריהם וכהניהם ונביאיהם: אמרים לעץ אבי
אתה ולאבן את ילדתני כי פנו אלי ערף ולא פנים ובעת רעתם יאמרו קומה
28 והושיענו: ואיה אלהיך אשר עשית לך יקומו אם יושיעוך בעת רעתך כי מספר
ל.29 עריך היו אלהיך יהודה: למה תריבו אלי כלכם פשעתם בי נאם יהוה: לשוא
הכיתי את בניכם מוסר לא לקח·תם· אכלה חרבכם נביאיכם כאריה משחית:
31 הדור אתם ראו דבר יהוה המדבר הייתי לישראל אם ארץ מאפליה מדוע אמרו
32 עמי רדנו לוא נבוא עוד אליך: התשכח בתולה עדיה כלה קשריה ועמי שכחוני
33 ימים אין מספר: מה תיטבי דרכך לבקש אהבה לכן גם ·את הר·עות לי·מא·
34 את דרכיך: גם בכנפיך נמצאו דם נפשות ◦ נקיים לא במחתרת מצאתים .. ..:
לה ותאמרי כי נקיתי אך שב אפו ממני הנני נשפט אותך על אמרך לא חטאתי:
37.36 מה תזלי מאד לשנות את דרכך גם ממצרים תבשי כאשר בשת מאשור: גם מאת
3.א זה תצאי וידיך על ראשך כי מאס יהוה במבטחיך ולא תצליחי להם: ◦ הן ישלח
איש את אשתו והלכה מאתו והיתה לאיש אחר הישוב אליה עוד הלוא חנוף תחנף
2 הארץ ההיא ואת זנית רעים רבים ושוב אלי נאם יהוה: שאי עיניך על שפים
וראי איפה לא שגלת על דרכים ישבת להם כערבי במדבר ותחניפי ארץ בזנותיך
3 וברעתך: וימנעו רבבים ומלקוש לוא היה ומצח אשה זונה היה לך מאנת
ה.4 הכלם: הלוא מעתה קראת·· לי אבי אלוף נערי אתה: הינטור לעולם אם ישמר
19 לנצח הנה דברת·· ותעשי הרעות ותוכל: ואנכי אמרתי איך אשיתך בבנים ואתן
לך ארץ חמדה נחלת צבי צבאות גוים ואמר אבי תקראו לי ומאחרי לא תשובו:
כ.21 אכן בגדה אשה מרעה כן בגדתם בי בית ישראל נאם יהוה: קול על שפיים
22 נשמע בכי תחנוני בני ישראל כי העוו את דרכם שכחו את יהוה אלהיהם: שובו
23 בנים שובבים ארפה משובתיכם הננו אתנו לך כי אתה יהוה אלהינו: אכן לשקר
24 ◦נבעות ·ה·מון הרים אכן ביהוה אלהינו תשועת ישראל: והבשת אכלה את יגיע

ירמיה

דברי ירמיהו
אשר כתב בשנה הרביעית ליהויקים בן יאשיהו מלך יהודה
ביד ברוך בן נריה

דברי ירמיהו בן חלקיהו מן הכהנים אשר בענתות בארץ בנימן׃ אשר I,2.א
היה דבר יהוה אליו בימי יאשיהו בן אמון מלך יהודה בשלש עשרה
שנה למלכו׃*
ויהי דבר יהוה אלי לאמר׃ בטרם אצ֯ורך בבטן ידעתיך ובטרם תצא 4.ה
מרחם הקדשתיך נביא לגוים נתתיך׃ ואמר אהה אדני יהוה הנה לא 6
ידעתי דבר כי נער אנכי׃ ויאמר יהוה אלי אל תאמר נער אנכי כי 7
על כל אשר אשלחך תלך ואת כל אשר אצוך תדבר׃ אל תירא מפניהם 8
כי אתך אני להצלך נאם יהוה׃ וישלח יהוה את ידו ויגע על פי ויאמר יהוה אלי 9
הנה נתתי דברי בפיך׃ ראה הפקדתיך היום הזה על הגוים ועל הממלכות לנתוש י
ולנתוץ ולהאביד ○ לבנות ולנטוע׃
ויהי דבר יהוה אלי לאמר מה אתה ראה ירמיהו ואמר מקל שקד אני ראה׃ 11
ויאמר יהוה אלי היטבת לראות כי שקד אני על דברי לעשתו׃ 12
ויהי דבר יהוה אלי שנית לאמר מה אתה ראה ואמר סיר נפוח אני ראה 13
ופניו מפני צפונה׃ ויאמר יהוה אלי מצפון תפתח הרעה על כל ישבי הארץ׃ 14
כי הנני קרא לכל משפחות ממלכות צפונה נאם יהוה ובאו ונתנו איש כסאו טו
פתח שערי ירושלם ועל כל חומתיה סביב ועל כל ערי יהודה׃ ודברתי משפטי 16
אותם על כל רעתם אשר עזבוני ויקטרו לאלהים אחרים וישתחוו למעשי ידיהם׃
ואתה תאזור מתניך וקמת ודברת אליהם את כל אשר אנכי אצוך אל תחת 17
מפניהם פן אחתך לפניהם׃ ואני הנה נתתיך היום לעיר מבצר ולעמוד ברזל 18
ולחומת נחשת על כל הארץ למלכי יהודה לשריה לכהניה ולעם הארץ׃ ונלחמו 19
אליך ולא יוכלו לך כי אתך אני נאם יהוה להצילך׃

ויהי דבר יהוה אלי לאמר׃ הלוך וקראת באזני ירושלם לאמר כה אמר יהוה 2,2.א
זכרתי לך חסד נעוריך אהבת כלולתיך לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה׃
קדש ישראל ליהוה ראשית תבואתה כל אכליו יאשמו רעה תבא אליהם נאם 3

(*) 1.ג ויהי בימי יהויקים בן יאשיהו מלך יהודה עד תם עשתי עשרה שנה לצדקיהו בן יאשיהו מלך יהודה עד גלות ירושלם בחדש החמישי׃

Arrangement of the Text

IN the present edition of the Book of Jeremiah the text is arranged in chronological order. The first section of the book (pp. 1—13) contains the discourses which appear to have been delivered during the first twenty-three years of the prophet's ministry (B. C. 626–604). They were probably contained in the original roll written down in the fourth or fifth year of Jehoiakim (B. C. 608—597) *i. e.* 604 (*cf.* the account in c. 36). Then follow the discourses delivered in the later years of Jehoiakim (pp. 13—16) as well as during the reigns of Jehoiachin (597 B. C.; pp. 16.17) and Zedekiah (596—586 B. C.; pp. 17—23), and after the destruction of Jerusalem (July 586 B. C.; pp. 23—25). An appendix (p. 26) contains some displaced genuine passages of Jeremiah which cannot be assigned to their proper places.

The second part of the book (pp. 27—37) comprises a collection of biographical chapters concerning Jeremiah's life. They were evidently written after the death of the prophet (which probably occurred shortly after 586) by a person who appears to have been well informed.

Finally there follow some sections (pp. 38—43) written neither by Jeremiah nor by the author of the biographical chapters.

Later glosses and interpolations within the several sections are relegated from the text to the foot of the pages.

The arguments for this arrangement of the text are given in the explanatory notes on the English translation of the book.

List of Contributors

Genesis: C. J. Ball (London).
Exodus: Herbert E. Ryle (Cambridge).
Leviticus: S. R. Driver and H. A. White (Oxford).
Numbers: J. A. Paterson (Edinburgh).
Deuteronomy: Geo. A. Smith (Glasgow).
Joshua: W. H. Bennett (London).
Judges: Geo. F. Moore (Andover).
Samuel: K. Budde (Strassburg).
Kings: B. Stade (Giessen) and F. Schwally (Strassburg).
Isaiah: T. K. Cheyne (Oxford).
Jeremiah: C. H. Cornill (Königsberg).
Ezekiel: C. H. Toy (Cambridge, Mass.).
Hosea: A. Socin (Leipzig).
Joel: Francis Brown (New York).
Amos: John Taylor (Winchcombe).
Obadiah: Andrew Harper (Melbourne).
Jonah: Friedrich Delitzsch (Breslau).
Micah: J. F. McCurdy (Toronto).
Nahum: Alfred Jeremias (Leipzig).
Habakkuk: W. H. Ward (New York).
Zephaniah: E. L. Curtis (New Haven).
Haggai: G. A. Cooke (Oxford).
Zechariah: W. R. Harper (Chicago).
Malachi: C. G. Montefiore and I. Abrahams (London).
Psalms: J. Wellhausen (Göttingen).
Proverbs: A. Müller* and E. Kautzsch (Halle).
Job: C. Siegfried (Jena).
Song of Songs: Russell Martineau (London).
Ruth: C. A. Briggs (New York).
Lamentations: M. Jastrow, Jr. (Philadelphia).†
Ecclesiastes: Paul Haupt (Baltimore).
Esther: T. K. Abbott (Dublin).
Daniel: A. Kamphausen (Bonn).
Ezra: } H. Guthe (Leipzig).
Nehemiah: }
Chronicles: R. Kittel (Breslau).

* Died September 12th 1892.

† Professor A. Kuenen who had agreed to do the book died December 10th 1891.

This book is a preservation photocopy.
It was produced on Hammermill Laser Print natural white,
a 60 # book weight acid-free archival paper
which meets the requirements of
ANSI/NISO Z39.48-1992 (permanence of paper)

Preservation photocopying and binding
by
Acme Bookbinding
Charlestown, Massachusetts
1995

6 הארץ הנה אנכי מביא רעה אל העם הזה פרי מחשבתם כי על דברי לא הקשיבו
כ ותורתי וימאסו בה׃ למה זה לי לבונה משבא תבוא וקנה הטוב מארץ מרחק
21 עלותיכם לא לרצון חבחיכם לא ערבו לי׃ לכן כה אמר יהוה הנני נתן אל העם
22 הזה מכשלים וכשלו בם אבות ובנים יחדו שכן ורעו יאבדו׃ כה אמר יהוה הנה
23 עם בא מארץ צפון וגוי גדול יעור מירכתי ארץ׃ קשת וכידון יחזיקו אכזרי הוא
ולא ירחמו קולם כים יהמה ועל סוסים ירכבו ערוך כאיש למלחמה עליך בת
כה.24 ציון׃ שמענו את שמעו רפו ידינו צרה החזקתנו חיל כיולדה׃ אל תצאי° השדה
26 ובדרך אל תלכי° כי חרב לאיב מגור מסביב׃ בת עמי חגרי שק והתפלשי באפר
27 אבל יחיד עשי לך מספד תמרורים כי פתאם יבא השדד עלינו׃ בחון נתתיך
28 בעמי מבצר ותדע ובחנת את דרכם׃ כלם סרי סוררים הלכי רכיל נחשת וברזל
29 כלם משחיתם המה׃ נחר מפח מאש תם עפרת לשוא צרף צרוף ורעים לא
ל נתקו׃ כסף נמאס קראו להם כי מאס יהוה בהם׃

3.6 ויאמר יהוה אלי בימי יאשיהו המלך הראית אשר עשתה משבה ישראל
7 הלכה היא על כל הר גבה ואל תחת כל עץ רענן ותזני שם׃ ואמר אחרי עשתה
8 את כל אלה אלי תשוב ולא שבה ותראה בגודה אחותה יהודה׃ ותרא כי על כל
אדות אשר נאפה משבה ישראל שלחתיה ואתן את ספר כריתתיה אליה ולא
9 יראה בגדה יהודה אחותה ותלך ותזן גם היא׃ והיה מקל זנותה ותחנף את
י הארץ ותנאף את האבן ואת העץ׃ וגם בכל זאת לא שבה אלי בגודה
11 אחותה יהודה בכל לבה כי אם בשקר נאם יהוה׃ ויאמר יהוה אלי
12 צדקה נפשה משבה ישראל מבגדה יהודה׃ הלך וקראת את הדברים האלה
צפנה ואמרת שובה משבה ישראל נאם יהוה לוא אפיל פני בכם כי חסיד אני
13 נאם יהוה לא אטור לעולם׃ אך דעי עונך כי ביהוה אלהיך פשעת ותפזרי את
14 דרכיך לזרים תחת כל עץ רענן ובקולי לא שמעת נאם יהוה׃ שובו בנים שובבים
נאם יהוה כי אנכי בעלתי בכם ולקחתי אתכם אחד מעיר ושנים ממשפחה והבאתי
טו.16 אתכם ציון׃ ונתתי לכם רעים כלבי ורעו אתכם דעה והשכיל׃ והיה כי תרבו
ופריתם בארץ בימים ההמה נאם יהוה לא יאמרו עוד ארון ברית יהוה ולא יעלה
על לב ולא יזכרו בו ולא יפקדו ולא יעשה עוד׃[a] * * * * *

א.II,2 הדבר אשר היה אל ירמיהו מאת יהוה לאמר׃ שמעו את דברי הברית הזאת
3 ודברתם אל איש יהודה ועל ישבי ירושלם׃ ואמרת אליהם כה אמר יהוה אלהי
4 ישראל ארור האיש אשר לא ישמע את דברי הברית הזאת׃ אשר צויתי את
אבותיכם ביום הוציאי אותם מארץ מצרים מכור הברזל לאמר שמעו בקולי ועשיתם
ה אותם ככל אשר אצוה אתכם והייתם לי לעם ואנכי אהיה לכם לאלהים׃ למען
הקים את השבועה אשר נשבעתי לאבותיכם לתת להם ארץ זבת חלב ודבש
6 כיום הזה ואען ואמר אמן יהוה׃ ויאמר יהוה אלי קרא את כל הדברים האלה
בערי יהודה ובחצות ירושלם לאמר שמעו את דברי הברית הזאת ועשיתם אותם׃
7 כי העד העדתי באבותיכם ביום העלותי אותם מארץ מצרים עד היום הזה השכם
8 והעד לאמר שמעו בקולי׃ ולא שמעו ולא הטו את אזנם וילכו איש בשרירות
לבם הרע ואביא עליהם את כל דברי הברית הזאת אשר צויתי לעשות ולא עשו׃
9.י ויאמר יהוה אלי נמצא קשר באיש יהודה ובישבי ירושלם׃ שבו על עונת אבותם

(a) 3.17 בעת ההיא יקראו לירושלם כסא יהוה ונקוו אליה כל הגוים לשם יהוה לירושלם ולא ילכו
18 עוד אחרי שררות לבם הרע׃ בימים ההמה ילכו בית יהודה על בית ישראל ויבאו יחדו מארץ
צפון על הארץ אשר הנחלתי את אבותיכם׃

5,8 ואשכב אותם וינאפו ובית זונה יתגודדו: סוסים מוזנים משכים היו איש אל אשת
9 רעהו יצהלו: העל אלה לוא אפקד נאם יהוה ואם בגוי אשר כזה לא תתנקם
י נפשי: עלו בשרותיה ושחתו וכלה אל תעשו הסירו נטישותיה כי לוא ליהוה
12.11 המה: כי בגוד בגדו בי בית ישראל ובית יהודה נאם יהוה: כחשו ביהוה ויאמרו
13 לוא הוא ולא תבוא עלינו רעה וחרב ורעב לוא נראה: והנביאים יהיו לרוח
14 והדבר אין בהם ◦: לכן כה אמר יהוה אלהי צבאות יען דברכם את הדבר הזה
טו הנני נתן דברי בפיך לאש והעם הזה עצים ואכלתם: הנני מביא עליכם גוי
ממרחק בית ישראל נאם יהוה גוי איתן הוא גוי מעולם הוא גוי לא תדע לשונו
17.16 ולא תשמע מה ידבר: אשפתו כקבר פתוח כלם גבורים: ואכל קצירך ולחמך
יאכלו בניך ובנותיך יאכל צאנך ובקרך יאכל גפנך ותאנתך ירשש ערי מבצריך
18 אשר אתה בטח בהנה בחרב: וגם בימים ההמה נאם יהוה לא אעשה אתכם
19 כלה: והיה כי תאמרו תחת מה עשה יהוה אלהינו לנו את כל אלה ואמרת
אליהם כאשר עזבתם אותי ותעבדו אלהי נכר בארצכם כן תעבדו זרים בארץ
24.23 לא לכם:* ולעם הזה היה לב סורר ומורה סרו וילכו: ולוא אמרו בלבבם נירא
נא את יהוה אלהינו הנתן גשם ◦יורה ומלקוש בעתו שבעת חקות קציר ישמר
26.כה לנו: עונותיכם הטו אלה וחטאותיכם מנעו הטוב מכם: כי נמצאו בעמי רשעים
27 ישור כשך יקושים הציבו משחית אנשים ילכדו: ככלוב מלא עוף כן בתיהם מלאים
28 מרמה על כן גדלו ויעשירו: שמנו עשתו גם עב◦ו ◦ דין לא דנו דין יתום
29 ויצליחו ומשפט אביונים לא שפטו: העל אלה לא אפקד נאם יהוה אם בגוי אשר
31.ל כזה לא תתנקם נפשי: שמה ושערורה נהיתה בארץ: הנבאים נבאו בשקר
והכהנים ירדו על ידיהם ועמי אהבו כן ומה תעשו לאחריתה:

6,א העזו בני בנימן מקרב ירושלם ובתקוע תקעו שופר ועל בית הכרם שאו
3.2 משאת כי רעה נשקפה מצפון ושבר גדול: והנוה והמענגה דמיתי בת ציון: אליה
4 יבאו רעים ועדריהם תקעו עליה אהלים סביב רעו איש את ידו: קדשו עליה
ה מלחמה קומו ונעלה בצהרים אוי לנו כי פנה היום כי ינטו צללי ערב: קומו
6 ונעלה בלילה ונשחיתה ארמנותיה: כי כה אמר יהוה צבאות כרתו עצה ושפכו
7 על ירושלם סללה היא העיר הפקד כלה עשק בקרבה: כהק◦ר בור מימיה כן
8 הקרה רעתה חמס ושד ישמע בה על פני תמיד חלי ומכה: הוסרי ירושלם פן
9 תקע נפשי ממך פן אשימך שממה ארץ לוא נושבה: כה אמר יהוה צבאות עולל
י יעוללו כגפן שארית ישראל השב יד◦ כבוצר על סלסלות: על מי אדברה ואעידה
וישמעו הנה ערלה אזנם ולא יוכלו להקשיב הנה דבר יהוה היה להם לחרפה
11 לא יחפצו בו: ואת חמת יהוה מלאתי נלאיתי הכיל שפך על עולל בחוץ ועל
12 סוד בחורים יחדו כי גם איש עם אשה ילכדו זקן עם מלא ימים: ונסבו בתיהם
13 לאחרים שדות ונשים יחדו כי אטה את ידי על ישבי הארץ נאם יהוה: כי מקטנם
14 ועד גדולם כלו בוצע בצע ומנביא ועד כהן כלו עשה שקר: וירפאו את שבר
טו בת עמי על נקלה לאמר שלום שלום ואין שלום: הובישו כי תועבה עשו גם
בוש לא יבושו גם הכלים לא ידעו לכן יפלו בנפלים בעת פקדת◦ם יכשלו אמר
16 יהוה: כה אמר יהוה עמדו על דרכים וראו ושאלו לנתבות עולם אי זה דרך
17 הטוב ולכו בה ומצאו מרגוע לנפשכם ויאמרו לא נלך: ◦הקימתי עליכם צפים
19.18 הקשיבו לקול שופר ויאמרו לא נקשיב: לכן שמעו הגוים ו◦ד◦עי עד◦ר◦יה◦ם: שמעי

(*) 5,כ.21 הגידו זאת בבית יעקב והשמיעוה ביהודה לאמר: שמעו נא זאת עם סכל ואין לב עינים להם
22 ולא יראו אזנים להם ולא ישמעו: האותי לא תיראו נאם יהוה אם מפני לא תחילו אשר שמתי
חול גבול לים חק עולם ולא יעברנהו ויתגעשו ולא יוכלו והמו גליו ולא יעברנהו:

3,כה אבותינו מנעורינו את צאנם ואת בקרם את בניהם ואת בנותיהם: נשכבה בבשתנו
ותכסנו כלמתנו כי ליהוה אלהינו חטאנו אנחנו ואבותינו מנעורינו ועד היום הזה
4,3 ולא שמענו בקול יהוה אלהינו:ª כי כה אמר יהוה לאיש יהודה ולירושלם נירו
4 לכם ניר ואל תזרעו אל קצים: המלו ליהוה והסרו ערל־ת לבבכם איש יהודה
וישבי ירושלם פן תצא כאש חמתי ובערה ואין מכבה מפני רע מעלליכם:

ה הַגידו ביהודה ובירושלם השמיעו ואמרו ותקעו שופר בארץ קראו מלאו
6 ואמרו הֵאספו ונבואה אל ערי המבצר: שאו נס ציונה העיזו אל תעמדו כי רעה
7 אנכי מביא מצפון ושבר גדול: עלה אריה מסבכו ומשחית גוים נסע יצא ממקמו
8 לשום ארצך לשמה עריך תִּצֶּינה מאין יושב: על זאת חגרו שקים ספדו והילילו
9 כי לא שב חרון אף יהוה ממנו: והיה ביום ההוא נאם יהוה יאבד לב המלך
11 ולב השרים ונשמו הכהנים והנביאים יתמהו:β בעת ההיא יֵאמר לעם הזה ולירושלם
12 רוח צח שפים במדבר דרך בת עמי לוא לזרות ולוא להבר: רוח מלא מאֵלה
13 יבוא לי עתה גם אני אדבר משפטים אותם: הנה כעננים יעלה וכסופה מרכבותיו
14 קלו מנשרים סוסיו אוי לנו כי שֻׁדדנו: כבסי מרעה לבך ירושלם למען תִּוָשעי עד
טו מתי תלין בקרבך מחשבות אונך: כי קול מגיד מדן ומשמיע און מהר אפרים:
16 הזכירו לגוים הנה השמיעו על ירושלם נצרים באים מארץ המרחק ויתנו על ערי
18.17 יהודה קולם: כשמרי שדי היו עליה מסביב כי אתי מרתה נאם יהוה: דרכך
19 ומעלליך עשו אלה לך זאת רעתך כי מר כי נגע עד לבך: מעי מעי ‹א›תחולה
קירות לבי הומה לי לבי לא אחרש כי קול שופר ‹ש›מעת‹י› נפשי תרועת מלחמה:
21.כ שבר על שבר נקרא כי שֻׁדדה כל הארץ פתאום שֻׁדדו אהלי רגע יריעתי: עד
22 מתי אראה נס אשמעה קול שופר: כי אויל עמי אותי לא ידעו בנים סכלים
23 המה ולא נבונים המה חכמים המה להרע ולהיטיב לא ידעו: ראיתי את הארץ
24 והנה תהו ובהו ואל השמים ואין אורם: ראיתי ההרים והנה רעשים וכל הגבעות
26.כה התקלקלו: ראיתי והנה אין האדם וכל עוף השמים נדדו: ראיתי והנה הכרמל
27 המדבר וכל עריו נִתצו מפני יהוה מפני חרון אפו: כי כה אמר יהוה שממה
28 תהיה כל הארץ וכלה לא אעשה: על זאת תאבל הארץ וקדרו השמים ממעל
29 על כי דברתי ‹²›ולא נחמתי זמתי ולא אשוב ממנה: מקול פרש ורמה קשת
ברחת כל ה‹א›ר‹ץ› באו בעבים ובכפים עלו כל העיר עזובה ואין יושב בהן איש:
ל ואת־ שדוד מה תעשי כי תלבשי שני כי תעדי עדי זהב כי תקרעי בפוך עיניך
31 לשוא תתיפי מאסו בך עגבים נפשך יבקשו: כי קול כחולה שמעתי צרה כמבכירה
קול בת ציון תתיפח תפרש כפיה אוי נא לי כי עיפה נפשי להרגים:

5,א שוטטו בחוצות ירושלם וראו נא ודעו ובקשו ברחובותיה אם תמצאו איש אם
2 יש עשה משפט מבקש אמונה ואסלח לה: ואם חי יהוה יאמרו לכן לשקר ישבעו:
3 יהוה עיניך הלוא לאמונה הכיתה אתם ולא חלו כליתם מאנו קחת מוסר חזקו
4 פניהם מסלע מאנו לשוב: ואני אמרתי אך דלים הם נואלו כי לא ידעו דרך
ה יהוה משפט אלהיהם: אלכה לי אל הגדלים ואדברה אותם כי המה ידעו דרך
6 יהוה משפט אלהיהם אך המה יחדו שברו עול נתקו מוסרות: על כן הכם אריה
מיער זאב ערבות ישדדם נמר שקד על עריהם כל היוצא מהנה יטרף כי רבו
7 פשעיהם עצמו משבותיהם: אי לזאת אסל־ח לך בניך עזבוני וישבעו בלא אלהים

(α) 4,2.א אם תשוב ישראל נאם יהוה אלי תשוב ואם תסיר שקוציך מפני ולא תנוד: ונשבעת חי יהוה באמת במשפט ובצדקה והתברכו בו גוים ובו יתהללו:

(β) 4,י ואמר אהה ארני יהוה אכן השא השאת לעם הזה ולירושלם לאמר שלום יהיה לכם ונגעה חרב עד הנפש:

2.ה.4 יהוה: שמעו דבר יהוה בית יעקב וכל משפחות בית ישראל: כה אמר יהוה מה
6 מצאו אבותיכם בי עול כי רחקו מעלי וילכו אחרי ההבל ויהבלו: ולא אמרו איה
יהוה המעלה אתנו מארץ מצרים המוליך אתנו במדבר בארץ ערבה ושוחה בארץ
7 ציה וצלמות בארץ לא עבר בה איש ולא ישב אדם שם: ואביא אתכם אל ארץ
הכרמל לאכל פריה וטובה ותבאו ותטמאו את ארצי ונחלתי שמתם לתועבה:
8 הכהנים לא אמרו איה יהוה ותפשי התורה לא ידעוני והרעים פשעו בי והנביאים
9 נבאו בבעל ואחרי לא יועלו הלכו: לכן עד אריב אתכם נאם יהוה ואת בני
י בניכם אריב: כי עִברו איי כתיים וראו וקדר שלחו והתבוננו מאד וראו הן היתה
12.11 כזאת: ההימיר גוי אלהים והמה לא אלהים ועמי המיר כבודו בלוא יועיל: שמו
13 שמים על זאת ושערו ‹הרבה› מאד נאם יהוה: כי שתים רעות עשה עמי אתי
עזבו מקור מים חיים לחצב להם בארות בארת נשברים אשר לא יָכִלו המים:
18 ועתה מה לך לדרך מצרים לשתות מי שִׁחור ומה לך לדרך אשור לשתות מי
19 נהר: תיסרך רעתך ומשבותַיך תוכִחך ודעי וראי כי רע ומר עזבך את יהוה
כ אלהיך ולא פחדתי אלַיך נאם אדני יהוה צבאות: כי מעולם שברת‹› עלך נתקת‹›
מוסרותיך ותאמרי לא אעבוד כי על כל גבעה גבהה ותחת כל עץ רענן את
21 צעה זנה: ואנכי נטעתיך שורק כלה זרע אמת ואיך נהפכת לי סורי ‹גפן נכריה:
23.22 כי אם תכבסי בנתר ותרבי לך בֹּרית נכתם עונך לפני נאם אדני יהוה: איך
תאמרי לא נטמאתי אחרי הבעלים לא הלכתי ראי דרכך בגיא דעי מה עשית
24 בִּכְרה קלה משָׂרכת דרכיה: פֶּרה לִמֻד מדבר באַוּת נפשה שאפה רוח תַּאֲנתה
כה מי ישיבנה כל מבקשיה לא ייעפו בחדשה ימצאונה: מנעי רגלך מִיָּחֵף וגרונך
26 מצמאה ותאמרי נואש לוא כי אהבתי זרים ואחריהם אלך: כבשת גנב כי ימצא
27 כן הבישו בית ישראל המה מלכיהם שריהם וכהניהם ונביאיהם: אמרים לעץ אבי
אתה ולאבן את ילדתני כי פנו אלי ערף ולא פנים ובעת רעתם יאמרו קומה
28 והושיענו: ואיה אלהיך אשר עשית לך יקומו אם יושיעוך בעת רעתך כי מספר
ל.29 עריך היו אלהיך יהודה: למה תריבו אלי כלכם פשעתם בי נאם יהוה: לשוא
הכיתי את בניכם מוסר לא לקח‹תם› אכלה חרבכם נביאיכם כאריה משחית:
31 הדור אתם ראו דבר יהוה הֲמדבר הייתי לישראל אם ארץ מאפליה מדוע אמרו
32 עמי רַדנו לוא נבוא עוד אליך: הֲתשכח בתולה עדיָהּ כַּלָּה קִשֻׁריה ועמי שכחוני
33 ימים אין מספר: מה תיטבי דרכך לבקש אהבה לכן גם ‹אַתְּ הָרָעות לִמַּדְתְּ›
34 את דרכיך: גם בכנפיך נמצאו דם נפשות ‹› נקיים לא במחתרת מצאתים .. ..:
לה ותאמרי כי נקיתי אך שב אפו ממני הנני נשפט אותך על אמרך לא חטאתי:
37.36 מה תֵּזלי מאד לשנות את דרכך גם ממצרים תבשי כאשר בשת מאשור: גם מאת
3.א זה תצאי וידיך על ראשך כי מאס יהוה במבטחיך ולא תצליחי להם: ‹› הן ישלח
איש את אשתו והלכה מאתו והיתה לאיש אחר הישוב אליה עוד הלוא חנוף תחנף
2 הארץ ההיא ואת זנית רֵעים רבים ושוב אלי נאם יהוה: שאי עיניך על שְׁפָיִם
וראי איפה לא שֻׁגלת על דרכים ישבת להם כערבי במדבר ותחניפי ארץ בזנותיך
3 וברעתך: וימנעו רבִבים ומלקוש לוא היה ומצח אשה זונה היה לך מֵאנת
ה.4 הִכָּלם: הלוא מעתה קראת‹› לי אבי אלוף נְעֻרי אתה: הינטור לעולם אם ישמר
19 לנצח הנה דברת‹› ותעשי הרעות ותוכל: ואנכי אמרתי איך אשיתך בבנים ואתן
לך ארץ חמדה נחלת צבי צבאות גוים ואמר אבי תקראו לי ומאחרי לא תשובו:
כ.21 אכן בגדה אשה מרֵעָהּ כן בגדתם בי בית ישראל נאם יהוה: קול על שפיים
22 נשמע בכי תחנוני בני ישראל כי העוו את דרכם שכחו את יהוה אלהיהם: שובו
23 בנים שובבים ארפה משובתיכם הננו אָתָנו לך כי אתה יהוה אלהינו: אכן לשקר
24 ‹גבעות ‹הָ›מון הרים אכן ביהוה אלהינו תשועת ישראל: והבשת אכלה את יגיע